

Farhang-i khalq. Kabul
No.2, Dalw-Hut 1357
(January-February 1979)

فرهنگ
کلی

صفحه	نویسنده	درین شماره
-	-	اخبار
۱	اداره مجله	سخنی چند درباره فرهنگ خلق
۳	ع . پاس	قافله
۵	سمیعی	خانه های سنگلاخی نورستان
۷	ش . ش	پسوندها (قواعد دستور در فرهنگ هزارگی) ش . ش
۹	آی خان بیانی	اوزبیک خلق فرهنگ حقیده
۱۱	پ	دخلكو فرهنگ تاریخی سیر
۱۳	نظم الدین بلوچ	ربیدك
۱۵	عبدالرحمن (صحبت)	دیخان وانی
۱۷	آشوکمار	شادی
۱۸	یونس (مسخایی)	تکامل دیالکتیک فرهنگ
۲۰	آصف فکرت	لغات عامیانه دری در معیار جمالی
۲۲	وهاب (مدتی)	موسیقی محلی افغانی
۲۵	راستا	آرایش
۲۶	-	سرود های خلقی
۲۸	خیرندری عبدالله خدمتگار بختانی	بزرگه ناوی (دوهمه برخه)
۳۰	کریم میثاق	منجیله
۳۲	ولی محمد (رخشانی)	فرهنگ خلق بلوچ
۳۳	عبدالحی (ورشان)	مشلهایی از ادبیات شفاهی نورستان
۳۵	ح . م .	راه ما در «فرهنگ خلق»
۴۰	پ (فریاد)	اوزبیک خلق قوشوقلری
۴۰	محمد اسحق ابراهیمی	پات خواب
۵۳	-	گزارشی از اجراءات ریاست کلتور

دگپون بیه

په مرکز کی کلنی اشتراک (۶۰) افغانی
 په ولایاتو کی کلنی اشتراک (۷۰) افغانی
 په خارج کی کلنی اشتراک (۶) ډالر
 دیوی گنپی بیه (۱۰) افغانی
 دبانکی حساب لمبر په مرکز او ولایاتو کی (۶۰۰۱)
 دگپون بیه دمجلې په اداره گنپی هم اخیستله کیری

فرهنگ خلق

دوهمه گڼه

(دلو - جوت ۱۳۵۷)

مسؤوله مرستیاله: زهره چوپان

پښتې: کوچی میرمنه او دپامیان

یوه منظره

پته:

کابل، داطلاعاتو او کلتور وزارت،
 دخلقی فرهنگ آمریت
 د«فرهنگ خلق» مجلی مدیریت
 تیلیفون ۲۰۴۵۱-۵۲
 ارتباطی شماره (۶۵)

FARHANG - E - KHALQ

BI-MONTHLY JOURNAL OF THE MINISTRY OF INFORMATION AND CULTURE,
 DEPARTMENT OF CULTURE AND CULTURAL PROJECTS

ADDRESS:

MINISTRY OF INFORMATION AND CULTURE KABUL, AFGHANISTAN
 ANNUAL SUBSCRIPTION (FOREIGN COUNTRIES): SIX U.S. DOLLARS
 (POSTAGE INCLUDED)
 VOLUME: 21 NO: 2

اخبار

«دبنگ مسافری» په نامه د افغان-
نستان د خلکو د ستر مشر، د افغان-
نستان د دموکراتیک گوند، د مرکزي
کمیټې د عمومي منشي، د انقلابي
شورا د رئيس اود وطن د دفاع دعالي
شورا د رئيس نور محمد تره کی ادبي
شا هکار او ریالستیک ناول په دی
وروستیو دوو میاشتو کی د افغانستان
د علومو اکاډمی د ادبیاتو او ژبپوهنی
دانستیتوت له خوا په بلوخی ژبه
ژباړل شوی او په دولتی مطبعه کی
په ټیټکی قطع او صحافت چاپ
شوی دی .

همدغه راز دی ویارلی ملی
شخصیت دیو گرافی او «د شور
انقلاب» رسالی زموږ د ترکمنو
وطن پرستو خلکو په ژبه د اطلاعاتو او
کلتور وزارت د نشراتو د ریاست
«گوراش» ترکمنی جریدی په وسیله
چاپ او خپاره شوی دی.

«د اور انقلاب» رساله زموږ د
زیار کښو اوزبکو خلکو په ژبه هم
اطلاعاتو او کلتور وزارت د نشراتو
د ریاست د «یولدوز» اوزبکی جریدی
په وسیله غوښتو نکو ته وړاندی
شوی ده.

د ارالانشای کمیټه مرکزی حزب
دموکراتیک خلق افغانستان اطلاع
داد که تحت ریاست نور محمد تره کی
منشي عمومي کمیټه مرکزی حزب
دموکراتیک خلق افغانستان، رئیس
شورای انقلابی جمهوری دموکراتیک
افغانستان، جلسه بوروی سیاسی
کمیټه مرکزی از ساعت ده ونیم قبل
از ظهیر الی یک بعد از ظهیر (۲۸) دلو
درخانه خلق دایر گردید.

د رابتداء رهبرو آموزگار توانای
حلق ما، گزارشی مختصری راجع به
مسایل داخلی و اوضاع بین المللی
به بوروی سیاسی ارائه نمودند.
سپس راجع به پیشرفت کار اصلا-
حات ارضی در کشور بحث گردید
و تصمیم گرفته شد که در پرتو
تجارب حاصله از تطبیق فرمان
شماره هشتم شورای انقلابی دریک
عده از ولایات کشور، کار توزیع
زمین به دهقانان کم زمین و بی زمین
تسریع گردد .

دراخیر راجع به توزیع کارت
عضویت حزب به اعضای اصلی و
آزمایشی حزب دموکراتیک خلق
افغانستان بحث صورت گرفت و
تصمیم لازم اتخاذ شد.

باقرائت پیام آموزگار توانای
مادر محمد تره کی منشي عمومی
کمیټه مرکزی حزب دموکراتیک
خلق افغانستان، رئیس شورای
انقلابی و صدراعظم جمهوری دمو-
کراتیک افغانستان، «د افغان نستان»
علومو اکاډمی» به روز دوم حوت
ضمن محفل شاننداری که در ادیتوریم
انستیتوت پولیتخنیک برگزار شد،
افتتاح گردید .

دزاین محفل باشکوه، حفیظ الله
امین معاون صدر اعظم و وزیر امور
خارجه جمهوری دموکراتیک افغان-
نستان نیز بیانیة مفصل علمی ایراد
گردند.

د مراسم افتتاح «د افغان نستان»
علومو اکاډمی»، اعضای بسو روی
سیاسی کمیټه مرکزی حزب دمو-
کراتیک خلق افغان نستان، عده یسی

از اعضای شورای انقلابی، هیئت
شورای وزیران، کدر ه-
برجسته حزبی، صاحب منصبان قوای
مسلح خلق افغانستان، مامورین
عالیر تبه دولتی، اعضای سازمان
های خلقی جوانان و زنان، دانشمندان
و علماء و بعضی از سفرای کبار دول
متحابه مقیم کابل اشتراک ورزیده
بودند.

قر ار داد مبادله اخبار بین آژانس
باختر جمهوری دموکراتیک افغانستان
و آژانس خبر گزاری مر کزی
جمهوری دموکراتیک خلق کور یا
در حالیکه قیوم نورزی معین اطلاعات-
و کلتور حاضر بود، ساعت یازده قبل

از ظهیر روز (۲۶) دلو از طرف
عبدا لقدموس تندر رئیس آژانس
باختر و جلا لتما ب کیم روی گون
سفیر کبیر جمهوری دموکراتیک
خلق کوریا، امضاء و اسناد آن مبادله
شد.

د شوروی سوسیا لیستی جمهور-
ریتونود اتحاد د ژورنالستانو د اتحادی
یوهیئت د تاجکستان دوزیرانو
د شورای دولتی کمیټی در رئیس او دهغه
هیواد د ژورنالستانو د اتحاد یسی
درئیس هیئت منشي قلندرروف په
مشری د اطلاعاتو او کلتور د وزارت په
بلنه دیوه دوستانه سفر دپاره د دلولی
په شپږ ویشتمه له غرمی مخکی کابل
ته راورسید .

اخبار

د افغانستان د دموکراتیک جمهوریت اود آلمان د دموکراتیک جمهوریت ترمنځ کلتوری موافقه د لوی پسه دوه مه ورځ په برلین کی لاسلیک شوه.

د اطلاعاتو او کلتور وزارت د راپو تلو یز یون معین خیال محمد کتو ازی دیو هیئت په مشر د سولی د جرگی په غونډه کی د گډون دپاره د د لوی په پنځمه د آلمان دموکراتیک جمهوریت ته لاړ.

عبدالقیوم نورزی معین وزارت اطلاعات و کلتور بعد از ظهر روز پانزده دلو، آثار تاریخی موجود آرشیف ملی افغانستان را دید. در این هنگام، رؤسای نشرات، اداری و کلتور آن وزارت نیز حاضر بودند.

قیوم نورزی، هنگام باز دید شس گفت: «هما نظوریکه با پیروزی انقلاب سترگ نور در تمام ساحات اقتصادی واجتماعی کشور، جهش و مساعی همه جانبه جریان دارد در جهت حفظ آثار تاریخی کشور که گنجینه های گرانبهای ما را تشکیل میدهد نیز سعی و کوشش بعمل می آید.» در این آرشیف در حدود ده هزار جلد نسخ خطی و اضافه از هزده هزار سند تاریخی وجود دارد و همچنان در حدود هشتاد جلد کتاب خطی که نزد

ستمکران خاندان نادر غدار وجود داشت در آن گنجا نیده شده است.

دهیواد در دیو، تلو یز یون، ورخپانو جریدو او مجلو په خپرو- ناکی دازبکی او تر کمنی ژب- د اصلاحاتو دیو والی په مقصد د د لوی په یوولسمه له غرمی مخکی د عد لیبی د وزیر اولوی خارنوال عبدا لحکیم- شرعی جوزجانی په مشر د اطلاعاتو او کلتور وزارت په سالون کی یوه غونډه وشوه.

هیات اتحادیه نویسنده گان اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی بدعوت وزارت اطلاعات و کلتور په ریاست ویر یچنگویو منشی هیئت اتحادیه نویسنده گان اتحاد شوروی برای یک مسافرت دوستانه، قبل از ظهر روز شانزده جوت، وارد کابل شد.

د ورخپانو، جریدو، مجلو اود هیواد د ولایاتو د اطلاعاتو او کلتور مدیرانو د علمی سیمینار غونډه یی د حوت په دوه ویشتمه د اطلاعاتو او کلتور وزارت د معین عبد القیوم نورزی په گټوره او اوږده وینا د افغانستان د خلکو د راپو تلو یز یون په تالار کی پیل شوی.

د اطلاعاتو او کلتور وزارت معین د خلقی مطبوعاتو د مفهوم، د مطبو عاتو د اساسی پرنسپیونو، د لیکوالو اولوستونکو د جلب د شرایطو، په خلقی مطبوعاتو کی د کورنی او بهرنی سیاست د انعکاس، د ټولنیزو

بدلونونو، د بهرنی سیاست د تکامل، د نشراتی ارگانونو د پلان، د نشراتی ارگانونو د ورځنی او اوونیز کار د پلان اود مطبوعاتو د اقتصادی کولو په باره کی اوږدی څرگندونی وکړی.

د افغانستان د دموکراتیک جمهوریت د اطلاعاتو او کلتور وزارت اود شوروی سوسیالیستی جمهوریتونو د اتحاد د لیکوالو د اتحادیې ترمنځ د حوت د درویشتمی په ماښام د اطلاعاتو او کلتور په وزارت کی د همکاری موافقه لیک لاسلیک شو.

دغه موافقه لیک د اطلاعاتو او کلتور وزارت معین عبد القیوم نورزی اود شوروی سوسیالیستی جمهوریتونو د اتحاد د لیکوالانو اتحادیې سکرتسر ورچنکو لاسلیک اود هغه د مربوط سندونه یی یو بل ته ورکړل.

تاکنون بیش از بیست و یکم هزار اثر تاریخی ارزشمند که نظیر آن در جهان دیده نشده است و تقریباً دوهزار سال قدمت تاریخی دارد، در اتر حفریات و کاوشهای باستان شناسان افغان و شوروی در «طلا تبه» واقع پنج کیلو متری شمال شرق شهر شبرغان بدست آمده است که به موزیم ملی افغانستان سپرده شده.

سخن چند در باره فرهنگ خلق

حزب دموکراتیک خلق افغانستان (پیشا هنگ طبقه کارگر کشور) رسالت تاریخی دارد، که در جامعه چنان تحولات عمیق و بینا دی را به همکاری و افعاً خلقی تمام زحمتکشان کشور و در پیشا پیش آنها طبقه جوان کارگر کشور بود آورد که با منطق زمان و مطابق به سیر تکامل جامعه به سوی آینده مطمئن و آرام باشد. اقدامات انقلابی دولت گام بگام چهره اقتصادی و سیاسی جامعه را تغییر می دهد. خلق و وطن مان از یک پیر و زی به پیر و زی دیگر که در تاریخ بی نظیر است دست می یابند. طبقه با طبقات پیشرونده و انقلابی جای طبقه با طبقات ارتجاعی را میگیرند، شیوه تولید تغییر می خورد، مناسبات نوین جای مناسبات پوسیده قرون وسطانی و قبیلوی را اشغال میکند، بالاخره محمل های مادی و معنوی انکشاف جامعه می فراهم میگردد که در آن استثمار فرد از فرد وجود نداشته باشد.

اما بود وجود آوردن چنین جامعه ایده آل با ذکر چند مطلب مختصر که در بالا از آن نام بردیم مسیر نیست. زمانی که جامعه به پیش میرود به موانع

و دشواری های برسی خورد، برای از بین بردن دشواری هاتدابیر عملی، در نظر گرفتن شرایط و امکانات مادی و معنوی و بالاخره تصامیم و افعاً انقلابی و خلقی لازم است. ارتجاع هنوز نفس می کشد و امپریالیسم به کمک شبکه های تخریبی و ضد خلقی خود اندر کار توطئه و دسیسه است اید یا لوژی ضد خلقی و ضد انقلابی خود را بخش می نمایند جلوانکشاف جامعه را با توطئه ها و نفاق افگنی ها موقتابه اصطلاح مشکل می سازد از مناسبات و تولید کهنه با شیوه های نظری سیاسی پشتیبانی می نمایند. فرهنگ منوط و وابسته به طبقات حاکم را تقویه و از آن حمایت می کند.

در مقابل دسایس دشمنان خلق باید هو شیاری انقلابی را داشت سراسیمه نشد بر تحرک و با حوصله پیگیر توطئه ها را کشف نمود و با دانش و فرهنگ انقلابی و خلقی مجهز بود. با زنا می از فرهنگ بر دیم لازم است در باره فرهنگ چند سطر می بنویسیم:

فرهنگ عبارت از: «از مجموع دستاورد های جامعه در سیر تکامل مادی و معنوی آن است» فرهنگ مادی تا فرهنگ معنوی فرق دارد لباس، مسکن و اثاث بناها و راه ها، و ... و غیره. جز فرهنگ مادی جامعه میباشد.

«فرهنگ معنوی مجموع دستاورد های جامعه در رشته اخلاق، هنر، زندگی فلسفه اندیشه های سیاسی و قضائی است فرهنگ معنوی در جامعه ای که به طبقات اشرافی پذیر تقسیم شده خصلت طبقاتی دارد میتوان از فرهنگ بردگی، فیودالی، بورژوازی و سوسیالیستی سخن گفت» دانشمندان بزرگ درین مورد میگویند:

«در فرهنگ ملی، ولو بشکل رشد نیافته، عناصر فرهنگ دموکراتیک و سوسیالیستی وجود دارد، زیرا در هر ملتی توده های زحمتکش و بهره ده وجود دارند و شرایط آنها ناگزیر اید بالوژی دموکراتیک و سوسیالیستی را ایجاد میکنند. ولی در هر ملتی فرهنگ بورژوازی و در اکثریاتها فرهنگ ارتجاعی سیاه نیز وجود دارد که تنها عرصه جداگانه نیست، بلکه به

صورت فرهنگ مسلط است. «
تا م از فرهنگ دموکراتیک
و انقلابی و فرهنگ ارتجاعی بمیان
آید. فرهنگ دموکراتیک و انقلابی پیشرو
نده، ایجا دگر و جاو بدان بوده فرهنگ
ایست که مستقماً با تولید دموکراتیک
و انقلابی میان داشته و بازتاب از مناسبات
که مبتنی بر عدالت اجتماعی استوار
است. فرهنگ ارتجاعی و اشرافی
فرهنگ ایست که میان مستقیم با تولید
ضد دموکراتیک و ضد انقلابی داشته
بهمون و شکل اش بوسیده ضد ترقی
و محکوم بدزوال و نابودی قطعی است.
آنانیکه تولید میکنند و ایجا کرده اند
فرهنگ شان با آنانیکه بهره می
کشند فرقی دارد، کارگر پشت
ماشین، دهقان سر بلوان با اشراف
زاده های که در قصرها زندگی می
کردند، در فکر زندگی بهتر، و سایل
آرام تر، موثرتر قشنگ تر بوده غافل
از اندیشه مردم خویش اند این سر
باری های جامعه حتی شیوه حرک زدن شان با
شیوه حرک زدن خلق تفاوت دارد
آن که در پشت ماشین است بصمم است
و با فرهنگ خلقی علیه خرافات،
بوسیدگی ها و لجام گسختگی های

نظم نا برابر اقتصادی بی امن در نبرد
میباشند و آنانیکه در قصرها زندگی می
کردند جز با اغوا و فریب خلق پیشه
نی نداشته و مذهو حانه تلاش می ورزیدند
تا موقوف و بزوال و ناسطین خویش
را باید از نگاه دارند.
با شرافیت و فرهنگ اشرافی
خلق و فرهنگ خلقی تضاد آشتی
ناپذیر دارد جمهوری دموکراتیک
افغانستان با قاطعیت انقلابی و خلقی در جهت
نابودی کامل فرهنگ ارتجاعی به
پیش می رود و بقایائی فرهنگ ارتجاعی
را با انقلاب فرهنگی که عبارت از
«... بخش ترکیب کننده نی
ساختمان جامعه سوسیالیستی و...
به معنای دگرگونی بنیادی حیات
معنوی و ایجاد در جدی از لحاظ کیفی
تازه تر و عالی تر در تکامل فرهنگ انسانی
و قرا ردا دن دستاوردهای فرهنگ
در اختیار توده های مردم
و پرورش انسان ازین روح است.
انقلاب فرهنگی شرط ضرورت شکل
انسان نوین یک شهر و ندفعال و خلاق
جامعه نی نو است که در اداره ی دولت
و کشور و رهبری اقتصاد ساختمان
فرهنگی وحدت معنوی و سیاستی جامعه نی

سوسیالیستی شرکت میورزد. «
برای اجرای انقلاب فرهنگی محمل
های سیاسی و اقتصادی مشخص میشود
یعنی استقرار دولت خلق، اجتماعی
کردن و سایل تولیدی ایجاد شرایط
لازم برای شکوفائی فرهنگ خلق و غیره.
دولت انقلابی مابه رهبری نورمحمد
تره کی منشی عمومی کمیته مرکزی
حزب دموکراتیک خلق افغانستان
رئیس شورای انقلابی و صدراعظم
جمهوری دموکراتیک افغانستان
بخطرات از میان بردن اثرات ایدیا لوزی
ها، فرهنگ، ادب و سوزین غیر
کارگری، دسترس وسیع خلق به معارف
و علوم، تجدید تربیت روشنفکران
رابطه روشنفکران خلقی، ایجاد ادبیات
و هنر نوین، بسط علوم طبیعی و
اجتماعی، سوزین نوین اخلاقی، وظایف
شریفات افراد در برابر هم و در
برابر جامعه بارو حیه عالی کارگری
را از وظایف جدی و انقلابی خود
دانسته و میداند.
به پیش در راه فرهنگ خلقی ضد فیودالی
و ضد امپریالیستی.

(اداره مجله)

نوشته: ع ، پاس

قافله

تندسروای دلیل ره که مبادا
خسته دلی در قنای قافله باشد
(فروغی)

در آوارخویش دارند و از خاطره
کاروانها بسته اند که — تاهنوز آواز
جرس، شورمحمل، بانکه درای آن در
گوش د نیشن و با پرده های احساس
بشر آشنائی دارد :
همان شورمحمل و ساربان و هو دج
و کجاوه و بردگی و محمل نیشن در
سمفونی زیبای زنگ در او فغان جرس،
در کراندهای رنگین خاطره ها، جلایش
و جلال دارد .

ای ساربان آهسته ران ، کارآم جانم میرود
آندل که با خود داستم ، بادل ستانم میرود

کاروان :
در زندگی بادیده نیشان — هنوز
هنگامه دارطنطنه و جلال خویش و بسوی آفتهای دور میدود .
و قتیکه — ناممحمل ، کجاوه و هو دج
و عمارت برده میشود ذهن هاطبیعتاً

ناقه لیلی نیارد ، سر بهر خاری فرو
ساربان از تربت مجنون مگر خار آورد

قافله و کاروان ، این دو کلمه
زیبای شاعرانه که — گاه مانند نگین
بر انگشتر غزل ، قصیده ، لطیفه ، قصه
و افسانه های سخن سرایان میدرخشد :
از زمان باستان ، از آنگاه که انسانها
بسیر و حرکت کوچ و بار ، نقل و
انتقال سرو کار پیدا کردند ، باشکوه
مخصوص در حیات و ادب خلقی ما
تجلی میکنند .

از بسکه قافله کاروان پایبای انسانها
و همگام با خاطره هایشان — در پستی
و بلندی زندگی ، در همواری و دشواری
بر پهنه حیات ، قدم بقدم همراه بوده ، نام
آن بحیث سمبول زباناو عالی بر تارک ادب
مردم درخشندگی دارد .
شعراء نویسندگان ، حماسه سرایان
بیرامون قافله و کاروان کارستانهایی

تشکیلات کاروان - آنچه از افسانه های باستانی برمیآید، آنچه در سیر و سفر و راه و نیمراه دیده میشود عبارت از اشتران باربر دار و گاه بسا اشتران تیزرو بادی (۴) ناقه و مرکب میباشد که - تا هم اکنون در صحراها و بیابانها، از سرد سیر به گرمسیر و از گرمسیر به سرد سیر، کوچ و بار انسانها را میکشد.

قافله :

عبارت از یک گروپ بزرگ اسبهای قوی (بابو) (م) و قاطر (ه) و مرکبهای چابکتر میباشد که - نسبت به شترهای بارکش کاروانی سریعتر حرکت میکنند و یکی از وسایل حمل و نقل و کوچ و بار از شهری بشهری و از مرزی بمرزی بوده، پیشترها سفرهای دور از آن کار گرفته می شده و آنرا (قافله) می گفتند، حالبنیز - بصورت قافله های کوچک در خط السیر ترکیبی و در مسیر راه گاهگاه دیده میشود که - از قره بئی بقره بئی از ده تاشهرو با العکس از آن استفاده میکنند. قافله - در گذشته های کمی دور بدو صورت تکشیل و باصطلاح بسته می شد.

یکی صرفاً برای حمل و نقل مال تجاری که - بوسیله چهل، پنجاه تا صد اسب، بابو، قاطر و مرکبهای قوی بیند و چالاک بارگیری بعمل می آمده، ترتیبش این بود که بین تا جرو قافله

دار، مقدار مال، اجرت کراهه فی خروار و یافی انده که بمقدار و احدی بود یافی صندوق که هر صندوق و زنش مشخص بود با ذکر محل تحویلدهی و تحویل گیری و مدت رساندن مال که از شرایط مقاوله آن زمان بود قرار داد عقدی شد و قافله بصوب مقصود حرکت می کرد و آنرا (کراهه کشی) می گفتند. یکی دیگر خاص بشکل گروپ ترانسپورتی و آنرا قافله می گفتند که برای انتقال اشخاص، خانواد و فامیل از شهری بشهری و از جایی بجایی تدارک می شد.

آنگاه که چند خانواده، یافامیل آماده سفر می شدند، به قافله دار (سرجماعه) مراجعه می کردند، او بادستیاران خود به تشکیل قافله می پرداخت، البته سعی می شد که یک تعداد فامیل بیشتر و

مسا فرین بیشتر یکجا شوند قافله ئی بزرگتر بر راه افتد، که هم فائده قافله دار و هم از لحاظ امنیت و ایمنی سفری مطمئنانه صورت گیرد. گویا این مسئله در کلتور آن زمان نیز جایداشت که:

(ایمنی در جمعیت بیشتر است)

قافله بر و زمعن، از محل معین که معمولاً یکی از دروازه های شهر بود حرکت داده می شد.

پرسونل قافله - عبارت از چندین نفر و آنکه - با درایت و راه بلدی بیشتر و یا تعداد مواشی (اسبهای) آن بیشتر از اسبهای شرکاء او بود، بنام سرجماعه یا قافله باشی شناخته می شد، با چند نفر مزدور و محافظ و با اصطلاح مهتر، کار قافله را سامان میدادند هر قافله نخست از هر چیز چندجوره (کجاوه) آماده و تیار میداشت. بقیه در صفحه ۳۷

نوشته: سمیعزی

خانه‌های سنگلاخی نورستان

نورستان مربوط و لایت کنر یکی از مناطق دو ر افتاده افغانستان است که در جوار سرحد شرقی کشور موقعیت دارد. در دره‌های اصلی و دره‌های متعدد فرعی نورستان قریه‌ها به منظور امنیت و مدافعه در دامان بلند کوه‌ها چسبیده‌اند. مردم نورستان از قدیم الایام با همسایه‌گان خود در تماس نبودند. در اصل نه تنها دره‌های صعب‌العبور باعث دفع بیگانگان گردیده بود بلکه تفاوت لسان - کلتور - عنعنات نورستانی‌ها را از مردمان همجوار متمایز و جدا نگه داشته است. سبب آنرا در نورستانیان تا حال درست معلوم نیست. از سوی‌های خرسائی چشم‌ها بی‌ابی و ریش سرخ آنها چنین معلوم میشود که اصلاً از آسیای مرکزی آمده‌اند. یکی از نظریات مکرر در مورد سبب آنها اینست که آنها اصلاً از یائی اند که در حوالی ... ق م و یا بیشتر از آن باین موضع مهاجرت نموده‌اند. زبان آنها اگر چه از یک قریه تا قریه دیگر بعضاً متفاوت است ولی در مجموع زیادتر به زبان‌های هندی شباهت دارد تا ب زبان‌های ایرانی - افسانه‌های اجداد نورستانیان از باستان آنها در مقابل تیره و رنگ در ۱۳۹۸ م و حتی در پیوستن آنها ... سال قبل با اسکندر کبیر در حمله او به هندوستان حکایت میکنند. تماس این مردم با پشتو نه‌ا بسیار کم بود و برای سالیان متمادی پشتو نه‌ای مسلمان از مردمان کافر در هر اسیر برده آنها را اجنگ او رن میدانستند که به قریه‌های شان حمله کرده ایشان را بقسم غلام اسیر می‌گرفتند. مسلمانان منطقه زیست این مردمان عجیب را کافرستان مینامیدند. کافرستان تا سال ۱۸۹۳ که از طرف پادشاه افغانها فتح شد و مردم آن به اسلام دعوت شدند بسیار با قدرت و آزاد بودند. عبدالرحمن خان با یک دسته عسکر به کافرستان حمله کرد و اکثر آنها را از پا در آورد تا اینکه بقیه به قبولی دین اسلام و به پیروی حکومت و قوانین افغانها حاضر شدند کافرستان از آن بعد تبدیل به نورستان یا سرزمین روشنائی شد.

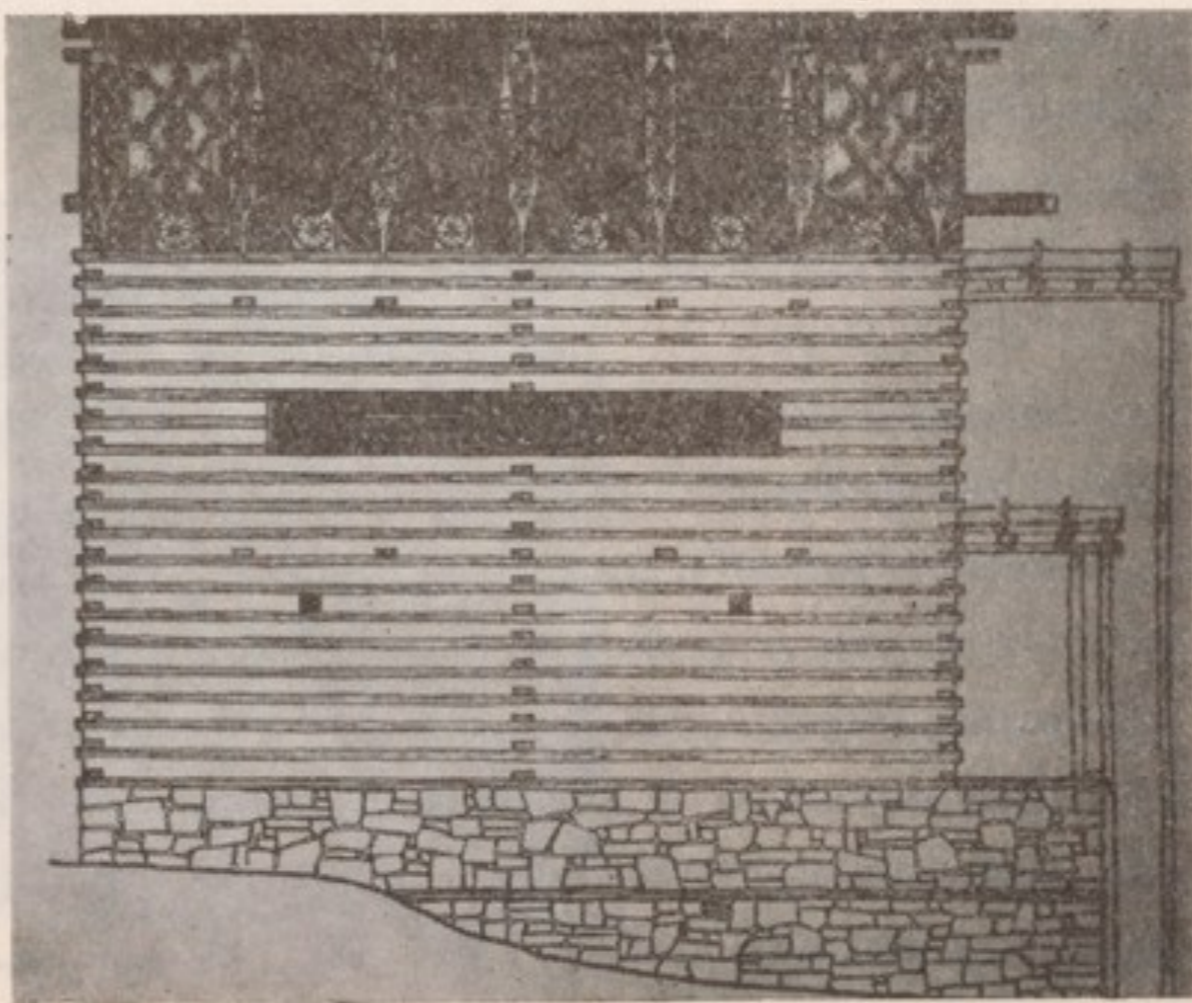
از نظر ساختمان اجتماعی و اقتصادی بعضی‌ها مردم قریه‌های نورستان را بدو گروه عمده تقسیم میکنند: یکی گروه مالدار یا حاکم و دیگری گروه باری که زمانی غلام بودند. گروه دوم تحت قانون افغانها اخیراً طبقه کسبه کار قریه را تشکیل داده‌اند. استعمال پول که اخیراً در نورستان رواج یافته است در گذشته خیلی بی‌اهمیت بوده است تجارت باری تری هنوز هم اساس مهم تبادلات را تشکیل میدهد. بطور مثال اگر یک نفر خواست ساختن یک خانه را داشته باشد خود را به تمام قریه بیان میکند. همسایه‌گان طور کمک با وی برای یک یا چند روز کار میکنند و در جریان کار در عوض توسط صاحب کار اعاشه و تغذیه میشوند. کارهای ثقیل توسط باری‌ها در بدل یک مقدار معین جنس یا خوراکه اجراء میشود. در نورستان بعضاً ارزش ساختن یک خانه معادل قیمت یک گاو و یا یک اتاق جدید معادل قیمت یک بز بوده است اما باز هم تقسیمات کار احترام میشود. اشخاصیکه در ختان را قطع و تراش میکنند از دیگر کسانی که چوب را می‌او رند و یا خود منزل را اعمار مینمایند و یا بالایی‌ها را می‌سازند آن‌ها کارهای انجام میدهند اجرت متفاوت میگیرند.

تقسیم کار در یک فامیل نورستانی بادیگر مناطق بسیار فرقی دارد چنانچه در اینجاینها عموماً کارهای سخت و ثقیل را انجام میدهند آنها در مزارع کار میکنند کار سرد است و مسئول تهیه غذا و لبنیات میباشند. سردها یا به شکار میروند و یا اینکه به خانه بوده مسئول تربیه و نگهداری اطفال میباشند. زنهایی نورستان به تناسب دیگر زنان روستائی افغان آزادی زیاد دارند. آنها هیچ وقت چادری به سر نکرده با مردان قریه بدون تعصب آمیزش نموده بعضاً در خوردن رقصها با آنها یکجا حصه میگیرند.

های نورستان عموماً بعد از عبور کوه های طاقت فرسا میسر میباشند. مگر مردم منطقه نظریه عادت به بسیار آسانی از فراز و نشیب کوهها عبور و مرور نموده به سرعت پانین و بالامیر و نند. مادر ظرف تقریباً دو ساعت به قریه کامدیش رسیدیم. کامدیش قریه بز رگ است که تقریباً دارای ۸۰ خانه و ار میباشند. موقعیت دفاعی کوه های نورستان و قره آن انسان را به یاد روزهای میاندازد که قریه ها برای تاراج و حمله در مقابل هم دیگر موضع می گرفتند. جدائی فیزیکی باعث بروز تفاوتها در زبان آنها گردیده و اصطلاحات مختلف به لسان آنها مشکل تفاهم راحتی در قریه های مجاور باعث گردیده است.

قریه کامودر مجاورت یک دره ای کوچک که بعداً بدر پای لندي سیند و در پای نورستان یکجا میگردد یکی از دیگر مثال های خوبی از قره آن نورستان است. این قریه در دامنه کوه های حاصلخیز در بین چندین تپه به سمت آفتاب رخ موقعیت دارد. تقسیمات آب در کوه مانند دیگر قریه های نورستان به سیستم خاص تنظیم شده است. منابع آبی توسط مردم با دقت کنترل شده و توسط ناوهای بز رگ که از تنه درختان ساخته شده آب را از یک نقطه به نقطه دیگر میرسانند. حتی بعضی اوقات آب از بالای دره های کوچک توسط این قسم ناوها که نسبتاً بزرگتر و خیلی طولانی تر میباشند نقل داده میشود. اسادر زمینهای هموار از احداث جوی برای نقل دادن آب استفاده بعمل میآید.

طرح و ساختمان در خانه های نورستانی از موقعیت تپه ها و فراز و نشیب کوه ها استفاده اعظمی بعمل آورده است. خانه های نورستانی به کوه ها چسبیده شده و بام خانه یک فامیل صحن حویلی خانه فامیل بالا را تشکیل میدهد و بسیاری مردم مجبوراً برای رسیدن به خانه خود باید از بام خانه دیگران استفاده مینمایند. این استفاده اشتراکی با مها و ملکیت ها نمونه بارزی از زیست گرو و هی این روستا نشینان ابتدائی میباشند. حرکات افقی از طریق بامها و راه های کج و پیچ

پسوند ها

قواعد دستوری در فرهنگ هزارگی

هنگام شب از راه زیارة برای شکار رفته است .

پسوند (لو)، نسبتی و معادل پسوند های (سانه، بن، ینه) زبان دری است. ج- پسوند (گی) :-

این پسوند از ریشه زبان دری در آخر لهجه هزند ارگی باقی است . در آخر اسم سو صوف لاحق میشود . اگر در آخر اسم بیاید منسوب است و اگر در آخر سو صوف آید شکل صفت فعلی را بخود میگیرد .

شمس قیس رازمی درباره آن میگوید : «و در نسبت چنانکه بنده گی و دایگی - المعجم ص ۳۳۳» و آن کافی است اعجمی که در وصل بدل همزه ملینه در لفظ آرند . چنانکه بندگی، دایگی، المعجم ص ۳۳۹، با که آنرا حرف بدل گفته است.»

و در زبان هزارگی همین خا صبت را نگداشته است :

(ن) میگیرد . مانند : سیز و نهد مجان خودخو ده، تینه رده مجان دیگا = یعنی سو زن را بجان خود بز ن و جو الدوز را بجان دیگران، - توخته گو رو و بود = یعنی توخته گوردان (شبان) بود گورو و ن مردم ماله ای میگننه یعنی گوربان (گرو هبان) مردمان حیوانات را نگاهبانی میکند .

مثال برای (لو) : اگر یا رمه بی شو لو بیایی نرسنگه نرسنگه نیرپی دا لو بیایی یعنی اگر یار منی هنگام شب، آهسته آهسته از نهانی دالان بیایی .

راه تیلون خوره بر لو کده رفت شال سیای خوده گرد و کده رفت یعنی : عاشقی راه پایین راه گذاشته از راه بالارفت ، و شال سیاه (شال پشمین) خورا بدوش کشیده و رفت .

ده کوه غلجه زار رفته شولو راهما زار رفته یعنی در (کوه غلجه زار) رفته و

۲ - با اسم زمان : شو لو (شب + لو) = هنگام شب سپیلو (سپی + لو) = سپید دم . مسئله از دو بیتی ها و سرودها : اگو بیه، اگو بیه تیلون تنباکو بیه یعنی : اکنون بیای، اکنون بیا ، و از راه پایین تنباکو بیا .

تذکر : کلمات مختوم به او و مجهول در زبان هزارگی از دو حال خالی نیست : ۱ - یاد اصل مختوم به او و مجهول است. مثلاً بیو ، قیرو تیلو و غیره

(۲) - یاد اصل خویش مختوم به (ن) یا (ان) یا (ون) است . در حالت دوم همه کلمات و او مجهول تلفظ می شود . مانند : جیرو (جیرن)، مهورو (مهربان)، دالو (دالان)، بالو (بهلو ان)، قیرو (قیران) و غیره .

بنابر آن در هر دو حالت اسم مختوم به او و مجهول در وقت اضافت و نسبت

۲- در آخر اسم : باغکی ، غا فگی ،
 بر گرگی ، بو مگی ، هزاره گی ،
 خوی یشگی ، سکنه یزگی ، گیر وگی .
 ۳- در آخر مو صوف : جر گتوگی
 (جرات) ، شختگی (شناختگی ، معرفت)
 در زبان گفتاری وادبی دری هست
 همچون : بردگی ، فسر دگی ، خانگی ،
 ساختگی ، پیوستگی ، خستگی و غیره .
 مثلاً :
 دوره بردگی پایان رسید و ایام
 انسر دگی سپری شد .
 وشهس و قس گفته است
 اسم و صفات مختوم به متخضی بدینصورت
 منسوب شوند . قایینی و راق از شعراء
 پیشین گفته است :

همه سلاحت و آهستگی و شرم تراست
 همه سلامت و دل بستگی و عشق منماست
 (المعجم - ص ۲۱۱) .

۳- پسوندهای غو

با اسم و صفت می پیوندد و معنی
 قهد مقدار و ادات اضافت « برای » را
 افاده میکند . چنانکه در امثاله زیرین
 می بینیم :

- پیروغو : برای پیراهن (مقدار معین)
- ماشوغو : برای کوی رتی یا برای
 ساختن برکت .
- تمبوغو : برای تمبان (ازار)
- نانغو : آرد برای نان کردن
- اچکغو : برای چادر

- کاپیغو : چرم برای پایش
 - جمنغوغو : برای لبتاف
 - نیما دغوغو : پشم برای نمده
 - پلاسغوغو : برای تحلیم
 - اوگوشتغوغو : برای شوربا .
 - بلبدغوغو : برای سبد .
 اما بخاطر باید داشت که قبل از
 اسم بعضی اوقات اعداد اصلی یکته ،
 دو ، سه ... نیز می آید تا مقدار و معیار
 معدود معین شود .

گو بادر زبان دری برای تشخیص
 معدود (تا) و (وار) یا (قدر)
 می آید و همان وظیفه رادر لهجسه
 هزارگی (غو) ایفا میکنند .

و تشخیص معدود در زبان دری برای
 ذیروح و غیر ذیروح جدا گانه است .
 از قبیل ، زنجیر ، سر بطه ، پر ، راس
 ، سر ، نفر ، تاء ، قرص ، گرده ، باب ، اصله
 ، میل ، قبضه ، ثوب و غیره .

مثال غو : ده نان غو آرد خریدم
 - دو پیر و غو الون آورد ، بگذا
 شو غو برکت ایستد و هم .

۳ ق پسوندهای ماشا بهت :

الف چیلو :
 در آخر اسم می آید و آنرا « مستبده »
 می سازد . گاهی « واو » آن به « a »
 مختصی بدل می شود و چیله
 می آید .
 مثال : توخته ره مرد چیلو ده بلی

تینگن (۱) بار کده بود = یعنی توخته
 رابسان مرده بر روی چهار چوب بار
 کرده بودند .
 توخته مرده بود مگر حالت او
 هبیه بسرده بود ، زیر اتینگن برای
 مرده می باشد .
 (چیلو ، چیله) به معانی نام ، سان ، مانند ،
 گونه می آید .

مثلاً : برار سوتاشه چیلو خنده آمد
 برادر م پنهان گونه به خانه آمد .
 منی خلگه سیال چیلو راه و رات میان
 خلق جوا نمرد اند راه میرفت
 گو با با آنان از هر نگاه همسنگه بود .
 آدم چیلو خبر بگویی = آدم و ارسخن
 بزنی : یعنی در سخن زدن استوار
 متین باشد .

نیز چیلو آمد پنهان گونه آمد
 همچنین زن چیلو ، کویته چیلو ،
 کویچیلو ،

مثلاً له چیله بد سار که مرد کج چیله
 کد کد کد در مجلس (عراکه) مردانگی
 بسیار کرد .

ب- له ، La :

پسوندهای است که در آخر اسم و موصوف
 پیوست می شود و اصلاً از ترکیبی
 آمده است و در لهجه های مختلف آن
 زبان وجود دارد . (۱)
 لاحقاً تشابه و تصنع است . بدینمعنی
 بقیه در صفحه ۳۰

(۱) تینگن : چهار چوبی است بشکل زیننه (نردبان) که برای انتقال بهت بکار براند .
 (۲) رک : مجله ادب ، شماره اول ، سال ۲۱ (۱۳۵۲) ، ص ۱۱۱ و ۱۱۰ .

تجدید روزگار

خلق آغزه کی ایجادی، عصر لر دو امیده محنتکش و یورت سیور خلق نینگ تیریکلیگی و زحمت شدتی نتیجه سیده ظا هر بولگن حکمتلی و بیشیق فکر لر مجموعی بولیب اولرنی، خلق او زاق عصر لر دن بیرری ایجاد اینیب اولنده کی قیمت بهادر دانه لرنی عصر لر دن عصر لر گه، اولاد لر گه بیتکازیب کیلگن دور . بو حکمتلی و بیشیق سوز لرنی مملکتیه میزده اینتسه خلقی دموکراتیک توزیمیه میز دوریده کوز قراچیغی دیک سقلب، اولرنی باشقه قرداش خلق لریمیز تیللری گه یعنی پیتو، دری و بشقه تیللر گه ترجمه و چاپ قیلیب ترقاتیش واسطه سی بیلن بشقه قرداش وطند اشلریمیز اختیار یگه قویش کیرک .

قوشنی مملکتیمیز سویت اتفافی نینگ سیاسی و اجتماعی و علمی شخصیت لر بدن بولگن کالمنین اوزی نینگ ادبیات حقیده یازگن اثریده خلق ایجادی باره سیده قوییده گی چه فکر یوروتتدی: «خلق آلتین اختاروچی بیلن تینگ دور . او فقط کوپ دن کوپ قیمت بها و اینک ممتاز نرسه لرنی سیله ی دی، اولر گه سناق سیز بیل لرد و امیده پرداز بیریب اسراب اوزی بیلن آلیب باره دی». (۱) خلق آغزه کی ایجادی توزیلیش نقطه نظر بدن نیچه تورنی تشکیل آیله دی. بیز بو مقاله ده اولر نینگ اینک بهم لری حقیده سوز یوروتتیمیز: ۱- شوآغزه کی ایجاد نینگ کینگ مشهور بولگن تور لر بدن بیرری «متل» یا افسانه لر دور . متل لرده فولکلور

نینک بشقه نوع و تور لر یده گی کی، محنتکش خلق نینگ اجتماعی حیاتی، دنیا قره شی، آرزو و امید لری و حیمه سی، عرف و عادت لری و ایر کین لیک یولیده آلیب بارگن کوره شلری افاده اینلگن دور . اوزیک خلق متل لری موضوع جهتیدن های و بدعی و صنعت نقطه نظر بدن رنگ برنگ دور . بسو متل لر اجتماعی حیات و محنت تجربه و انتباه لری بیلن ینه هم بو بوک کوچ و بشیق لیک گه ایگه بولگن دور . بر و لتار یا طبقه سی نینگ اولوغ یازوچوسی ما کسیم گورکی اوزی نینگ «نینک بیر کیچه» افسانه و متل لر یگه یازگن سوز باشی سیده شرق خلق لری متل لر یگه اعتبار بیریب یازتدی: «بو متل لر محنتکش خلق نینگ شیرین

(۱) کالمنین، ادبیات حقیده تا شکند ۱۹۵۳، ۲۲۷ نچی بیت .

تخیال لر ذو قیگه، ایرکین سوزاویینی دن
 بهر ه آیشگه اینتیلیشی نی، شرق
 خلقلری نینگ رنگ برنگ تخیلی
 نینگ جوش اورگن کو چینی افاده
 قیله دی. بو سخن شناس لیک کوپ
 قدیم زمانلر ده و جو دگه کیلگن ،
 او نینگ رنگارنگ ایپک لری بوتون
 بیر یوز یگه بایلیب کیشینی حیران
 قیلوچی درجده گوزل سوز بیلن
 اورهلگن دور .
 ساکسیم گورگی نینگ بو نظریه سی
 اوز بیک خلق ستلری حقیده هم
 صدق ایته دی .
 چونکه اوز بیک خلق ستلری ده هم
 تخیل و بدعی تو قومه لر صنعنی
 موجود دور .
 موند اغ تخیل لر همه وقت اوز
 دوردیله گی و افعی حیات بیلن زیچ
 با غلیق بولیب اوندی یارقین
 موضوعلر و سیله سی بیلن محنت
 سیور انسان نینگ صاف ، اونوسلی
 محنتی، بخشی خصلتلری بیلن یا ووز
 کو چلرگه و طبیعت اینجیقلیک لر یگه
 غلبه قازانیش و استثمار چیلرگه فرشی
 کوره شده ظفر تاپیشیده ستلر نینگ
 رهنمالیک خصوصیتی موجود دور .
 جمعیت ده گی آدلر ار اسیده گی طبقاتی
 تینگ سیزلیک، آچ کوز لیک ، حرص،
 خسیسلیک و ر و ا کور مسلیک گه
 او خشه گن یمان خصلتلر ، ستلر ده
 قتیغ مذمت قیلینه دی . شو نینگ
 او چون هم ستل و افسانه لر بیوک

تربیتی اهمیت گه ایگه دور .
 ستلر ده کو پراق حیوانلر اوزارا
 انسانلر کی سوزله شیب تورلی
 حیوانلر و لی آرقه لی جامعده گی
 مناسبتلر بیر یله دی. طبقاتی مناسبت لرده
 همیشه محنتکش لر نینگ منفعتی
 غالب چیه دی و کوز ده توتیله
 دی. افغانستان اوز بیک لری ستلریدن
 مهم لری قوی بی ده گی لر دیر :
 طا هر وزهره، قونغیز بیکه،
 بلما غیز کمپیر، چال و کمپیر ،
 بادشاه ووزیرو باشقه لر .
 ۲- ضرب المثلر خلق آغزه کی ایجادی
 نینگ کوپ ایخچم و پر مضمون و
 تأثیرلی شکلی دور . ضرب المثلر
 خلق ایجادی نینگ بشقه شکلری گه
 او خشب عصر لر آشه بیتیب کیلگن .
 بو خلقی میراث ، اجداد بیز نینگ
 عقل و فراستی ، حیاتی تجربه لری
 نینگ نتیجه سی دور و هر کیم
 اولردن اوزمها رتی و سوبه سی
 درجه سی ده بهره مند بوله دی .
 روس اولوغ یا زو چیمی لیبو
 تولستوی «هر بیر ضرب المثلده سین
 شو ضرب المثلر نی بره تگن خلق
 نینگ چهره سینی کوره سن» دیدی .
 میخائیل شولو خوف ضرب المثلر
 باره سیده شونداغ دیب بازه دی :
 «احتمال ، خلق آغزه گی ایجادی نینگ
 بشقه هیچ بیر شکلیده ، خلق عقل و
 ادراکی ضرب المثلر ده گی دیک
 شو نچه کوچلی و رنگ برنگ بولمای

خلق نینگ ملی خصوصیتی ، اجتماعی
 توزیمی، حیاتی ، دنیاقره شی شو نچه
 یارقین مجسم بولماکن» .
 ضرب المثلر یاش بیگیت لر نینگ
 اجتماعی تربیه سیده ، اولر نینگ
 منطقی فکر قیلشیده و موضوعلر نی
 بخشی و چوقور راق تحلیل ایتیشی ده
 باردم بیره دی . جهان ایشچی
 طبقه سی نینگ اولوغ رهبری لنین «ضرب
 المثلر نهایت درجه ده مرکب بولگن
 حادثه لر نینگ ماهیتینی کو بدن کوپ
 بخشی و ایخچم صورتده افاده
 قیله دی» دیب بازه دی .
 ضرب المثلر باره سیده ساکسیم
 گورکی شونداق دینگن :
 «ضرب المثلر ده بوتون بوتون
 کتابلر مضمون یگه تینگن حس، تو بغولر
 افاده قیلینگن دور» . اوز بیک خلق
 ضرب المثلری هم بشقه خلقلر نه کی
 گه او خشب معنی جهتیدین بای و پر
 مضمون دور . اولر نی خلق آرسیدن
 بیغیب نشر قیلش بیوک وظیفه بیز نی
 تشکیل ایته دی .
 ۳- جما قلر خلق آغزه گی ایجادی
 نینگ بنه بیر توری دور . جما قلر
 ساده، سیقیق (فشرده) و گپ نینگ
 دره گی شکلیده گی سوز رای بیلگی لری
 بیلن انگله تیلیب ، جواب طلب
 قیلوچی جمله دن عبارت بوله دی .
 افغانستان اوز بیک لری جمعیتده هم
 بوزلب جما قلر خلق ار اسیده بار دور .
 بقیه در صفحه ۱۴

دخاکو د فرهنگ تاریخی سیر

نوشته ب

فرهنگ یوه ټولنیزه پدیده ده چې دوگړو پوری ارتباط لری او دوگړو د تولیدی کار او فعالیت په دوران کی ټولنی شکل اخستی او په حیثیت کی د ټولنی ټولنی شتمنی احتوا کوی پوهانو فرهنگ داسی تعریف کړی «فرهنگ د هغو ټولومادی او معنوی ارزښتونو مجموعه ده کوم چی د ټولنی دود او تکامل په اوږده بهیر کی مینځ ته راغلی دی»

هره ټولنه دخپلو فرهنگي میراثو نوڅخه چی له تیرو زمانو را پدی خوا په بیلو بیلو بڼو پاتی شوی گټه اخلی او د نويوشرايطو سره د هغوی د تطبیق له لاری غواړي دخپلی ټولنی دراتلو نکو پرمختگونو لپاره لار هواره کړی د هری ټولنی فرهنگي میراث دوه مخانگړی برخي لری مادی فرهنگ او معنوی فرهنگ مادی فرهنگ دوگړو د مادی شتمینو پوری اړه لری لکه کور، کالی، دود او له ټولو څخه مهم د تولید افزاړدی چی د هغوی په وسیله پورتنی نعمتونه ایجا دوی.

په معنوی فرهنگ کی د ټولنی ټول روحی، فکری او اخلاقی ارزښتو

نه لکه هنر، فلسفه سیاست ژبه، علم او داسی نور شامل دی په طبقاتی ټولنی کی چی نه پخلا کیدو نکي د ټولنی طبقات دیوبل په وړاندی ولاړوی دهغی ټولنی معنوی فرهنگ هم طبقاتی بنه لری څرنکه چی د ټولنی دژوندانه د تکامل په اوږده بهیر کی پنځو فرماسیونونو دیوبل مخای نیولی او هر فرماسیون خانگړی مسلط تولیدی مناسبات ردلول نو پدی لحاظ دهغه دوران فرهنگ هم بیل او مشخص رنگ درلودل مثلاً مریتوب په دوران کی د سیاست وضعه چی د فرهنگ جزء دی داسی وه چی مریانو ته په ژوند کی هیڅ ډول حق نه وو حاصل حتی دخپل مخان او دخپل ژوند واک ورسره نه و مریانو د مریی لرونکو لپاره دنورو ملکیتو نوغوندی ملکیت گټل کیده دوی دا خپل حق باله چی مریانو ووهی له مینځه نیوسی او پاتی دحمکی سره خرڅ کړی ولی ټوله مسئله دلته پای ته نه رسیده ځکه مریانو هم کراره نه وه ناست ددغو ظالمانه اړیکو درنگو لولپاره نی بیامانه مبارزی کولی چی د سپار تا کوس اونو روزرگونو مریانو د زور ورومبا رزا ټولپری دنپری

په بترقی تاریخ کی غوره او اوچت مقام لری. د فلسفی په برخه کی هم د واروخواو بیللی لاری تعقیبولی اید یا لیزم د مریی لرونکو پوری مربوطه فلسفه وه چی په مقابل کی مریانو د ماتریالستی پیاوړی فلسفی په وسله سنبال وه. په فیوډالی دوران کی چی دهقانان او ټیږډالان ددی پر او دوه عمده دټولنی طبقات وه هری طبقی مخانته بیل معنوی فرهنگ درلود دیوډالانو فرهنگ دارستو کراسی (اشرافیت) په اصولو چی دهغوی دسیاست او اید لولوی بنه نی غوره کړی وه استوار وه په دی معنی چی فیوډالانو خپل اصل او ذات له نورو څخه نجیب او خپله کورنی او قوم نی تر هر چالوړ باله او پرهغی نی وبار کاوه.

مگر د بزگرانو د پراخو برگونو معنوی فرهنگ د مرستی او وروزی بردمو کراتیکو اصولو ولاړ وه په پانگوالی ټولنه کی چی پانگوالان او کار یگران ددی پر او نه پخلا کیدو نکي اصلی دټولنی طبقات دی دپانگوالا نوم معنوی فرهنگ په استعمار، استعمار او په وروستی تحلیل کی په امپریا

ليستی لو تما ری تینک دی دوی د
دزباتو گیتو تر لاسه کولو لپاره له
هیڅ ډول بی شرمانه غیرو گړنیز عمل
ځنی غاړه نه غړوی هر چیری چی د
دوی گټی اېجاب کړی د جنګ لمبی بلوی
او په زرگونو وگړی د خپلو شومو
غرضونو تر سره کولو په خاطر د
مرگ او نیستی تور وکندو ته غور
ځوی مگر کار یگران چی زموږ د
پیری مخکینه انقلابی طبقه ده له مترقی
لور فرهنگ څخه برخورداره ده او
په ټولنه کی د یوه انسان څخه دېل
انسان د استثمار له مینځه وړلو تار
پخی رسالت هم د دغی طبقی پوری
تکیه کوی دکارگری طبقی فلسفه د
نړی په رښتونی او واقعی درک باندی
ولاره ده یعنی هغه قوانین چی د جهان
مادی او معنوی په بدی دهغوی پر
اساس بدلون او تکامل موسی بی له
توپیر او غرضه ځنی انسان ته پېژنی
لدی کبله دغه فلسفه مترقی ده او د علم
سره نړدی پیوند لری د علم د تکامل
سره غنی کیری او پرمخ ځی د ناپوهی
د تیارو او ارتجاع ساتونکو تل دا
هڅه کړی د خپلو درواغجنو او جعلی
سفسطو په وسیله دکارگری طبقی د
علمی نړی لید مځه ونیسی خو تاریخی
تجر بو د اېنودلی او په راتلونکی کی
به ټی هم وښی چه دا ډول هڅو کوم
ځای نه دی نیولی او نه به ټی و نیولای

شی ځکه علمی نړی لید داسی فکری سیستم
دی چی دهنی په وړاندی جهان بدلون
کوی او دکمال په لور دروسی هره
تاریخ رقی او مخ په زوره فلسفه نه
شی کولای دهنی دلاری خنډو گرځی
په سوسیالیستی ټولنه کی چی د بنمن
طبقات په کلی توگه له مینځه تللی وی
نو یقینی خبره ده چی دادوران د فرهنگ
د غوړیدو او شوکوفانی دوران دی
ټول فرهنگ عالی ارزښتونه د ټولنی
د ټولو غړو په چوپړ کی وی ترڅو
دنوی او پرمخ تللی ټولنی د جوړولو
او اداری لپاره واقعا د لوړو انسانی
خوبونو درلودونکی وگړی وروزل
شی. دا باید له یاده ونه باسو چی د
فرهنگ وده او تکامل د ټولنی د تکامل
سره نه شلیدونکی ارتباط لری کله چی
ټولنه له یوه پراخه وېل پر او ته
تیریری د ټولنی ملی فرهنگ هم خپلو
نو و سر اخلو ته و اردیری. دلته مو د
ملی فرهنگ څخه یادونه وکړه ملی
فرهنگ د ټولنی د ټولو فرهنگی ارزښت
ښتو نو مجموعه ده چی په هغه کی د
حاکمو او محکومو د وړو طبقو
فرهنگ شامل دی خلقی فرهنگ چی
د ټولو لکلور په نامه هم یادیری د ټولنی
د خواری کښو او ستم لاندی برکنو
فرهنگی میراث دی چی سینه په سینه ټی
له یوه نسل څخه بل نسل ته انتقال کړی
او پدی ډول ټی دخپلی و دی پراونه

وهلی دی زموږ د هیواد زیار استو
نکی برگنی چی د ټولو لکلور په پایله پانگه
لری او دستمگر، و فیوډالانو د ټولو
سره سره ټی خپله ستره فرهنگی شتمنی
ژوندی ساتلی ده د ثور د پرمین
انقلاب په بر بالیتوب سره چی د فیوډال
لیزم زور نظام له بیخه رنگ شو او پر
ځای ټی په خلکو مستکی دولت واگی
پخپل لاس کی و نیول او س نور رښتیا
هم زموږ په هواد کی دخلقی فرهنگ د
غوړیدو او شوکوفانی مرحله رارسیدلی ده
اسا پر عکس د فیوډالانو او استعمار
پوری مربوط فرهنگونه د مرگ او
نابودی په درشل کی ولاړ دی
د افغانستان د دموکراتیک جمهوریت
دوځایفو په اساسی کړنډو کی وبل
کیری:

«دیوی کلتوری ملی مترقی سیستم
او په لومړی گام کی د افغانستان داو
سید و نکو استوگنو قامونو او ملیتونو
په خپلو ټولو دهنی دهنی او ادبیاتو
د تکامل تعلیماتو او خپرو نو لپاره
دلا زموږ شرایط تا مینول»
د خلقی دولت د دی مترقی اهدافو
پربنا و بلی شو چی د دی و پارلی هیواد
دا ستوگنو ملیتونو فرهنگی میراث
چی تر او سه پیره لره توجه ورته نه
وهشوی د مترقی علمی نړی لید په چوکات
کی د تکامل او پراختیا لور و پور
یو ته ورسیری.

(پای)

بیدگی

دو دور بیدگی کو لادرو اشد سماجین
 مشعور شیکلان زانت نکتین برچی که
 دو دور بیدگی تانکاین مانا معنوبین
 دو دور بیدگ نه انت .

بیدگ چیوانت؟ ر بیدگ راجی مادی
 و معنوبین در این دست او رگانت،
 هر راجی شه و تی ریدگا که چو اثار،
 ار ئیه و دو دور بیدگین سنت انت کت
 گیت تا که و تی ابو کین دیمیری راه و
 راهبندانه بر بربکت . بمیشامان هر
 دو دور بیدگی بیدنت معنوبین
 دو دور بیدگی بهراشه مادین دو دور
 ر بیدگی بهرجتا کرت . در این مادین
 چیز چو لبشیر و لوگ و سامان و سازی
 و بنگله و سرک و دگه راجی مادین
 ر بیدگی بهری انت . کاری سامان و آلات
 مادین ر بیدگی همین نشاندو کی انت و
 برانی دور و بار یگا که کاری سامان و
 آلات که مشینی شیکلادر اتگنت علمی
 مادین دست او رگی سهر اکتون انت .
 معنوبین (بارو حین) ر بیدگ راجی

اخلاق، هنر، زندگی، علم و فلسفه سیاسی
 و قضایین بکر و خیالانی در این دست
 او رگانت . ز و ان، بکر منطق و احسا
 سناتی ریدگا هم راجی معنوبین ر بیدگی
 بهری زانت . باتی و رانت که شه تمدنی
 لبز گیشتر بهراج سیاسی و حقوقین
 دیمیانی زانگا کارگرنه .

معنوبین ر بیدگ سامان راجی که به سول
 بنو هو کین تبکه ان بهر بو تگ بیت
 تبکاتین خصلتی دار بت کرتگ کتن
 شه گلامی، فیو دالی، بورژوانی، و
 سوشلیستین ر بیدگان حیر بدین .
 زحمتکشانی رهبر لینن شیست .

هر ملین ر بیدگی اکه به شری دیمیری هم
 کرتگ بیت شه دیمو کراتیک و سو
 شلیستن دو دور بیدگی بهران چیزی
 دار بت برچی که به هر ملتی تهامعنت
 کشین استمان هم انت و آوانی زندگی
 حالت دمو کراتیک و سوشلیستین اید نو
 لوژیاو دی کنت . مگه به هر ملتی
 بورژوانین ر بیدگ (و به گیشترین

ملتانى تهاسيا همین ر جهت پسندو کلیسنا
 یین ریدگ) هم انت که ابو کاجتاین
 عنصری نه انت بلکین و اکدارین
 ر بیدگی پیمانانت .

ر بیدگی دیمیری دیمیانی گون اقتصا
 دی سماجین نظامی دیمیر یا بستگیت و
 جندی شدائی نظامی دیمیا ینا جتاین
 دیمیری ندار بت . شک نه انت که ر بیدگی
 خاصن سنت به یک ملین ر بیدگی دیمیریا
 کتو کانت . یعنی هر ر بیدگی بر
 ببرگون و تی اندری قانو نادیمیری کنت
 شه و هده ایکه ملت اتنیکن کولی پما
 مانیت ملین ر بیدگ هم ماننت و بری ملینی
 بوت ر بیدگی صندین عنصر که استمان
 و استثمار کتو کین تبکه اتی انت هر
 دو کین هم دیستیک بنت، استمانی ریدگ
 (یا فو لکلور) هر ملتی ر بیدگی دیمیری
 ر بشک انت . هر اولسین ر بیدگی شه و ت
 خا صین چیرگی دار بت که آبراملین
 دو دور بیدگادنت .

مستمان در این تا ریخین دور و بار
ریگانی معنویین ریدگی پایگانی جور
کنو لکانت و برپیرگون اولین ریدگی
همی بنیاتانت که یک راجی ریدگی
نامین نمایندگ رو د نیتگ بنت و بالاد
برز کنت هراستمانی اصلین معنویین
ریدگ سدام استمانی محنت کشانی پرگ
لو تک احساسات وار مانانه هرر اکنت
همیشاد نیاز حمتکشانی راه نشان دولک
«لینن» گشت که به هراستمان و هرملتی
دو در ریدگ انت محنت کشین استمانی
دمو کراتیکن ریدگ و واکدارین
بتکه انی ریدگ .

سوشلیستن انقلاب ریدگ انقلابی علمی
کنگی راهبندی برپیر کنت . ریدگین
انقلاب چیو اشیت ریدگین انقلاب
سوشلیستن و بدون تبکایتن نظام جور
کنگی بهری انت و مانای ایش انت که
راجی مادیین زنده بنیات بدل بوت و به
بنیادمانی ریدگی دیمیری و دیمانیانو
کین راهبندی برپیرو تکیت و ریدگی
دست او رگ به نو کین مردم وانی
رو دنیگان انت و ای انسان
گون مترقی و انقلابین روحی رود

ینتگ بیت . ریدگین انقلاب نوکین
بنیادمانی نزیگی ضرورین شرطانت
و نوکین راجی مزین بهری انت و به
دولت و وطنی اداره اقتصاد راه نشان دو
کی ریدگی جور کنگ و سوشلیستن
راجی سیاسی و معنویین یکی و تپاوین
گاشر مهوری رودیت .

به ریدگین انقلابی عملی کنگا بیدنت
در این سیاسی و اقتصادین کام چیست
بیت . یعنی پرو لتاری ای دیکتاتوری
سک بیت تولیدی مزین وسیله سماجین بنت
ریدگی تالان کنگی ما شما چی
مادیین پایگ جور بنت و ای و ری دگه .

به ریدگین انقلابی و هد
محنت کش چوش رود ینتگ بنت
که به سیاسین زنده یگاشرین بهری پگر
نت تا گبر پرو لتاری (بورژوائی
فیو دالی پیرتار لمال) آداب ریدگ و
ایدئولوژی کار بنت این چنین راهبندی بر
بیر بیت که استمان شه معارف علمان
کت گیت به معنویین ارزشت به سجانی
اختیار به گیت ، معلو کانی زندگی کرچ
بنیا تا بدل کهنین روشن خیال شه
سرنوک رود ینتگ بنت و نوکین

او امین روشن خیال بنیت به سو سلینن
نوکین ادبیات و هنر به نیاماکیت طبعی
و سماجین باز دیمیری کنت . نوکین
اخلاکی نسبت کار و کیر دو استمانی با
سک و راجی نوکین دیما گرگ کهنین
کار و کیر دو دیما کرگی جاگه گیت
و ای و رانوکین روحیاتی که جمعی
و انتر نشستین پگرو خیالانی سرا
اشتا نیتگ کهنین روحیات جاگه
گیت .

برزگین اقدامانه سوشلیستن دولت کام
به کام گون نوکین رهبنان که ای
ای اقدام به او ان ارا نت عملی کنت همیشه
ریدگین انقلاب یکو ارگین پرو سه
نه انت بلکین دور و سچلکنین
کر پرو سه انت که ایر کرتگ گون
چنت ادارین اقدام با چنت در این
پرو هاکندهان آهسر بز این .

ریدگین انقلابی اهررا به لاتین
لاتین سازمانی - پرو هاکندهان اقدامان
دیستن ای مضمونی هو رک کر تینن مانا
شهای اصلین مترقی و انقلابین محتوا
انت .

ديخان واني

بیر با راکن بیر یوق اکن بیر
 د یخان باراکن . بول دیخان نینگک بیر
 ارابه سی و بول ارابه نی تارتیان
 بیر آتی باراکن . گوگلم آیلری کلیب
 بر یوزینه گوک او تیراؤرن وختلری
 دیخان نینگک ارابه تارتیان آتی کوپ
 آریق بولن اکن اوزی بیلله شول تصمیمی
 تو تیدیر کیم آتی ایشلمان بیر ناچه
 و ختلاب گوک اید بر مک او چین
 اوری میدانه غو بیر سه آتی تازه گوک
 او تیردن ایمک بیلله ایشلمکدن آریق
 بولیب اوران ایسغین سیز بولن
 لیغینی او زیندن داش اتسه .

شویله بولیب دیخان بول تصمیمی
 عملی ادیب آتینی یالانگاچلاب اوری
 میدانه غو بیر بپ دیر — آت بولسه
 گونده ار تیر او تلمانه کیدیب و آغشم
 غیدیب کلیا راکن . آردن بیر ناچه
 گون او تندن سو ننگ او ری ده اونلاب
 گلایان آت او نککی آریق لیغیندن
 بیر آزه جیق غو وی راق بولیدیر —
 کون لردن بیر کونی آت آغشم کلن
 بیلله سینده دیخان گوردی آته بیر
 نارسه بولیدیر چو تلنیز دیر ده آته
 نامه بولیان نی بیلمان سونگینه

غراشیدیر . ارته سی بنه دام آتاؤری
 بره او تلمانه کیدیب آغشم غیدیب
 کلیب دیر دیخان گور بیدیر آت او نککی
 گونداکی دن گوره دام باد و راق
 گور بنیا ر .

آتینگک بویله بولیب و یا داب
 کلیشی دیخان نی اوران چو تلنمغه
 غویپ بنه دام ارته سی کیم بول
 یادو بولیب او به کلمک لیگینگ آتده
 تا بیلن لیغی نینگک او چینجی کونی
 تی دیخان اوزی بیلله تصمیم آلیپ
 ار تیر ابر بیلن آتینگک او تلون بر بنه
 یانا اوراب دیر تاگورسه کیم اؤری برده
 آتینه نامه بولمز لبق یوز بر بور —
 شول آتینگک او تلون بر بنینگک بیر
 یانی بیر اولی جنگل اکن — عنه بیر
 وخت دیخان گور بید بر کیم بیر آبی
 جنگلدن چیقپ آتینگک یانینه کلیب بو کیم
 آتینگک اوستینه . منیب آتی او یا نا بو یا نا
 بور تدر ما نا با شلاب دیر . دیخان
 آبی نینگک آتی منیب او یا نا بو یا نا بور —
 تدریشینی گور بپ بلمیدیر کیم آتینگک
 یادو بولیب او به بار بشینگک سبا بی
 نامه؟ اول کون هم او تیدیر — شول
 گو نینگک ارته سی یعنی تور دنجی

گون دیخان تصمیم آلو ر بول آبی نی
 کیم آتی او تلمق لیغه غویان بوقتی
 او نی و شونگه سنگز ش د گمه دیکه
 دکیپ آز ابر بولری یوق اتمانه شلسه .
 شول تی کیم دیخان ار تیر ابر بیلن
 بیر آزاراق یلمی بیر غایده ارید بپ
 آتینگک ساغر بسینه چا لیب آتی اوری
 بره هیداپ غو بیر بپ و او نینگک ایز —
 یندن بولسه دیخان نینگک اوزی
 بیر پالته نی هم آلیپ آبی نی تو تیب
 اولد بر مک قصد بنده اؤری بره یانه
 اوراب اؤری بر بنگک با نینده بیر
 او غر بنجه برده گیز لیب دیر .

بیر وخت آبی او نککی گون لرداکی
 یالی بنه دام آتی منیب یور تدر مق
 لیغه با شلاب دیر — آبی بولسه بول
 کزک آتی تا اول وخته چنلی چا پد
 بریدیر سونگینه آت یاداب بیلیدیر
 بوند آبی آتینگک اوستینه یا پیشیب
 غا لیدیر .

بول بولن ایشلری گور بپ اوتیرن
 دیخان اوران قهر لیب نا تجکشی
 بیلمان او تیر بپ چو تلنید بر
 شول وخته گور بور بپرک سوجک

بیهیلیم یا تن آتینگ آتینی ایما نه
 هو سلیپ آتینگ یا نینه کلیپد پر
 آنه آغیزا وره دیر. یلم بیلن سوالن
 آتینگ ساغر بسینه یا بیپدیر —
 موجک آتینگ ساغر بسیدن آغزینی
 آبرجق بولیب اورنیدیر یونه
 ولین آغزینی آریپ بیلماندیر. سونیک
 اوزاقدن بیرک شغال باتن آتی
 گوریپ اوزغر نینی دو بیرمانه
 هوس ادیب یوویریپ آتینگ بانینه
 کلیپد یرده بیردن آغزینی آتینگ
 آرقه سینه باسیپدیر — شغالینگ هم
 آغزی آتینگ یلم چر شالن ارقه
 سینه یا بیسیپ شغال او یانه بو یانه
 اوزی نی سیلتاب آغزینی آبرجق
 بولیدیر یونه ولین باشر تماندیر.
 سونک شول غولای لرده آوایزینده
 سوسینیب یورن بیرک تلکی آتینگ باتن
 نی گوریپ و او نینگ داشنده دورن
 موجک — شغال و آبی نی گورسک بیلده
 بول هم آتینگ اتیندن برابری
 آغز دادیب گورجک بولس کلپد پر
 ده آند آغز او ریدیر شول باده تلکی
 نینگ هم آغزی آتنگ ساغر بسینه یا
 بیپدیر — تلکی یا پشن آغزینی
 آتینگ آرقه سیندن آریپ آجق بو —
 لیدیر یونه بول تلکادام باشر تماندیر.
 بول بولن ایشلری گوریپ بیر
 دولانجق ده بوقه نیپ اوزرن دیخان
 اوزان کوپ قهر بیلده — گز لئن بر —

یندن داشری چتیب بالته نی آلیپ بول
 یره مز حیوان لردن اخمیر آلمق او —
 چن آند یانه او رایدیر. آتینگ بانینه
 باریب بیرنجی تلکی دن سو رایدیر
 خایر تلکی! سن نامه او چین سنینگ
 آتیمی ایجک بولدینگ و اوندن
 او ته گون شول گونه چه او به ده
 دام اوزان کوپ یره مز لوق اتمک
 بیلده خلق لری جور تیور تلنگ،
 ایندی بولسه سن سنی او لیدیر جک.
 ده دیر. اولیم سسی اشیدن تلکی
 دیخانه بالبارمق لیغه باشلاب و آید —
 بیدیر.
 دیخان آغه! سن سنی او لیدیر سه —
 سن ایندی دن بو یانه یره مز لوق اتمه —
 ین و موندن بو یانه سنینگ بیلده بار دم
 اده ین دیپ و عده ادیدیر.
 دیخان ینده دام بوقه یوره کی بیلده بیر
 جانلی نینگ جانی نی او زمانه گونگلی
 بولمان او نی غو بیر بیدیر.
 سونک دیخان شغال دن سو رایدیر.
 ای شغال! سن نامه او چین او به تو —
 و بق لری نی ایور تینگ؟ و اوندن
 او ته سنینگ آتیمه نامه او چین ایجک
 بولیب آغیز او ردینگ ایندی بولسه
 سن سندن ادن یاز بق لری نینگ او چین
 اخمیر آجق.
 شغال گور بیدیر کیم او لچگی
 عنیق بیلدیر یپ دورن بیر نامه،
 بول هم دیخان دن اسان دیلاپ او —

نندن سونک او بانینگ تو و بق لری نی
 ایملیگه و خلق لری ننگ نامه
 لری نه دگمزیگه و عده بریب او بینده
 کیزلاپ غو یان بیرک تو و یغینی
 هم دیخانه برسک لیگی بو بینده آلیپ
 اوزینی شول بیلده او لیدن غوتلد —
 بریدیر.
 دیخان شغالی هم او لیدیر مان —
 ادن و عده لری نه و فاتیون و اتمیون
 نی بیلجک بولیب آغزینی آتینگ
 آرقه سیندن آریپ یپ غو بیر نندن سونک
 موجک غراب آیدیدیر.
 خایر موجک! سن هاگون بول گونه
 چه خلق لری ننگ غو بین غوزی لری نی
 ایپ تینگ و ایندی بولسه سنینگ
 آتیمی ایجک بولیب اله دوشدینگ —
 سن ایندی سنی اولد برسک بیلده او —
 نککی و سونگنی ادن ایش لری نینگ
 اخه رینی آجق. موجک هم دیخانه
 بالبارمق لیغه باشلاب آید بیدیر.
 سن موندن بو یانه خلقه زیان یتیر —
 ما ین — خلق لری ننگ غو ین غوزی
 لری نه هم دگماین — او ینده گزلاپ
 غویان غوزیمی هم ایمان سغت! غنه
 کنیر یپ سنگه تا بشیر این دیپ و عده
 برسک بیلده اوزینی غوتیلد برسق
 لیغه اسلک بیلدیر یپ و همه
 دیخانه تعهد ادیدیر تا شول گونندن
 سونک هیچ بیر ذاده آزا ریتیر مان
 بقیه در صفة چه هم

کو و جن دیتے ہیں ۔
 اس بھروں میں ایک کے دو سے کہہ دو کہ
 میں ساتھ دینے کی قسم یا و جن دیا
 جاتا ہے اور لپ کی و جن لیتی ہے کی آپ
 میرا ساتھ نہیں چھوڑینگے اور آپ
 میرے سوا اور کسی کا دھیان نہیں
 کرینگے ، جو بھی کہا کر لاینگے
 میرے حوالے کرینگے اور رکھ میں
 میرا ساتھ نہیں چھوڑینگے اور لپ کی
 خود بھی و جن دیتی ہے کہ میں آپ کے
 ساتھ ملکر اس گھر کی عزت پر اونگی
 روکھ میں سکھ میں آ کے ساتھ رہونگی
 پورا نے سمے میں رام چو دان سال کے
 لیے بنو اس کی تو سیتانے آن کا ساتھ نہیں
 چھوڑا اور چو دان سال کی لیے ہی
 جنگل میں زندگی بتائی ۔
 شادی کے بھرے اگنی کی چاروں
 طرف کھائی جاتے ہیں اگنی ہندو دھارمک
 گرتھوں کے مطابق ایک پوتر
 چیز ہے اس لیے اگنی کو حاضر ناظر مانکر
 بھرے کھائے جاتے ہیں اور رشتہ داروں
 کو بھرے کی وقت بیتا یا جاتا ہے کی
 وے نسب گزار ہیں ۔

سنبالنی ہے جن سے ضمداری کا کام کر
 نا ہے ۔ اس لیے شکتی کے ننانی مدھو پرک
 او سے دیا جاتا ہے ۔ اسی پر کار دو لہا
 کو گھر گرتی کی پری بھاری ضمداری
 سنبالنی ہوتی ہے اور اس کو یاد دلایا
 جاتا ہے کی تم کو شکتی شالی بنا ہے
 شادی میں کھیل سے ہون کیا جاتا ہے ،
 چاول کا بوتاجا جس جگا پر پیدا ہوتا ہے
 اور اس کو وہاں سے ہٹا کر دو سری جگا پر
 لگایا جاتا ہے اس کھیل کا ہون اس لئے
 کیا جاتا ہے یہ بتانے کی لیے جس پر کار
 چاول کا بوتاجا پیدا ہوتا ہے وہاں
 سے ہٹا کر دو سری جگا لگایا جاتا ہے تب
 جا کر پھل دیتا ہے اسی پر کار لپ کی
 اپنی سیکے والوں کو کو بھی پھل نہیں دیتی
 ہے دو سری جگا جا کر یہی اپنی سو وال
 کو پھل اور رکھ دیتی ہے اسی لیے اس
 کی شادی کی جاتی ہے ۔
 لپ کا اور لپ کی سات بھرے لیتے ہیں
 یہ اس لیے ہوتا ہے کی لپ کی ان بھروں
 کے اندر اپنے بتی سے و جن لیتی ہے کی
 آپ کو یہ و جن دینے پرینگے بھرے
 ایک طرح کے قسم نامہ ہے جوں کے
 لپ کا اور لپ کی ملکر ایک دوسرے

ہندو جاتی میں شادی کی ، رواج اپنی
 قسم کی عجیب رواج ہے جوں دیکھنے
 والوں کو پسری سے عجیب لگتی
 ہے ، شادی کی ہر ایک ریتی رواج
 کو اپنی الگ الگ اہمیت ہے ، جب
 دو لہا تلواریں کر اپنی سو وال ہونجتا ہے
 تو تلوار سے آپ کو ثابت کرتا ہے کہ میں
 کسی پر کار کمزور نہیں ہوں ۔
 سو وال والے سب سے پہلے اسے بیٹھنے
 کے لیے آسن دیتے ہیں اس سے یہ بتایا جاتا ہے
 کی جب تمہارے گھر کو ہی سہمان
 آجانی تو تم اس طرح اور اس کی عزت
 کرو جس طرح تمہاری عزت بھان ہو رہی
 ہے ۔
 اور اس کی بعد او سے مدھو پرک
 دیا جاتا ہے ۔ آپ کی دل میں یہ سوال
 پیدا ہو گا کہ یہ مدھو پرک کس لیے
 دیا جاتا ہے ، یہ مدھو پرک کیا ہے ؟
 مدھو پرک دھی ، گھی اور شہد ملا کر
 بنا جاتا ہے ۔ مدھو پرک بہت طاقتور
 چیز ہے ۔ ہندو دھارمک گرتھوں کے
 مطابق مدھو پرک دو لہا کو دیا جاتا ہے
 باراج گدھی پر بیٹھنے سے پہلے راجکماروں
 کو راجا جاتا تھا ۔ راجہ کو راج گرتھی

تکامل دیالکتیک فرهنگ

هیچ بدیده در دامن فراخ طبیعت و هیچ انگیزه خواه ذاتی خواه آفاقی باری کوچکترین و بزرگترین حرکت از سیر تکامل تاریخی و تکامل دیالکتیک بدور مانده نمیتواند. اگر عطشان کیمیاوی را مشاهده کنیم که ما حاصل دینامیزم اتمهای ماده است و اگر فعل مغز را تحت مذاقه قرار دهیم که اصولاً راه کاوش علمی را منظم می سازد همه در جهش خویش سوی کمال می رود و مبنای عضوی مادی و مرکزی دارد. زمان که بعد چارم محسوب شد نیز رول اساسی ترین رادار بوده و مدتها آن را بشر نادیده گذشته بود. سیر زمانی در مغز و عمل انسان بدوی طوری دیگر بود ولی انسان امروزی در این سیر به دیگر اسلوب بدیگر هوا فرار داشته پیش می رود یا با اصل و فصل هم گون خویش می آمیزد و یا با ناهمگونی مبارزه می کند و آن را می راند و به سیر تکامل خویش ادامه میدهد جزء طبیعت است تا آن راه کل تکامل رهنمونی کند.

فرهنگ با تمام موجودیت رو بنائی خویش تأثیری عمیق بر ته بناهای جوامع دارد و نمیتوان آنرا نادیده انگاشت، امتزاج این هر دو ناموس تکامل دیالکتیک را روشن می سازد که لازم و ملزوم هم اند.

جدل و جدال عناصر طبیعت را توزیع ناعادلانه ثروت اساس گذاشته تا بی ریزی طبقات را نموده و مبارزه طبقاتی کلاسهها را بوجود آورد تا سبب بروز ایدئولوژیها گردد استعمار کننده و استثمارشونده بمیان آمدن ظالم و مظلوم مقابل هم صف بستند ز با نشان ادبشان زبان زد هایشان قصص و افسانه هایشان - اسطوره های شان روایات شان جملات فصاحتی و حتی اشارات شان در ساحه فرهنگی از هم متمایز گشت موضوع اسباب و احیاً مطرح شد رو بنابر ته بناها تأثیر میگرد ساخته فعالیت غارتگر کوچکتر شده می رفت مزبوحانه میگرد شد تا زنجیرهای محکم و مسلسل که آزاد منشان بی بضاعت خلقهای مستمکش بردست و پای این عقب گرا یان تاریخ افکنده بودند از هم پاره کنند و بشکنند ولی این جبر تاریخ که باز تکامل دیالکتیک جامعه و به و بسزه تکامل تاریخی و دیالکتیک انقلابی در ساحه فرهنگ شکوفای خلاق بود بمیان آمد جهش است آنرا نمیتوان به عقب راند و متوقف ساخت.

دینامیزم جامع و نشاط حیاتی خود بخودی ماده اصلاء نمیکند ارد برای معنی گرایان و متحجرین دیگر جا باقی

بماند و آنچه به دربار منوط باشد حق حیات داشته و آنچه فرار خورد فکر بورژوازی و خورد بورژوازی بود احیاً گردد و ضد آن محو و نابود ساخته شود این مفکوره ارتجاعی ضد تکامل ناموس طبیعت را خود گرایان منکر برون خواستند قرنهای نشر کنند ولی احیاً ملل و فرزندان واقعی خلقی جوامع بشری آنرا دیگر در کانون شان خفه کردند.

این مبارزه سوسیالیزم است که نمی گذارد کوچکترین تعللی دیگر در طرز التحریر کتبخ دهده بی امان گسلی مرتجع را میفشرد که فرصت تنفس دیگر نداشته باشد و فرهنگ را مشوب نماید تا رو بنای فاسد کنان ته بنا را خراب سازد و باز جامعه را در بد قدرت بگیرد و برای همیشه منطق منحرف و ادبیات و فلکلور بوج و غیر انسانی خود را بر طبقه رنج دیده مسلط سازد و جوه اصلی همه انقلابات وجود طبقات است انقلاب خلقی ما نیز که جزو فامیل بشر مترقی استیم مدلول بر همین اصل و ناموس تکامل تاریخی و دیالکتیک اجتماعی بوده انحراف ناپذیر بدون عقب گرانی بدون برگشت بدون تحجر و سکون باپراگما تیزم علمی و تطبیقی در شرف سیر تکامل اجتماعیست.

بر اگماتیزم یا فلسفه حرکت و حیات که جزء پیوسته جهان بینی علم‌یست و در سیر تکامل خود از مراحل گذار کمون اولی، دوره غلامی، فیو دالی، کپیتالیزم و سوسیالیزم گذشته باری در مرحله خود ساز نیوکا پیتالیزم امروزی چندی نماند هر آله شد ولی چون هیچ پدیده بی وجود ندارد که در حال سکون بماند، نیوکا پیتالیزم به اشکال مختلف تبارز نموده، زمانی به تهناتها سذبو حانه دست انداخت و چون غریقی که به کوی چکترین گیاه می و یا پر کاهی امید بندد و جهت نجات خویش از گرداب زمان و تاریخ و امواج بی امن توفان مبارزات قشر و شنفکر ملی سوسیالیست و بین المللی، جوانان آگاه جوامع بشری به آنها دست یازید و تیزهای تقبلی اقتصادی خود را چون سکه های ناچل و یک رو به جهت خیره ساختن سطحی نظریات و عوام فریبی پیشنهاد نموده. حتی کار بجائی رسید که در ممالک صنعتی طراز اول تولید سرمایه داری، کارگر را جزء و صاحب فابریکه ساخته به سرمایه شریک کردند و به عقیده خود این کلا نترین گامی بود که در رشد و تسکامل اقتصادی گذاشتند و جهت خنثی ساختن سوسیالیزم، سرآغا ز مبارزه نوینسی قلمداد گردید. ولی دیده شد که تا امروز تعداد بیکاران که خود بارد و ش

جوامع سرمایه دار بست الفز و ده شده میروند و خلای بودجه یا انفلاسیون یا ریفلاسیون و غیره تموجات اقتصادی رخ داده. چنین جوامع همواره در حال بحران زیسته بنا علیه ابداء و بناهای خود را که فرهنگ و ادب است سوی ارتقا و تکامل رهنمون شده نمی تواند و نخواهد توانست.

از همین باعث بود که در سیر تکامل جوامع، ادب خلقی، کلتور خلقی، ثقافت خلقی و خلقها و ملیتها و اکثریت مردم مورد سخریه قشر بورژوازی قرار داشته یا به آنها اصلاء توجه نشده و یا آنها را به حساب هیچ و بوج گرفته در آرزوی نهایی خویش، اسحاء آنها را مورد نظر قرار دادند زیرا از احیاء فرهنگ خلق در خوف بوده و هنوز استند و بیمناکند که نشود جوامع، بیدار تر گردند و نهوض کلتوری و اجتماعی فرهنگی و هنری باعث بیداری گردد که تأثیر مستقیم بر ته بناها و سبل خروشان اقتصادی دارد.

وانگهی مبارزه علیه سوسیالیزم ناممکن بنظر میخورد ولی این طلسم بالاخره شکست و نیم قرن بیشتر مبارزه را در مردان و دانشمندان عالم سوسیالیزم این گفته را ثابت نمود. فاشیزم منطقه با استبداد بین المللی دست بهم داده و چه در آسیا و چه در اروپا و امریکا به اشکال مختلفه تبارز نمود ولی محوشد و یاد در شرف احساس است.

موقف امر و زی ممالک شرقی و مبارزات پیگیر جوانان مترقی چه در جهان غرب و اروپا که شکل باسیف را بخود گرفته چه در امریکای لاتین و آسیا که بشیوه، اکتیف در شرف تکوین است و یارخ داده، دلایل ثابت مرگ تد ریجی ممالک رشد کرده کاپیتالیزم میباشد. ناموس تکامل سوسیالیزم، جهان بینی علمی، اقتصاد شگوفان رهبری شده مبتنی بر اصل دیا لکتیک تاریخی و متعاقباً پیریزی شده بر اصل ایدیا لوجی انقلابی عصر حاضر است که جهان تا بنا ک ممالک مترقی را ساخت، آفتاب درخشان سوسیالیزم تایید و همه گان را از کرختی و خمود بیرون ساخت. هنر و فرهنگ چنان جا یگاهی در قلوب و اذهان ملیتهای مترقی باز نمود که مانند سیاست و اقتصادش برگشت ناپذیر شد. ارتقا هنری که همین امروز در ممالک مترقی و سوسیالیستی مانند اتحاد شورویست چنان چشم گیر، سامعه نواز و دلگشا است که مانند ندارد. نگارنده که بهر مثال هر دو نوع ممالک را برای العین دیده، مثلاً (دون کیشوت) را در خود اروپای غربی (با دون کیشوتی) که در مسکو تماشا کرد، فرقی بارز دارد. هنر و ادب که موضوع

بقا در صفحه ۳۳

لغات عامیانه دری در معیار جمالی

(برزه : پرز باشد که از جامه ابریشمین بر خیزد) به همین معنا و به هر دو صورت، پرزه معمول است.

پیخ : آبی غلیظ باشد که بر مژه خشک شده باشد و آن را به تازی رمص گویند) به همین معنی مورد استعمال است.

(پبخال : فضله مرغ باشد که به تازی ذرق گویند) در نواحی شمالی و شرقی کشور ما، سردم، لفظ پبخال را مخصوصاً به فضله کبوتر استعمال می کنند. در هرات و نواحی شما لغرب اوسر کزی سیمارومی گویند و فضله

سرغ را عموماً زنگار و زنگال می گویند.

(پیله : ابریشم معروف است) غوزه ابریشم را پیله می گویند.

(تبنگو : صندوق باشد و خاشاکدان را نیز گویند)

تبنگ در غرب هرات اکنون نوعی صندوق دیوار کوه چوبی باشد که طوafان و فر و شندگان دوره گرد، ستاع شان را در آن نهند و طواف را هم به همین مناسبت «تبنگی» گویند.

(پکک و لکک : رعنائی و هیزی باشد.

در هرات وقتی دو سوزن پادختری که گپ های نامربوط زنند و سروو ضعی نامرتب داشته باشند به کنایه می گویند :

(لکک و پکک ، فاطمه گلکک)

خراس : آسیایی باشد که به چار پایان گردد). در هرات، دستگاه روغن کشی را که به وسیله خر، اشتر یا شتر می گردد خراس گویند.

(خرانبار : جمع شدن باشد در کاری) اکنون وقتی عده بی ازدحام کنند چنانکه روی هم بیفتند یا اشیاء زیادی

(تپشیم)

ن ۴۴ ل)

رقه ۴۴ ب ۴۴ ب

۴۴ ب ۴۴ ب

عبارتسته از شیری که از گاو مادر در	(زاوانه: بند آهنین باشد)	روی هم طور پراکنده بریزد آن
آغاز شیرد می اودو شیده می شود. در	به همین معنی اکنون حتی در زبان	حالت را «خرانبارک» گویند.
کابل و نواحی، فله و در هرات و نواحی	پشتو هم مستعمل است.	(خشاوه: زمینی باشد که بهر
توج بر وزن موج می گویند کازسایه	(رده: صف باشد که برکشند)	زراعت پاک کرده باشند)
بان باشد که بر ابر دام بنهند تا صید	به همین مفهوم معروف است.	در کابل و نواحی اکنون هم
نرسد و به دام آید)	(سما روع: نباتی است که از جای	خیشاوه گویند یعنی پاک کردن زمین
به همین مفهوم معمول است.	نمناک بر آید.)	از گیاهان هرزه.
	همینا روع اکنون هم به همین نام	(خلج: آبی سطر باشد که از بینی آید)
(کفید و کفیده: معنای ترکیب	معروف است. در کابل به سما روق	به همین معنی مورد استعمال است.
باشد)	مشهور است.	(خله: چوبی باشد که بدان کشتی
اکنون هم کفیدن و کفیده به همین	(غریو: بانگ و فریاد باشد)	رانند)
منظور به کار می رود.	در برخی نواحی غریو به غیر	اکنون چوب خرکاران را خله گویند
(لنیه): مردم فر به را گویند)	مشل شده.	(خنجک: خاری باشد سخت که
البته اکنون زیاد تر به صورت	(غوشاد: شبگاه گوسفندان و گاو	خشک شده باشد) در هرات و بادغیس
چاق و لنیه یا «لنیه و دنبه» می آید.	باشد) در هرات و غور و بادغیس	خنجک به نوعی چوب خشک کوهی
که شکل اول آن برای انسان فر به	مذروع گوسفندان و گاو آن را غوشاد	گویند که چوب سوخت است.
و شکل دوم برای اشیاء مثلاً برای نان	گویند.	(خنجیر: بوی دو دجوبی باشد چون
هم استعمال میشود.	(فرزد: سبزه بی باشد در میان آب	در آتش گذارند)
(نلک: آلوی کشته باشد)	که پیوسته سبز باشد)	اکنون شدت سوختن عضوی از بدن
در هرات آلوی ترش را که برای	اکنون در هرات این سبزه را	را خنجر گویند یعنی وقتی عضو کسی
زمستان خشک می کنند و دردیگه می اندازند	فرزد در کابل کبل گویند.	به شدت بسوزد گویند خنجر شده.
رفکش می گویند.	(فله: ماستی باشد که به یک لحظه ز	(رخنه: سوراخی باشد که در دیوار
(وریب: کزی باشد)	کنند چنانکه شیر بدوشند و برشه بر آن	فتاده باشد)
اکنون هم هر چیز ما یل را	زنند در حالی که ماست شود آن را فله گویند)	به همین معنی امروز هم مورد
اوریب گویند.	فله اکنون چیز دیگری است و آن	استعمال است.

موسیقی محلی افغانی

از آنجا که پیرامون موسیقی افغانی بصورت عام و موسیقی محلی افغانی بصورت خاص، تحقیقات و کاوشهای همه جانبه آنطور که لازم است - تا کنون (جز در مورد انگشت شماری) صورت نگرفته است و از آنجا که فرهنگ خلق افغانستان عموماً و لطیف ترین احساس ترین و همگانی ترین بخش فرهنگ ما یعنی موسیقی افغانی خصوصاً طی یک قرن اخیر با تحقیرها و بی اعتنائی های فراوان طبقات حاکمه گذشته مواجه بوده است، بطور مثال عرض نمایم: هر زمانیکه پیشنهادی بمنظور بهبود وضع نابسامان موسیقی افغانی به مراجع ذیصلاح ارائه میگردد بجزواب چنین میگفتند: «ما آنقدر کارهای واجب و مهمی سر دست داریم که مجال و فرصت این نیست تاروی موضوع دسبک و دولک بحث نماییم.» و بالاخره از آنجا که دولت خلقی ما اکنون راه های مسدود شده و به بن بست کشیده شده بی راکه از آن طرق میتوان جهت شکوفان ساختن و بارور نمودن موسیقی باستانی و اصیل افغانی گامهای مثبتی برداشت یکی بی دیگری بروی رهنروان راه هنرمی گشاید و مسوانع را از سر راه شان

برمیدار دچنانکه بمیان آمدن مجله گراسی (فرهنگ خلق) مثال بر جسته دیگری است از آنچه گفته آمدیم. ولی قبل از آنکه به اصل مطلب پرداخته شود از زو است انانیکه چیزی یا چیزهایی در باب موسیقی و رقصهای محلی افغانی دارند بدیگران بازگویند و اگر امکان داشته باشد آنرا به چاپ برسانند تا هم درین زمینه ها روشنی انداخته شود و هم یکی از نقیصه های بزرگ یعنی عدم دسترسی به مآخذ چاپی در باره موسیقی و رقص افغانی هر چه زودتر رفع گردد (۱)

اکنون میرسیم به اصل مطلب یعنی صحبت پیرامون موسیقی محلی افغانی اگر بخواهیم در باره موسیقی محلی افغانی که یکی از غنی ترین و اصیل ترین انواع موسیقی های محلی در مشرق زمین است بصورت مفصل صحبت نماییم پس لازم خواهد بود تا قبل از همه، سه موضوع مختلف را عنوان نمایم:

- موضوع اول، انواع موسیقی محلی افغانی
- موضوع دوم، سازهای موسیقی محلی افغانی.

موضوع سوم، سبکهای موسیقی محلی افغانی و لازم می آید در مورد هر یک از موضوعات سه گانه متذکره توضیحاتی داشته باشیم.

موضوع اول:

- انواع موسیقی محلی افغانی:

- الف - موسیقی آوازی

- ب - موسیقی سازی

الف - موسیقی آواز:

این بخش موسیقی محلی افغانی شامل انواع مختلفی است که اینک به معرفی آن می پردازیم:

- ۱) آهنگهای محلی عشقی
- ۲) آهنگهای کوهی (غرنی سندر)
- ۳) آهنگهای داستانی و رزمی
- ۴) آهنگهای مربوط به مراسم مختلف مثل عروسی و غیره

۵) آهنگهای کومیسیدی و انتقادی اینک هر یک از انواع موسیقی فوق الذکر را جداگانه مطالعه مینماییم:

۱- آهنگهای محلی عشقی

درین نوع آهنگها، خواننده در لابلای آهنگ معمولاً از عشق و عاشقی و مسایل مربوط به آن یعنی عشق به معشوقه، وصال معشوقه، هجر و فراق، وفای عاشق، بیوفایی

معشوق، صبر و شکيبا بی عاشق
و غیره اشعاري را میخواند که اغلب
همراه با یکی از ساز های محلی که
خود دینو از دیا توسط دیگران نواخته
میشود یا بدون ساز اجرا میشود.
این خواندن و نواختن گاه همراه
باسازی که خود دینو از د با همراهی
یک آله ضربی و زمانی به همراهی
یک انسابل کوچک سه گانه - چهار
گانه - پنج گانه و یا شش گانه که متشکل
از چند همکار آلات موزیک محلی است
اجرا میشود.

۲- آهنگهای کوهی (غرنی سمنوری)
این نوع آهنگها را معمولاً چوپانان
در دامنه کوه ها در وقفه هایی که
گوسفندان پس از چرا استراحت می
کنند یا در حین چرادر بهانه دشتهای
سبز، همراه با یک (نی) که بنام
(نی چوپان) معروف است با به همراهی
یک (سرنده) و گاهی هم بدون آله
موسیقی میخوانند ولی دهقانانی
که مشغول کارهای زراعتی در
دشتهها و صحراها میباشند بدون همراهی
آله موسیقی، این آهنگها را اجراء می
کنند و اشعار این آهنگها نه تنها عشقی
بلکه اشعاري میباشد در وصف کوه های
سربه فلک کشیده، دشتهای پر از گل
های سرخ و زرد، آبهای شفاف و
ورودخانه های خروشان، درختان
برازشگوفه، جنگل های سبز و خرم
و دیگر موضوعات مربوط به طبیعت
زیبای افغانستان.

۳- آهنگهای داستانی و رزمی:
در اجرای این نوع آهنگها که معمولاً
بصورت دو نفری اجرا میشود و یک
انسابل کوچک مرکب از نوازنده
گان آلات موسیقی محلی، دو خواننده
را همراهی میکنند، داستانهایی معروف
عشقی مثل فتح خان و رابعه، آدم خان
و درخانی، یوسف خان و شیربانو،
دلی و شهی، شیر علم و میمونه، طالب
جان و گل بشر و غیره طوری اجرا
میشود که یک خواننده، داستان مربوط
به عاشق و خواننده دیگر، داستان
مربوط به معشوق را در لابلای اشعار
دلکش و ساده و روان به نوبت یکی
پس از دیگری میخوانند و در وقفه
هایی که یک خواننده چند بیت مربوط
به داستان را میخواند نوبت به خواننده
دیگر میرسد، یک نغمه موسیقایی
و کوتاه توسط انسابل اجرا میشود
و حینیکه خواننده ها (آواز خوانها)
اشعار مربوط به داستان را میخوانند
انسابل عین ملیودی آهنگ را که
اشعار در آن آهنگ خوانده میشود
مینوازند و آواز خوانان را در اجرای
آهنگ همراهی میکنند در اجرای این
نوع آهنگها، داستان عشقی مربوط
از آغاز تا به انجام خوانده میشود
و بعضی اوقات، خواندن یک داستان
بدون وقفه، مدت یک ساعت یا چیزی
کمتر یا بیشتر را در بر میگیرد. از آنجا
که این آهنگها جنبه مذهبی متنوع - یعنی
عشقی، رزمی و تاریخی دارد با آنکه

بسیار طولی است، هیچ نوع خستگی
حین شنیدن آن برای شنونده احساس
نمیشود.

۴- آهنگهای عروسی:
در سراسر افغانستان برای مراسم
عروسی، آهنگها و رقصهای خاص
وجود دارد که صرف در شب عروسی
اجراء میشود. همانطوریکه جریان
و مراسم شب زفاف، بخشهای مختلفی
دارد که شرح آن از حوصله این بحث
خارج است، برای هر بخش آن، آهنگ
خاصی نیز ساخته شده است که نام سازند
آهنگ به مرور زمان از خاطره ها
محو شده ولی از قرنهای بدینسو این
آهنگها با همان فورم و اشعار اصلی
شان خوانده میشوند و دلچسپ اینست
که این آهنگها با آنکه عمر درازی دارند
و زمانه ها از آن میگذرد ولی شنیدن آن
ها در شب عروسی از شنیدن بهترین
آهنگهای جدیدی که توسط بهترین
خوانندگان و به همراهی بهترین
ارکسترها اجرا میشود، دلچسپتر
و لذت بخشتر است. معروفترین
آهنگهای مربوط به عروسی، آهنگهای
(آهسته برو)، (حنایارید) و آهنگ
معروف (سبارک بادا) است که این
آهنگها در اغلب شهرهای افغانستان
به زبانه های مختلف سروده میشود.
البته تمام موسیقی مربوط به مراسم
عروسی به همین سه آهنگ متذکره
خلاصه نمیشود بلکه آهنگهای زیبای
دیگری نیز راجع به بخشهای مختلف

عروسی در گوشه و کنار وطن وجود دارد که در پهلوی رقصهای مربوط به شب عروسی که عبارت از رقص دسته جمعی مردان، رقص دسته جمعی زنان، رقص تنهای زنانه، رقص دسته جمعی مشترک زنان و مردان هر دو فامیل عروس و داماد که بعضی از این رقصها همراه با اجرای آهنگهای زیبا از جانب رقصان در زمان واحد اجراء میشود. باید اضافه نمود که رقصها و آهنگهای مربوط به مراسم عروسی از جمله زیباترین و با احساس ترین بخش های موسیقی محلی افغانی بشمار میرود.

۵- آهنگهای کومیدی و انتقادی:

درین نوع آهنگها که معمولاً توسط ممثلان تیاتر ها و سرکس های محلی که بالباسهای مخصوص تمثیل ملبس اندو با آرایش عجیب و غریب آراسته میباشند، اشعار انتقادی ولی به شیوه کومیدی در مورد مسائل مختلف اجتماعی همراه با رقص و نغمه همراهی از کستر ولی یکجا با اجراء و تمثیل یک موضوع خوانده میشود و از طریق این اشعار کومیدی، روی بسا مسائل منفی اجتماعی و خرافات انتقاد میکنند. این نوع آهنگهای تمثیلی که ریشه عمیق و باستانی دارد با تمام ساده گئی آن مورد علاقه زیاد مردم ماست.

ب. موسیقی سازی:

اول- سازهای منفرد

۱- (دایره) یا (دف):

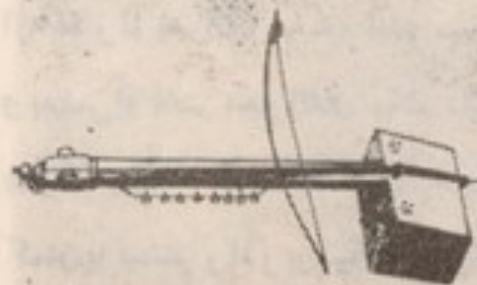
(دایره) معمولاً در عروسی ها، عیدها میلها ها و پیش تویی ها و غیره مراسم خوشی و سرور توسط زنان و دختران نواخته میشود. گاه گاهی همراه بانوای

(دایره)، آهنگهای محلی نیز توسط زنان در اغلب نقاط افغانستان خوانده میشود.

۲- (رباب)

در نقاط شرقی و جنوب شرقی افغانستان بیشتر از دیگر جاها در مجالس و محافل بصورت منفرد نواخته میشود و گاهی

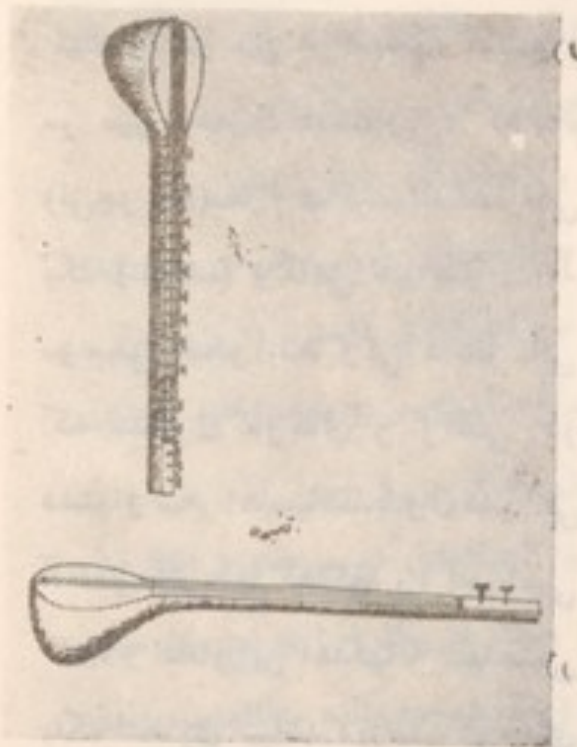
هم یک آله ضربی بنام (منگی) توسط یک منگی نواز آنرا همراهی میکنند. نوازنده این ساز اغلب مردها میباشند.

۳- (سرنده):

در قسمت های جنوب و جنوب شرقی افغانستان معمولاً بدون همراهی آله ضربی در محافل شادی و در دانه های کوه ها توسط هنرمندان (مرد) شوفی و کسبی نواخته میشود.

۴- (دبوره):

در صفحات شمال افغانستان در مجالس شادی بصورت خاص و در چاپخانه ها بصورت دائمی نواخته میشود تا بهمانان سرگرم باشند. در صفحات

شمال افغانستان رسم بر این است که معمولاً در هر چاپخانه یک دبوره نیز به دیوار آن آویخته است که هر وقت بهمانان جهت نوشیدن چای به چایخانه رفتند آنرا بر میدارند و مینوازند و بعد آنرا دوباره سرجا

آرایش

۳۵ - خال کنج لب : معمولاً در پشت لب بالایی و در گوشه بینی یا بطرف راست و یا بطرف چپ خال زده میشود .

۳۶ - خال زنج : این خال در روی زنج کوبیده میشود .

۳۷ - خال رخسار : این خال در گونه زن و یا دختر کوبیده میشود و تعداد آن تا سه دانه میرسد .

۳۸ - کجکی : در وسط ابروان یا بشکل ماه و ستاره «پو» و یا بشکل خال کوبی شده که بنام کجکی مسمی است .

۳۹ - سر پیچگی : یکی از آلات تزئینی زنان بوده و از نقره ساخته شده ، بشکل بیضوی که سو راخی از میان داشته میباشد تیار کرده و آنرا در نوک پیچها همی آویزند

۴۰ - گل بینی : سیخک بینی که اغلب برای برنا خون انگشت کوبیدن انسان بوده از طلا یا نقره و یا فلزات دیگر ساخته شده و آنرا زنان و دختران روی نرینه بینی شان که سوراخ میباشد می بندند

بعضی ها بنام گلک بینی نیز یاد میکنند .
۴۱ - گوشواره : از وسایل زینتی زنان بوده و در گوشها آویزان میشود . در همه جا معمول است .

۴۲ - سلسله : این آلت تزئینی در گذشته زیاد معمول بود . امروز از قدر و منزلت آن کاسته شده و عبارت از یک زنجیر نقره ای میباشد که در قسمت تحتانی آن هر گنگها آویزان بوده و تخمین سی سانتی متر طول و تا ده سانتی متر عرض میباشد با شدو آنرا روی پیشانی می آویزند .

۴۳ - کره (یا فتح کور) : حلقه کوچکی است که از نقره یا طلا میسازند و در بند دست می بندند .

۴۴ - چوری : حلقه نسبتاً بزرگ است که زنها بدست خود می بندند و آنرا از نقره میسازند .

۴۵ - شانیه : یک وسیله ترتیب و آرایش روی است که از چوب میسازند . امروز شانیه از نیلون و غیره مواد مصنوعی نیز ساخته میشود .

۴۶ - انگشتری : مردم اندراب ، انگشتر

را انگشتری میگویند . البته در معنی و مفهوم ، کدام تفاوتی دیده نمیشود .
«د»

خوراکیه باب :

۴۷ - کجری : کجری قروت . منتها درین منطقه کجری قروت خیلی ساده بوده و ترکیبی از برنج ، آب نمک و قروت میباشد .

۴۸ - قیماقی : قیماقی رامیان توتله خمیریکه بشکل کاسچه هموار شده میگذازند و توسط پارچه های خمیر ، قیماقی را در میان خمیر پنهان کرده ، خوب هموار مینمایند (به اندازه سنگ اجساق های معمولی) و بعد آنرا روی تابه قرار داده ، حرارت میدهند تا پخته شود . تفاوت آن از پراته آنست که :

پراته در بین روغن جوش داده میشود و قیماقی در بین خود ندارد ، ولی قیماقی علاوه از آنکه در بین خود قیماقی کاو ، بز یا گوسفند دارد ، روی تابه پخته شده و خیلی مزه دار است .

زماخوئی دهنجا چاده
چه غلائی ته شی طلاق و کرکی وینه

جانانه هسی وخت به راشی
چه توپیک و اخو لاس ترا لاس سنگین خونہ

ناتسم عاشق چه تم یابست
نارادم دل برودی چه یابست
دل مردان است برده دل مرا
شام عاشق چه شکر و گل یابست

درد سوز

نورستانی

پونوشت ای وه لئاں بیروماچ استوم
اشتره اتال تان اولسیسته استوم
و آ سونیک نوا آنه گو ه جا
بیدي پالاسیبا نه و چیله آسیا

سوسم دلکش کابل تیری راج دهانی
گوهر ریز نغمه پارتی دریاؤں کاپانی
یہ ہستی یہ ہستی یہ بھر پور جوانی
افغان کی نسل یہ آریوں کی نشانی

اردو

ترجمہ درسی:
وہ، مادر باغتم! سر زلفم مکن ہوش گداز سر بر آید بد پیرا ہ کساند
زمان پشین سرد مردان بوم و بلند تر از قہ گوہ،
دہ، مادر باغتم!

ترجمہ درسی:
شہر کابل مرکز تو و موسم تو دلکش است، آب دریا ہایت کو پیریز و نغمہ سراپی میکند
این ہستی و این ہستی و جوانی ہمہ نشانی است کہ افغان ہا را با آریایی ہا وصل پیسازد.

پشیلی

وہ کت ایک کو کا کے
وہ بلاے گسری کسم
تو کی متا پرانا، منجب کی
کلمبہری گریکی و دام گچے

بتا فوری گے و دہ نگا ورکی
ان تودره کم ممیز البتہ یانی

ترکمنی

آدم، آدم، دالمیدیر
خوما، بادا آدم دالمیدیر
عقل سیند نادان بایلو
چو پان آدم دالمیدیر

ترجمہ درسی:

آدم آدم آدم نیست؟
مگر خرما و بادا آدم نیست؟
باک های نادان و بی عقل!
چو پان آدم آدم نیست؟

ترجمہ درسی:

اودختر چه مرکز؟ بلایت بگیرم! تو با پیرا ہ ہخ کوتاہ کوزہ
ساگر فتر داز نزد م رفت بر سر سبزہ ہاشتر و مہاشتر کہ اشتر

بزگره ناوې

(۲)

د داسټان د تمهرې پر خې لشلو یز
 .. تنکی غرمه وه . په کار بگرو خولې روانې وې . دشا و خوا کلیو بزگران او دبا د شاه
 غلامان سره راټول شوی وو . کار په بیره روان و . چاخواوړې نرمولې چسا ورته په سنگیو او په
 چلو لې چا په بیلو نوخته جوړوله دخټونه هرلخای لویې پېرې جوړې شوې وې .
 بادشاه اسرکړی و چه دیوالونه دې دوسره پاخه وی چه کلو نه کلو نه او پېرې پېرې و لاروی او
 ټینگارولری چاچه به په کار کښې لیرستی و کړه نو دبا د شاه اسر داسی و چه هغه دې دپخسی
 پرلخای په دیوال کښې کښېنو دل شی او دپاسه دې پرې پخسه تېره شی .
 کار بگر په خپلو خو له کښې ډوب و . کار په بیره روان و . داسمانی او شیردرو ازی دغرونو
 په سر دیوالونه تېر بدل . نغار هودنگېدله . دکار ساحې ته دباد شاه دواتگ اعلان و شو . بیا بادشاه
 دخپل شاهي سوکب سره ورسېد . دپادشاه در سید و او تېرید و په وخت کښې کار بگر خټکر په بیره
 کار کوی او دسترگو لاندې پادشاه ته گوری . دغلامانو مشران او دبزگرانو باداران بی اندازی
 خوشامندی کوی

سرو نو دیوالو نوته ر سیری او
 بادشاه په کار باندي گرخی را
 گرخی او سر بو طوکسا نو ته لازم
 هدايات و رکوی .
 په چاچه په قارشى اسر کوی چه
 هغه دې دپخسې په لخای دیوال کښې
 کښېنو دل شی
 دالاندی اسر ډیر تکراروی :
 «خوک چه ناغیرې او ناراسی (سبو
 تاژ ، کارشکنی ، عدم همکاری) کوی
 هغه په دیوال کی کښیر دی او په
 سینه یې پخسه تیره کړی؟!»
 دپادشاه په سر سر یانو سایه و ان نیولی

ستړی بزگران او ستومانه سر یان
 په «هله! هله!! هله!!» هلهله شور
 او زوړ کار کوی .
 هر یو په خپلو خو لو جب خوب
 دی .
 زټکی ، زلمیان ، پاخه او سپین : پرې
 کارگران او مریان ، دپخو جوړو شوو
 خټو د ډیر یونه داسمانی او شیر
 دروازی دغرونو تر کمرونو اوسرونو
 لیکې لیکې ولار دي .
 دخټو پخسې د بنیاد ما نو ددغه
 غوښین دیوال دلیارې نه په «هله! هله!
 هله!!!» دغرونو د کمرونو او

«تخت و بخت د ، برقرار» «خدای دې
 خپل سیوری زموږ له سره نه کموی»
 «عمر دی ډیر شه پادشاه» او داسی
 تملق امیزه الفاظو ابی . او س ټکنده غرمه
 ده دگذرگاه نری خو رسو رسو شمال دریدلی
 او دکابل داورى تیز لمر دظالم پادشاه
 داختناق دخبرو په شان دخلکو زرونه
 ډوب ډوب کوی
 اسمان شین دی - دشنه اسمان دتیز
 لمر په وجه دبزگرانو مریانو زرونه
 شنه او دباد شاهي کار او بیگار دبار
 او اجبار تر فشار لاندې یې زرونه په
 تنگ شوی او پر سیدلی دی .

او سيوري يې پرې كړې وى. سريان د
تک په حالت هم وړبا ندى چورۍ او
پکې و هې او هغه گرځي راگرځي او
سربو طو کسانو ته لازم هدا يا ت
ورکوي .

نکنده غرمه ده.

د کابل د سوزندلمر په تاو کښې دهقانان
او غلامان په خپلو خو لو کښې ډوب
دي او په شور، زور او هله هله او هله
کار کوي.

خو کک بيل و هې خاورى اړوي، خو کک
په سنگيو او بو چلوي، خو کک خپه اړوي
خو کک په خپو ختلي دى او پخوي يې ...
دختو دلو يو ډير پونه دغو و نو تر
کمر و نو پوري، د بنيا د مانو دغو پيو
خو خندد يو الو نه جوړ شوي او لاس
په لاس خپه دي والو نو تهر سوي ...

د پادشاه اسردى چه خپه دې ډيره پخه
شى، چى دگر ز او ختکک، ياسه او مېتى
جبل او کو لنکک او همدارنگه
دو او رې او باران، رلى او توپان
زو رېرې و نه رسيرى او د يو الو نه
کلو نه کلو نه او عمر و نه عمر و نه
او پېرې پېرې و دان او ولاړوى .
خو چه دده دسلطنت تخت او تاج
د دېمنانو نه خو ندى وي او دي او دده
خپلوان، کورنى، همکاران، همکران
تالى ختې او نژدى کسان و کولى شى
په دوده او ارام زره پادشاهى عيش او
نوش و کړى ...

دختو په ډير و خلکو با پخې بهو هلى

او خيژى چه پخه شى .

دي کښې يو داسى خو کک هم ښکاري چه
دې باپخى يې ښکته دي او په خپه خيژي .
پادشاه چه دختو ډيرى ته نژدې شو،
نظر يې په دې تيمت با پخو ولويد .

مگر، خو چه دېکا ري پادشاه ښکاري
نظر لکه دوي شهباز غوندي د تيمت
با پخو په ښکلو سترگو، سر و شونډو
او د پسرلى په سهار کښى د زور
ور پسرلى پاران نه وروسته د پاران
په رنو خاخکو جب جوب غو ريدلى
کلاب غوندي گلالي مخ با ندي غوته
وهلى و اى دهنې دسترگو په غبرگو
تمانچو د پادشاه خپل زره زخمى شو .
مگر هغه خپل متانت له لاسه ورنه
کړ او محاي په محاي ولاړ پاته و .

- داغه وشو؟

- دکار سيمه د ميني او عشقبا زى
په صحنه بدله شوه؟!

- نه! !

دادکا رهيل دي .

همدا چه د تيمت با پخو نظر په پادشاه
ولويد، مخ يې ترې پت کړ . دخبرې
خو ند خو په دې کښې دى چه دسلگونو
نارينه و بزگرانو او مريا نو او د
دربا ري نو کرانو په منځ کښې دا
يوه پنځه وچه د نارينه و کالى يې
اغوستى و او کا رېي کا وه خو
ناخا په د پادشاه نه يې مخ پت کړ .

- آبا دا د قنچ ، مکېز ، ناز او نخر و

مخ پتول وو ؟

- آبا د ادعا شقى پيل و ؟

آبا پادشاه ته يې محان شو ده چه دا پنځه
ده ؟

- آبا پادشاه يې په محان تو داوه ؟

- نه! نه! ! !

- د دويمه نارينه و نه دې مخ نه پتاوه
- پادشاه وويل - مانه دې خنگه مخ پت
کړ ؟

- دانا رينه نه دي، دا تولى پخې دي
- پخې وويل - يوازې ته نارينه يې -
لکه له تانمخ پتوم .

- داغه وايي ؟ - پادشاه وويل
اودې سره د پخې شاو خواختې پخو ونكى
کسان هم لير غه اور بوزونه
ورته بوخ کړل چه داغه وايي ؟

پادشاه دوي پخوانه د دې دېنا هست اوله بلې
خوانه د دې دخبر و تر تا ډير لاندې ډوب
حيران و او ورته يې وويل :

داخو تولى نارينه دي، او تچه وايي دا
پخې دي، بايد ماته او دوي ته دا خبره
ثابته کړي!!

- داخو د دوى حق دى، دا تولى دلته
راتولى کړه! - پخې وويل - چه
زه دوي ته وښيم چه دوي پخې دي .
پادشاه جارچى ته امر وکړ چه
تولو ته آواز وکړي چه را تولى شى .
د پادشاه په امر تولى بزگران، سرتيان
او درباريان دختو دلونى ډيرى
نه گير چاپېره سره را تولى شول .

پاته په (۳۷) مخ کښې

منجیله

- خوب گوش می‌کنم .

« کریم » که سنگ چیل‌های شسته را از میان جوی سسی کشید و با آن بسازی می‌کرد گفت :

- « تیر انداز » يك دهقان بی‌زمین است و با دارش خان این‌ده می‌باشد که به مثل « تیر انداز » چند نفر دهقان دارد .

- اصل نام او تیر انداز است ؟

- « ای » اصل نام او چیزی دیگر است ولی به تیر انداز مشهور گردیده .

- چطور به تیر انداز مشهور گردید ؟

- به خاطر یکی که خوب تیر انداز است .

« حکیم » که غنچه پر گل عشقه را روی آب رها داده بود ، دو باره گرفته بز زانوهای برهنه « کریم » کو بید .

« کریم » برایش گفت : چرا می‌زنی ؟

- به خاطر یکی که گفته بودی برایم قصه

می‌کنی ولی حالا که من چیزی نپرسم به گپها يت ادامه نمی‌دهی .

« کریم » که از گل‌های غنچه محکم گرفته بود گفت :

- خوب دیگر نزن ، برایت قصه

میکنم ، آنگاه ادامه داد :

« درین سرزمین رواج است که زمستانها ، هنگامیکه کار زمین داری خاتمه یابد و همه جا از برف پوشیده شود ، دهقانان در روزهای آفتابی به ساعت

تیری‌های گونه‌گونه مشغول میگردند .

یکی از این ساعت تیری‌ها ، تیر اندازی است . بدین ترتیب که در يك جای آفتاب رخ ، میدان تیر اندازی رامی‌سازند .

این میدان تخمین به درازا و عرض پانزده - بیست متر می‌باشد . بعد در يك سوی این میدان مقداری از خاکستر نم -

آلود را به شکل کلوله خوب سخت و به هم فشرده کوت می‌کنند که به نام « خاک کی » یاد می‌شود . سپس يك چوب

میل مانند را در وسط آن داخل و تخته چوب نازک که سبیدی را به اندازه

چار بر چار سانتی به روی آن قرار میدهند . آنگاه تیر اندازان که تعداد شان از ده تا بیست نفر می‌رسند ، تیرها

و کمان‌ها را گرفته به تیر اندازی شروع میکنند . هر کس تیرش به تخته چوب

اصابت کرد حایز پنج نمره می‌شود و از هر که تیرش از همه کرده به تخته

چوب نزدیک تر نشست يك نمره می‌گیرد . این بازی همواره در میان دو گروه

و بعضاً در بین دو قریه و دو طایفه به شکل مسابقه صورت می‌گیرد . به طور مثال :

نمره را صد قبول می‌کنند . هر گروه که اولتر به صد رسید ، برنده به حساب می‌آید . هر قریه بیش از یکی دو کمان

خوب ندارد ولی هر نفر يك تیر

دارد . تیرها که از چوب‌های سخت

کوخی به ضخامت دوسه سانتی متر و طول نیم متر ساخته می‌شوند دارای

پیکانهای آهنین و پرهائی از شا هر های عقاب می‌باشند . هر گروهیکه

برنده شد در خانه‌های گروه بازنده مهمان می‌شوند . اکثر آغذایی که باید در مهمانی

مصرف گردد ، پیش از پیش تعیین می‌شود . این بازی وقتی هیجانی تر

و دلچسپ تر است که در میان دو قریه و دو طائفه صورت گیرد . بعض

اوقات بازی ، يك و یا دو هفته دوام می‌کند . به نوبت يك روز تیر اندازی

به يك قریه و روز دیگر به قریه دیگر صورت می‌گیرد . در روزهایی

که مسابقه تیر اندازی جریان دارد آوازه آن در تمام منطقه پخش میگردد .

هر روز در مساجد و خانه‌ها سخن از مسابقه تیر اندازی است . هر قریه

و طائفه‌ئی که برنده شود ، بز رگترین افتخار را در میان منطقه کما می‌کنند .

در منطقه ، قریه‌هایی وجود دارد که صف برندگان همواره جای اول را میگیرند . اینگونه قریه‌ها تیر اندازان خوب دارند .

تیر اندازانی که در يك نوبت چار پنج بار تیرشان به نشان اصابت می‌کند .

رسم برین است که از هر کس تیرش به نشان اصابت کرد ، حق دارد که

باز هم تیر اندازی کند . يك تیر انداز

تا هر وقت که تیرش به نشان اصابت کند، حتی تیراندازی مکرر را دارد. و هر کسیکه تیرانداز خوب باشد نام اصلی اش فراموش گردیده و در بین اهالی منطقه به نام «تیرانداز» مشهور می گردد.

وقتی سخنهای «کریم» بدین جا رسید، سنگ چلی به سوی «حکیم» پرتاب کرد و خنده کنان گفت:

- حالا انشاءالله فهمیدی که «تیرانداز» را چرا «تیرانداز» می گویند؟

«حکیم» به رسم تایید سرش را تکان داد. «کریم» به ادامه سخنهایش اضافه کرد:

- او بر علاوه «تیراندازی» صفت های خوب دیگر هم دارد. با وجودیکه هنوز در مرحله جوانی است، بسیار متواضع و فروتن می باشد. او که غیر از یک مادر پیر و چند تا گوسفند، چیزی دیگر ندارد، حاجت روائی همه اهل

ده است. هر کس هیزم و علف نداشته باشد از وی می گیرد، هر کس برای کارهای زمین داری اش نفر نداشته باشد از او کمک می خواهد. او بهترین مددگار بیوه زنان و یتیمان ده خودش است. او خیلی بک انسان پر کار و زحمت کش

است. با اینکه از خود زمین ندارد ولی از بسکه زیاد کار مینماید، میتواند زندگی خود و مادرش را به خوبی اداره نماید و به سایر دهقانان بی زمین

هم گاه گاهی داری رساند. آنکا هی که «حکیم» و «کریم» در صحبت بودند ناگهان فریادهایی از «تیری مازان» (زیر درخت تنومند بنجد حصار پیشروی ده) به گوش رسید:

- از برای خدا کمک کنید، بیایید که «تیرانداز» آدمی کشد، آدم! آن دو باشتاب دویدند و خود را در آنجا رسانیدند.

«تیرانداز» که قد بلند، سینه بزرگ و با زوان نیرومند داشت از خشم زیاد می غرید. دهشتن نموده بود که در حالیکه داس فولادیش را که تیغه تیزش برقی می زد به دور سرش می چرخاند فریاد می زد:

- بعد از این دیگر این داس برای خان درو نخواهد کرد. آری برای این ظالم که هر نوع ستمگری را بر ما روا می داشت و اکنون ملهم را بجای رسانیده است باید بخواهد بدر منجلیت راهم از ما بگیرد و این ما دیگر به این ظلم هاتین در نخواهیم داد!

«حکیم» آهسته آهسته بریده کرد:

- والله این خود بلك دهقان عادی نیست. «کریم» در برابر او لبخند زد و در گوشش گفت:

- بلی، بلی، بلك دهقان عادی نیست، بلك دهقان باسواد و آگاه است.

«تیرانداز» که همانگونه از خشم می غرید به دور رادور «آوج» (حوض

پیشروی قلعه) قدم می زد و گاه گاهی داسش را به علف های هرزه و شاخه ها و حشی درختها جواله می نمود و داسش چنان نیز و برآمده بود که به مجرد تماس به هر چیزی، آن را قطع میکرد.

تمام اهل ده از ترس، گروه گروه به گوشه ها می خزیدند و دند این گروه ها هم گویه گونه بودند. گروه دهقانان بی زمین، گروه دهقانان کم زمین، گروه دهقانان مرفه و گروه ثروت مندان.

از گروه ثروت مندان، خطاب به «حکیم» و «کریم»، صداها می بگوش می رسید:

- ایله خدا، خان را از دست او خلاص کنید.

مگر از گروه دهقانان بی زمین و کم زمین نجواهایی شنیده می شد:

- نه خلاص نکنین، بانین که خو به حقش را بدند.

«حکیم» به «کریم» اشاره میکرد:

کجاست؟ این خان در کجاست؟

آنان هر چه در پیرامون نگاه کردند، خان، نظرشان نیامد.

در این وقت ملای ده از گروه ثروت مندان جدا شده پیش آمد. در حالیکه با دست راستش از یخچ حب و با دست چپش از یخچ راست چپش محکم گرفته بود و دم زدن چیزی میخواند. آهسته آهسته و تریه شده ترسیده به «تیرانداز» نزدیک شد.

بقیه در صفحه ۴۰ م

فرهنگ خلق بلوچ

لذا به وضاحت میتوان گفت که مردمی با این سوابق تاریخی، حتماً دارای ادبیات و فرهنگ غنی می باشند. چون بیشتر تذکر دادم که در رزمیم های استبدادی و ضد خلقی گذشته، تمام سلیت های کشور، از حقوق خویش برخوردار نبودند، بلوچها نیز در طول تاریخ از جانب دولت های ارتجاعی علاوه بر آنکه در زمینه های مختلف زنده گی در مورد بشریت و تعالی شان توجهی بعمل نیامده است در زمینه رشد هنر و فرهنگ نیز به آنها فرصت و مولع نداده اند.

با وجود این همه، بلوچها دارای ادبیات شفاهی گوناگونی می باشند و همین اکنون در بین عوام، اشعاری سینه به سینه نقل شده و رزم می شود که صدها سال قبل از جانب اشخاص با ذوق مرود شده و صحنه هایی را تمثیل می نماید که مردان وطن پرور و مبارز و حق طلب بلوچ چگونه به مقابل اشغالگران و ستیزگان جنگیده و از خود شهادت و هر دانگی فولعاده نشان داده اند.

علاوه از اشعاریکه از آن نتایج تاریخی بدست می آید و از نوع اشعار رزمی بشمار میروند، انواع مختلف سرودهای دیگر مانند: لیکو، لادوک

، هالو، مو دک، لئو، سبیت بامدح، ناتیا « نعت » سرودها و سرودهای چراگاه زهیر و کک و غیره در بلوچی وجود دارد که از جانب اشخاص با ذوق، بهیث سرودهای ملی در صبح و شام، در دره ها و کوه پایه ها، در دشت ها و چراگاهها، در محافل و سرگرمی ها، با کیف خاصی خوانده می شوند. این اشعار قسمت عمده ادبیات بلوچی را تشکیل داده و از مطالعه و تحقیق آن میتوان به غنای فرهنگ بلوچی پی برد.

مراسم عروسی، عزاداری، ختنه، معتقدات مذهبی، طبابت، داستا نهایی

محلی و سرگرمی ها، انواع دیگری بسیارند که بحث و تحقیق منظم و دوامدار را ایجاب می نماید تا به خصوصیات و ارزش های فرهنگی خلق بلوچ معرفت حاصل شود.

ضرب المثل ها، قسمت عمده ادبیات عامیانه بلوچی را تشکیل میدهد و تعداد آن به هزارها میرسد. این ضرب المثل ها، گنجینه گوناگونی فولکلوریک خلق بلوچ است که در آن خصوصیات زنده گی تجلی میکنند. درین ضرب المثل ها، طرز زنده گی چگونگی روابط، دست آوردهای مادی و معنوی نیز به وضاحت مشاهده می شود.

چند ضرب المثل زیر نمونه ای از این ضرب المثل هاست:

۱ - آبی غرغره دگاری	- صدای شرشر آب از ناهمواری
ناهاوار با انت.	
۲ - آب که دیرمانیت	- زمین است. آب دیرمانند
، شو نزال کاریت.	، پنکه پیدا میشود.
۳ - ایتاری کونله بی هینه انت.	- غار کفتا بی استخوان نیست.
۴ - براس کورو گهار تو ما گار.	- برادر کورو خواهر طمع کار.
۵ - تینو کین نان پشت	- نان تابه بی پشت و رو ندارد.
و دیم ندریت.	
۶ - زاگه، اگه عزیز اینت،	- اگر فرزندان عزیز است، ادب
ادب شه آئی غزیز تر اینت.	از آن عزیز تر است.
۷ - زریه دپاز نگینه نه بیت.	- طلا به گفتا زنگنه نمی گیرد.
۸ - روچ گون دونو ناپندانه بیت	- بادوانگشت نمیتوان روشنی آفتاب
	را پوشید.

مشهایی از ادبیات شفاهی نورستان

زورگو در حالی که آتش غصه در کوره، دلش زبانه می زد گفت: «بگو، چه اتفاقی افتاده است؟»

رو باه گفت: «در آنسوی کوه، جهیل سود رام (۱) در گرفتار شده بود و شعله آتش به آسما نه از بانه کشیده بود. خواستم تا آن را فرو نشانم. به یاری امرا (خداوند) با پف نمودن زیاد و انداختن چوب چوم (۲) و دعا پوج (۳) آن را خاموش کنم. بدین گونه آسمان را از سوختن نگاهداشتم!»

زورگو که قبلاً بر آشفته بود، قهرش دو چند ان شد و از قهر و غصه همچو سایر به خود می پیچید و صد ازد: «ای جمعیت! شنیدید؟ که این ابله چه میگوید؟ در گرفتن جهیل سود رام و فرو نشاندن شعله های آن به پف کردن و انداختن چوم و دعا پوج!! آیا ممکن است؟!»

رو باه با لحن تعجب و تمسخر آمیز گفت: «آقا راست می فرمایند، زاییدن نرگاو ش ممکن است و در گرفتن سود رام محال!»

جمعیت که همه منتظر چنین جواب معقول بودند، همه خندیدند و سر لیبیک بر گرفتار رو باه جنبا نیدند. زورگو با شنیدن این دلیل رو باه قانع شد و همان لحظه خود را سلامت دانست، گو ساله مرد نو تی راه وی سپرد. چون از قرار داد آن کتله انسانی عدول کرده بود در انظار آن جمعیت خود را نا بود کرد تا از طعن و ملامتی در امان باشد.

پس از وقوع همین حادثه این مثل ماند که

(۱) سود رام: آب ایستاده مشهور که هزارها افسانه درباره ش گفته شده، حتی گویند: اگر آهویی آب سود رام را نخورده باشد به مرض جلدی مبتلا میشود. این آب ایستاده درم کیلو متری پچکرام (پخی گام) واقع است. امروز توجه ز یادسیا حان خارجی را بخود جلب کرده است.

(۲) چوم: نوعی چوب است با خاصیت پتروولی که در هنگام سوختن از آن روغن میچکد و به مجرد رسیدن آتش در میگیرد.

(۳) دعا پوج: ماده بیست پنجه نما که در داغ نشانی از آن کار گرفته می شود.

« نرگاو و زورمند زایید و
ماده گاو کمزور قسیر مانند.»

این مثل پر معنا کار برد مخصوص
بخود دارد، اگر در جایش به کار برده
شود بر متانت کلام می افزاید.
جامعه نورستان بصورت عموم
مثلها را به خاطر متانت بخشیدن
کلام خود به کار می برد.

ترجمه: «اوره داسنگه نه بو» همانند سرخ
کوه اوره میباش. در افسانه های نورستان،
کوهی است بنام اوره، که در بلندی
خود، جوک ندارد، مردم نورستان
و الایی همت را به این کوه افسانه یی
تشبیه می کنند. بر همه فلات این کوه
افسانه یی، سرخ افسانه یی هم
روز راه شب می کشاند که بنام همین
کوه یاد می شود.

از این که این کوه بسیار بلند
است، باد در منتهای بیرحمی، آراش
اهل این منطقه را بر هم میزند. سرخ
اوره در پامس اول شب به سبب شدت
باد از خواب شیرینش بیدار می شود و
تا سپیده دم از بیرحمی باد و
نامناسب بودن قرارگاهش می نالد

بعد تصمیم می گیرد که فردا هر چه
زودتر از این جا رخت سفر ببندد
و به جای دیگر رود تا از شدت باد در
امان باشد. چون فردا شد و خورشید
بمخاطر بلندی کوه زود از هر جای
دیگر در آنجا گسترده گردید، سرخ
اوره به نسبت این که از یک طرف
سردی شب کلیه وجودش را کرخت
کرده بود و از جانبی به دیگر جاها
آفتاب طلوع نکرده بود باخود چنین
گفت: «باش قدری از سخاوت خور
بهره مند شوم و مقداری نیرو حاصل
کنم. وقتی که هوا خوب گرم شد عزم
سفر نمایم.» سرخ اوره با پروراندن
خیال فوق تصمیم شب خود را به
تعویق انداخت. ساعتی درنگ کرد و
از حرارت آفتاب لذت میبرد.

در این هنگام چون سرخ اوره
شب نخوابیده بود، خواب، فرصت را
مناسب دیده به سر وقتش رسید و برای
ساعتها سرخ را به آراش برد، تا پاس
اول شب.

شب دیگر باز در همان پاس اول، سرخ
اوره از وزیدن شدید باد از

خواب بیدار می شود و مثل شب گذشته
وجودش را منجمد میکنند و به شکوه و
فالش می آغازد. دو باره تصمیم
می گیرد که فردا به مجرد پاره شدن
جامه شب از این کوه به جای دیگر
برود. فردای این روز باز آفتاب طبق
معمول، مقدمتر از همه جاد در این منطقه
فرش می گسترده و سرخ اوره همچون
روز قبل در پی نیرو گرفتن و استفاد
از آفتاب می شود و لحظه ها پشت به
آفتاب استراحت میکند تا خواب بروی
چیره میگردد و باز این تصمیم به فردا
می ماند. این تسلسل از آن روز تا حال
جریان دارد. پرنده شب تصمیم میگیرد،
روز به تعویقش می اندازد.

این مثل نیز مانند سایر مثلها مورد
استعمال و کاربرد مخصوص بخود
دارد. گویند گان زبان نورستانی
وقتی این مثل را به زبان می آورند
که شخصی کس را امروز را
بر حسب تنبلی به فردا میگذارد. به
فردا، فردائی که هرگز نیاید. بی
خبر از آن که فردا روز دیگری است
و هر روز همراه با مسؤو لیت و
ارمغان دیگر.

راه ما در « فرهنگ خلق »

ولی این بدان معنی نیست که کلیه
آنچه که در فرهنگ نسل های گذشته
موجود است، ما باید آنرا عیناً جذب
و عملی کنیم بلکه کار و پژوهش
قسمی صورت خواهد گرفت که کلیه
آنچه که در فرهنگ گذشتگان وجود
دارد، نخست به خاطر شناخت زندگی
خلق ما مورد پژوهش و بررسی
قرار گرفته که باین پژوهش خرافات و
عاداتیکه دشمنان زندگی خلق به خاطر
ادامه زندگی ناپاک و خودشان جبراً
آنها در کنار فرهنگ خلاق خلق جا
داده اند، دور انداخته شود، زیرا
« فرهنگ نوین انقلابی عصر ما تکیه
بانتزوری و جهان بینی علمی و شناسائی
قوانین تکامل اجتماع از بهترین
عناصر و پرارج ترین ارزشهای
فرهنگ انسانی در طول تاریخ بهره
مند میگردد. فرهنگ اجتماعی نفی
مکانیکی و سطحی فرهنگ مترقی و با
ارزش گذشته نیست بلکه در برگیرنده
کلیه دستاوردهای مترقی آنست
فرهنگ نوینی اجتماعی وسیله ای موثر
تر بیت پیشین از انقلابی زحمتکشان است».
همانطوریکه فرهنگ خلق (نولکاور)
مجزا از سایر بخش زندگی خلق پروسه
تکامل را پیموده نمی تواند زیرا
پروسه هستی فرهنگ عامیانه منبع
اساسی تغذیه اش سایر رشته های اقتصادی
و اجتماعی جامعه میباشد که خود شیخانه

با پیروزی انقلاب کبیر ثور و سرام
نجات بخش حزب دموکراتیک
خاق افغانستان که اما من راه دولت
انقلابی مارا روشن ساخته است ، مدد
گار راه مادر زمینه کار در بخش
فرهنگ خلق (لیکلور) است بخاطر
ایکه وظیفه اصلی ما که عبارت از
ارتقای سطح فرهنگی ، آشنا ساختن خلق
با فرهنگ انسانهای جامعه مادر ادوار
مختلف تاریخ ، پژوهش و کار
در باره فرهنگ عامه نقات مختلف و
ملیت های برادر کشور ، ترقی فرهنگ
پاک و منزه خلق ما از خرافات و فرهنگ
پوسیده اشرفی و غیره میباشد . زمانی
به خوبی ترین شکل آزمو نگاه اش
پیروز به در آمده میتواند که سایر
موسسات فرهنگی و مقامات مسئول
جامعه در محور بیسوادی رشد تعلیم -
و تربیه ، کار اساسی و پیگیر برای
تربیه سیاسی توده ها تامین شرایط
لازم محیط مادی و معنوی برای پژوهش -
هشگران ، محققین خالقین آثار هنری
و ادبی و کار جدی صورت

نگیرد با مسرت گفته میتوانیم و هم
کلیه خلق جامعه ما شاهد اند که دولت
خلق و انقلابی مادر طول پنج ماه که
زمانی بس کوتاهی است ، این « راه »
سترک را ، بس خلاق و پیشتاز پیمود
وسی پیمایند ، زیرا کار و پیکار مبارزه
با بیسوادی به شدت جریان دارد صدها
مکتب و لیسه تاسیس گردیده است ،
پوهنتون ها از نگاه کمیت و کیفیت
رشد نموده ، هزاران محال و میتنگ
بخارا گاه های سیاسی خلق دایر گردیده
و میگردد ، صدها کتابخانه به وجود
آمده ، نشرات رادیو و تلویزیون
بصورت مترقی و علمی بخش میگردد
جراید ، مجلات با شکل و محتوای جدید
پدیدار گشته کتابها با تیراژی سابقه
از مطبعه راهش که در بین مردم با ز
میکنند ، خلاصه اینها مشت نمونه خروار
است که دولت انقلابی ما به پیشاهنگی
حزب دموکراتیک خلق افغانستان
و رهنمون های رهبر زحمتکشان
کشور محبوب ما نور محمد تره کی
به عرصه اجرا و عمل در آورده است

که در رشد آگاهی انقلابی ، خصالت
انقلابی مددگار « راه » است .
زیرا تمام اینها « کار وسیع و پیگیر
برای تربیت سیاسی توده ها ، اشاعه
جهان بینی علمی و بالا بردن سطح
آگاهی سیاسی همه ی زحمتکشان ،
پرورش روحیه نوین کار و کوشش
. غایب بر پا ز ماند ، های
طرز تفکر لیو دالی ، کهنه و پوسیده
در شعور و رفتار افراد و بر نظریات
ارتجاعی و ضد خلقی صورتی گیرد .
بس با همچو خلاقیت ها ، کار و پیکار
که در کشور محبوب ما افغانستان جریان
دارد آینده سپهر مارو روشن و آلتا بی
است ، چنان که میگویند « چیز یکه
عیان است چه حاجت به بیان است . »
وضع آینده وطن ما با بررسی گفته
ها و کارهای که صورت گرفته روشن
می نمایند و « راه فرهنگ خلق » روشنتر
از آن جلوه گر است .
به پیش بسوی ارتقای سطح فرهنگ
خلق و وطن عزیز ما افغانستان !

قافله

کجاوه:

ساختمان کجاوه گهواره مانند ، مربع مستطیل که از چوب محکم و سبک بگنجایش یک نفر کلان و یک نفر طفل، تحت کجاوه بار بسمان نخ (یا مو بیخ) گیاهی بافته شده ، دیوار و سقف آن کماندار ، بار و یه کش سان کوره یا کرباس جهته محافظت از سرما و گرما، پرده‌ئی از آن آویخته ، مخصوص زنها و اطفال و پیران سالخورده و کم توان بود که - کجاوه دو تادو تا، بار تقاع تخمین یکمتر بصورت (خورجین) دو پله نی در دو طرف یابو) که (بالان) شده بود باطنایها بسته می شد، یک کلان و یک خورد را در آن می نشاندند که یک جوره کجاوه محموله یک اسب جمعاً و زن سه نفر را داشت .

کجاوه نشین ها - لوازم بدکی خوراکی مختصر خود را نیز بین کجاوه نیز دیک خود داشتند .
بهر کجاوه یک یک (مشکوله) آب بسته شده میبود. موقع حرکت - نرد بانهای کوتاه سه چار زینه نی برای بالاشدن کجاوه نشین ها توسط نفری قافله دار گرفته می شد .

برای مسافرتین جرسوار یک یک اسب (زین کرده) بود، اثاث سفر بالای اسپهای جداگانه ، یخدان (۴) ها و رختخواب ها بصورت خورجین

جوره جوره بالای اسب (بالان) دار بسته می شد و یکی دو نفر به توان اسب بالای آن می نشست . قافله - باشکوهی خاص برده می افتاد که: یک اسب قوی و راه بلد و تند رو بنام (پشنگ) یا (پشن) که باستثناء چشمها، سر و روی و گردن و زانویش همه از زنگ و جلاجل و پوپکها و آینه های متعدد پوشیده بود و چندین برابر سایر اسپها آذین داشت باد و کجاوه محموله خود به جلو می افتاد و اسپهای دیگر در اثر آن قطار می شدند .

جرسوارهای مجهز با سلاح بفاصله دورتر، در زمین و بسار (راست و چپ) قافله حرکت میکردند، زنگهای بزگرتر و برطنین تر بنام (درا) معمولاً بر اسب اول قافله که پشنگ بود و بر اسب میانین و اسب آخرین قافله که از انجام قافله خبر میداد بسته می شد و می گفتند آهسته آهسته گام برداشتن اسپها با آهنگ در تنظیم میشود .

در وقت حرکت قافله - از شیبه اسپان، داد و فریاد کراهه کشان، غوغای و داع کنندگان و برهم خوردن زنگها محشری برپا می شد .

در طول راه، همان صدای یک آهنگ زنگها، آمیخته بانوای دلپذیر خواندن ها و گاه همراه بانوای (توله) یکی از راه پیمان در کوه و دره سی پیچید، گاه هم صدای هیهای کراهه کشان آن نوای خوش آیند را برهم میزد و این هیهای

هاجیر کن و قتی بلند می شد که - باری می افتاد، یا کجاوه‌ئی کج می شد و یا اسپ از قطار خود بیرون می گردید ، یا ضرورتی برای یکی از مسافرین واقع می شد .

قافله ها - در فصل گرما - بشب حرکت کرده، روز اطراق می کردند در سرما شب را اطراق کرده ، روز رانی منزل و طی منزل داشتند .
برای اطراق کردن (بار کشان دن) قافله بیشتر جاهای امن مثل (رباط) (۷) هایانز دیک آبادی با اصطلاح (اودانی) را ترجیح میدادند .

همیشه بمجرد اطراق و بار (کشادن) بمنزل - فوراً گوسفند کشتن ها، دیکچه بزانی ها، باخواندنها و ساعت تیریهها شروع می شد، بمسافرهای تک و تنها و ناتوانتر از طرف فامیل ها غذا داده می شد، سفر از روز حرکت تا رسیدن بمقصد با اتفاق نظر، همکاری، هماهنگی و محبت، بصورت یک میله اجتماعی دوام داشت، سفری که - با همه دشواری و طولانی خود که کم از کم بیست الی بیست و پنج و سی روز را احتوا میکرد: معهدا - گوارانی و دلپذیری داشت زیرا - بیشتر بشکل طبیعی تر نزدیک، هم سیر بود هم سفر، هم سیل بود هم تماشا .

چند بسا شناختها که - درین سفر میان خلقها میسر شده، فامیلها به صحبت یکدیگر ایستادند ، بعد از

رسیدن، سلسله خبرگیر بها، رفت و آمد
ها، دعو تهاد و ام یافته، سنجر به دوستی
ها، شراکتها، خوشا و ندیها و همبستگی
ها تا پایان حیات می شد و یکی از ضرب
المثلهای معروف که میگویند «کیسرا
که میخواهی خوبتر بشناسی با او
همسایه شو، یا همسفر»

در این سرا و د تهاد تجلی می کرد،
خاصه با کسیکه در سفری بیست و بیست
و پنجر و زیبا کما هه، در سردی و گرمی
فراز و نشیب، رنج و راحت همراه
و همگام انسان باشد!

جائی که خطا لسیر چند نفر از همسفران
جداسی شد، (بامان خدائی) ها بعد
یکمدت از من گرفتن غم انگیز بود- و
آنکه - سفرش از دیگران دورتر
بود از دوستان یکماهه و بیست و چند

روزه خود بعد از (منزل زدن) بیشتر
باتاثر و داع میگفت.

~~~~~  
رفتیم و بردیم یاد تو دزدل  
وادی بوادی، منزل بمنزل  
~~~~~  
بشماره آیند:

شرحی پیرامون (کاروان) کوچ
که یکی از مظاهر عالی:
راهپیمائی خلق افغانستان است،
خواهیم داشت.

(۱) در راه - زنگیست آهنین و بزرگ
و برطنین که در کاروان و قافله
برگردن اسپ و اشتر بندند.

(۲) شتر بادی - نوعی از اشتر
است که پاهای بار بگتر و پیکری زباتر
دارد و بسیار تیز تک است.

(۳) ناقه چوچه اشتر.

(۴) بابو - اسپ قوی که بالا پیش
بالان پانهگ گذاشته میشود.

(۵) قاطر - اشتر حیوان بار کش
مقطوع النسل و قویست.

(۶) یخدان - صندوقیست از چرم
که با حلقه ها و زنجیر چنگک ساخته
شده تا سهلتر بارگیری صورت گیرد.

(۷) رباط - عمارتیست و قلعه

مسافران که بهر فرسخی در
مسیر راه کاروان و قافله از طرف
دولت های وقت ساخته شده، بعضی
آثارشان هنوز هم در خط راه موجود
است، رباط اتاقهای بارها بشی
و چاه آب و دروازه بزرگ و محکم
داشته.

خانه های سنگلاخی اورستان

صورتها گرفته در حالیکه زینتها و سوله حرکات عمودی و رسیدن بار تنوعات را تشکیل میدهد. در جاهائیکه عبور و مرور زیاد است ساختمان این زینتها از یک کنده چوب ضخیمی کنده شده در جو آن دسته های مخصوص برای محکم گرفتن و رهنمائی نصب گردیده بالاشدن و آسان میسازد. مگر در جاهائیکه از آن به ندرت استفاده میشود زینتها متشکل از یک چوب کج که پته هادر آن به صورت غیر منظم کنده شده و بعضاً در اثر گذشت زمان متمادی پته های نامنظم زیادتر شکسته و سائیده گردیده است میباشد. این زینتها برای اشخاص نابلد خطرناک است زیرا باید قدم بطور درست پیش مانده شود اما اطفال قریه که از خوردسالی بالاشدن این نوع زینتها را آموخته اند بیسرعت و بدون خوف در آن پائین و بالا میروند نکته جالب اینجاست که این زینتها را میتوان در وقت ضرورت بتبرداشت و ادخال خانه هارا از تجاوز بیگانگان محفوظ داشت.

به سقا پسه قریه های پشتون ها که سرکها ملکیت عامه بوده و خانه های شخصی از انظار توسط دیوارهای بلند مستور میباشد خانه های نورستان برعکس به کوه ها محکم چسبیده و با آنها به شکل حویلی فضای آزادخانه هارا تشکیل داده از آن اعضای فامیل برای نشستن در آفتاب - اطفال برای ساعتی و زنها برای میده کردن کندم بافت و دوخت و دیگر کارها استفاده میکنند. این باسها برای دوستان و اعضای فامیل زمینه تماس نزدیک و طلب همکاری خوبی را فراهم میسازد.

نمونه از خانه های چوبی در نورستان

خانه های نورستان از نقطه نظر طرح از دو قسمت عمده تشکیل شده است.

قسمت پائین که متشکل از دیوارهای قوی فاقد کنکین بوده توسط چوب و سنگ پارچه های خور و داعمار گردیده است و عموداً در این منزل حیوانات نگهداری میشود که از منزل بالائی که جای بود و باش خود فامیل میباشد مجزاء بوده تنها توسط زینتهای که آنهم بادر بچمه کنترل میگردد با ساحه رهائشی خانه رابطه میگیرد به این ترتیب اعضای فامیل از داخل و به پائین رفته چوب و دیگر مایحتاج خود را بدون آنکه بیرون روند میآورند. این راه داخلی اجازه میدهد که خانه ها به مجاورت یکدیگر ساخته شده در اقتصاد ساختمانی و عایق بودن آن در مقابل حرارت و برودت صرفه جوئی مهمی صورت میگیرد. قسمتی از عقب خانه در بین کوه کنده شده دیوار عقبی آن متصل کوه میباشد اما دو طرفی تعمیر توسط خانه های مجاور احاطه شده و تنها در قسمت پیشروی است که کلکینها تعمیر واقع شده است این کلکینها وسیع بوده اجازه میدهد تا مقدار کافی جریان هوا و روشنی از آن داخل تعمیر شود.

او ز بیک خلق قوشو قلری

بیمه از شماره گذشته

پات خواب

و افسانه به سر ز بانها انازه و از محلی
به محلی و از شهری به شهری گوش به
گوش سیرا سید و این محل به نام پات
خواب شما نه یاد میشود ولی بساز
گذشت زمان این شانه مفقود شده بود
در محل دیگری از افغانستان در
هده نگرهار که در آنجا نیز چشمه
جاری بود و از داخل چشمه بیرون
می آمد و چون قصه و افسانه
شانه بود و قبلاً به تمام جاها انعکاس
کرده و رسیده بود لذا مردم با
دیدن آن فوراً میدانند که این همان
شانه مفقود شده بود است.

مردم به شادمانی یافتن این شانه اقدام
به ساختمان معبد بزرگی در آنجا می
نمایند و این معبد بزرگ که در هده
تعمیر میگردد

چنین است که پات خواب شانه
در گذشته های دور بار و ایات مردم
و سرگذشتی که بدان نسبت میدهند
اهمیت و شهرت فراوانی می یابد و
تا سر و زان محل بهمین نام یاد میشود.

پایان

چار شغو (۱) که تو شالتیکه

چار شغو نی قیز لری

گل دی ایکن بو ز لری

بیر قیز دی بو ری بیتی

قیر رشه سی قالمتی

ملالر او قی او قی

قر شه لر جو قی جو قی

دیلی دیلی (۲) دیلانه (۳)

دیلی قیر که کیتنه سن؟

مامه او بی کیتنه

مامه نیمه بیر هدی؟

۱ بچکه: سوتی بیر هدی

ایچکسینی سوتی بوق

قز اپینی کتی بوق

تا قته چیللی

چا در چیللی

چادر ی قلمی

ینگم دی زلفی

زلفیز کو ترنگه

خالیز دی کوری

زلفیز تیپده

تنباکی سیپی

(۱) نام ناحیه بی است در ولسوالی دولت آباد ولایت فاریاب.

(۲) دیلی اسم خاص است که به کسر دال و لام و سکون هر دو یاء ادا میشود.

(۳) اسم صوت است.

قوا عدد دستور در ...

که فا عل و موصووا جد صفتی یا فعلی نپا شد و خود را به تکلف بدان نمایند اگر گوئیم :

توخته سرد کله میکلیم یعنی توخته خود را دارای صفات سردی میدانست و به سردانگی تظاهر میکرد . به امثله زیر توجه فرمایید :

- سورچه دورلی (۱) ما رکد ، زد - کونه او گار کد = یعنی سورچه پیروی و تقلید ما را کرد و خود را افکار کرد .

- آو ورتریکه کده ، گر دگله سو کونه = ابر تار یکی کرده و همچون گرداندک برف می بارد .

- سو خگله دیدی که ، چیزی نیفت = حرص و آز بسیار نشان داد مگر چیزی نیافت .

- سگ او قوقله که تا بکند پای مرا سگس بسیار جفید و حمله کرد تا پایم را بگزد .

۱ با فاعل می پیوندد : سوچی مل (ظریف ، خوش طبع) : سوچی مل له (ظرائف) ، سیر بله مل

(لجوج ، خیره سر) : سیر بله مل له (خیره سری)

۲ - با موصوف مصغرمی پیوندد :

مرد کت : سردگله ، سو خگک (حربصکک آزمند کت) : سو خگله (حرص و آز) ترقک (تندخویک) : ترقگله (تند خوی)

۳ - با اسم و اسم مصغر : تیاغ (عصا) : تیاغله (با عصا راه رفتن مگر به به دشواری) ، دغ (داغ ، گرم) : دغله (داغ شدن) ، اسقال (موی سفید) :

اسقال له (کلان کاری) ، گوی گیر (مزاح) : گوی گیر له (حرکات مزاح انگیز) داغکک یا دلقکک (سخره) :

داغکله (خود را به مسخرگی زدن) ، دور (نوبت) : دور له (تقلید) ، دوته (پناه) : دوته له بردن برغو له یکبار

حمله کردن) : اصطلاحی است که در ستاره شناسی هم مستعمل است . موروله (۲) (لنگ لنگان از کنار چیزی گذشتن

و بدان تمان کردن) : در نجوم هم مصطلح است . کور به له (۳) (مراغه کردن خود را

بخاک ما لیدن مشا؟ اسپ کوه کور به له کد = اسپ در خاک افتاد و بروی خاکه مراغه کرد .

ج - پسوند (- خسو ، سو) : ازادات تشبیه دری یعنی (سان) آمده است و در زبان هزارگی قاعده آخر کلمات

مختوم به (- ان) به (و) مجهول بدل و تلفظ می شود .

مثلا انسان : انسو ، قر بان : آربو ، دوران : دورو ، مهر بان : مهر بو ، وغیره .

در کلمات مختوم به (ه) مختضی ، حین پیوستن با ادات تشبیه (سان) (ه) به (خ ، گه ، کت) بدل می شود . و از ینگونه تبدلات صوتی میان اصوات قریب الیه خرج در زبانهای مختلف وجود دارد (که در ینجا مجال بحث آن نیست) (م) .

بنابران (- خسو) همان ادات (سان) است و این تبدیل شکل بسیار کهن دارد و اگر سزیدرین درنگ نماییم میتوان گفت که :

- خسان - گسان - سان شده است . امثله از زبان هزارگی :

آیه خانه بیهمه آمده غیری ندی که سندنخسو آمده یعنی مادر ! خانه بیا که مهمان آمده ، غیری (قرو تی)

برایش ند هی که ساند و وخسته گونه آمده است دیگر : او دخسو =

بخ بردخسو = به سان بخ زدگی لرزان .

(۱) در کلمات مختوم به (a) مختضی در وقت اضافت ، (a) به (ی) مجهول بدل می شود

(۲) مورو muru مرضی است که گاو را گیرد و اعضای او را آزرده سازد و عاف نتواند خور و راه نتواند رفت .

(۳) کور به : فرو افتادن و غلتیدن است . مثال : دیوال کور به کد = دیوار غلتید و فرو ریخت .

(۴) تبدیل (ه) به (خ) در زبان دری از شکل قدیم (هور) به (خور) موجود است که هر دو کلمه آفتاب باشند یعنی دارد .

سعدی گوید : نور گیتی ، فروغ چشمه هور رشت باهد به چشم موشک کور

شیشتهخسو = خمیده نما، شستگی .

تختخسو = tatanlo = سخت

فشرده و تخته شده .

د-چه cha :

این پسوند، نوعی از اجبار رابه تشابه،

می رساند که فاعل، خود را از نگاه

مجبور بیت بدان عمل مشغول می

سازد .

مثال : آوو که در مند سون کوی

خو تیمه چه سو کونه = آهو که درماند

وناچار شد از شر ستجا وز بسوی کوه

رومی آرد .

تیمچه temacha = روی آوردن و سعی

کردن و پناه بردن است مثال شعری : ای کاه

چی نر مگه از عا شقیه (مصرع) = این

صحبت و مباحثه آهسته آهسته از عات عاشقی است .

یا : خون مه کلو کله چه نکو که تاغت

ندریم = با من بسیار مباحثه مکن که

طاقت مباحثه ندارم .

اون نجی بیت دن فالگینی

اوز بیک خلق فرهنگی ...

بوجما قلمی جمع لش که هم «خلق فرهنگ»

ادارسی مؤلف بولکن دور .

م-داستانلر: اوز بیک خلق داستان لری

هم آغاز هگی خلق ایجاد ی نینگ سهم

تور لر بدن بیری دور . بو داستان لر

نظم و نثر شکلیده خلقیمیز ارا سیده

موجود دور . نظمی داستانلر نی بخشی لر

دنیو رد یاد و تار یا که قوبوز

(غیچک) چالیب بیر مخصوص آواز

یلن آیته دیلر و نینگلا و چی لر

میریقیم ایشته دیلر و ستلر نی ستلچی

و افسانه گوی لر کیچه لری مجلس لر

توزیب (بار ایکن، یوق ایکن)

دو بشقه سوز عبارت لر ییلن باشاب آیته

بلر .

ه-اوز بیک آغاز هگی خلق ایجاد ی

نینگ ینه بیر مهم توری قوشو قلم

دور .

بو خلقی قوشو قلم مجلس لر ده کیچه

لری یا کوند و زی قوشو قچی عیال

با ابر کک بانو جوان او غول و

قیز لر آوازی ده اوز بیک خلق چالغو

اسبابلری دی، دنبوره، دوتار، قوبوز،

چنگ، رکا بیچه ونی چالینیب اوقولده

دی . افغانستان اوز بیک خلقی

قوشو قلمی هم بدیعی جهندن بای و

قیز یقلمی دور .

خلاصه شو که اوز بیک خلق آغاز هگی

ایجاد ی ده قدر تلی نکته لر و

رنگ برنگ او قلم او چقور و قلیچ

دن او تکیر حکمتلی سوز لر، شیرین

و عبرتلی نظمی و نثری داستانلر و معنیلی

جماقلمرو انتباه لی متل و افسانه لر و

بدیعی قوشو قلم موجود دور . خلق

یجاد ی نینگ بو آمو زنده و حاضر گه

چه فیودال توزیمی استبدادی آرقه لی

بیغیشی که رخصت بیر یمله کن

تور و نو علمینی جمع لب مقاله لر

رساله لر و کتا بلر شکلیده ترتیب

ایتیب علمی جدا عت چیلیک گه

ماتقدیم قییشی اساسی و نایفه میزنی

تشکیل نیله دی .

تکامل دیاکتیک فرهنگ

این مقالت نیست در آینده بدان گرانیده خواهد شد. چون پژوهش فعلی به تکامل فرهنگ است باری بصورت خیلی فشرده و وجیز بر نکات روشن آن توجه گردید.

اینک جامعه مانیز که ازین خواب چند قرنه خود بیدار شده و سوی سر زمین آفتابها دروازه های خود را گشوده و خورشید تا بناک انقلاب انرا در شرف گرم کردن و روشن ساختن است از همین اکنون ایجاب فرهنگ و افعی خلقی را مینماید که نه بصورت نمایشی مانند گذشته ها نه با حرافی و سخن پرانی بلکه با مبارزه پیگیر و افعی با طرز حرکت همسه جانبه آگاه رشد یا بد و سوی تکامل رهنمون گردد فرهنگ ملیت های که تا دیروز در حال رقیت و در حصار غلامی می زیستند و امروز بسوی آزادی روانند زنده شود ولی نه با جرح و تخریش فرهنگ ملیت دیگر نه کمی و نه کیفی افتراق رخ دهد تا باعث

دل شکنی یکی و غرور و لجاجت دیگری گردد ما را نشاید که دیگر کاری کنیم که سبب دوری اقوام و ملیت ها گردیم و باز رخنه کوچک که روز بزرگ خواهد شد میان طبقات افکنیم و ظلم و ستم ملی را کمک گردیم که ستم طبقاتی را تحت شعاع قرار دهد و در مبارزه بی اسان و پیگیر انقلابی ماسک تهرخ دهد. نه و ابداء نه ما جامعه نوینی استیم که با انقلاب فعلی که در روز روشن رخ داد بیداری، کار آگاهی کیامت رهبران ما و خواب بی خبری و از خود راضی بودن تکبر را با بان استبداد را که چون بر کاهی به دست انقلاب بسه مسیر تند باد خروشان انقلابیون سرخ واقع شده از هم پاشیدند ثابت ساخت. ارزوست همچنانکه انقلاب با منتهای عقل و ثبات رخ داد همچنان رهنمائی شود تا ارزوهای برآورده نشده عقده های سیاسی و فرهنگی اقتصادی و ته بنائی برآورده شده از هم

گشوده گردد و سوی رشد و تکامل روان تر گردیم و پیوسته با هر اکماتیزم با فلسفه حرکت و حیات که نشاط نباتی و حیوانی را احتواء مینماید و جزء پیوسته جهان بینی علمی است امروز اساس تمام مبارزات سالم قرار دارد و همراه و همگام با شیم توسط وجود جراید و نشریات بزبانه های مختلفه محلی افغانستان و حق حیات دادن به ملیت های مظلوم و اشاعه فرهنگ در رادیو و تلویزیون دلیل روشن ادعاهای فوق است که از طریق پیشوایان انقلابی ما با پشتی بانی اردوی قهرمان و ملت دیر افغان صورت پذیرفته من منعیث بکفرد و نویسنده محروم دیروزی و پر شعف و آزاد امروز تشکرات عمیق خلقهای ستمکش را به عاملین انقلاب خلقی خوش تقدیرم میدارم.

به پیش جامعه روشن و موجز و تعیین کننده سرنواشت منطقه.

به پیش و شکوفا و سر بلند باد فرهنگ خلقی ما

او زیولینده دو غری جه یورسه .
دیخان سو جگی هم ادن و عده لر ینه
نا خیل و فا تیون لیگینی گور جک
بولیب او لدیرمان غو بیر یهدیر .

سونگ سوراغ کزه گی آبی نینگ
اوستینه باریب دیخان آبی دن سور-
اهدیر :

ای آبی !

من آتیمی بقا غو بیب او نی ینه
دام ایش اتمانه دا یو بولسین دیب
ؤ را غو بیر پورتیم بونه سن او
نینگ ایان نی اوستینه سینیب پورتدیرمق
بیله اینندن چیقر یور نینگ
ایندی بول گون سندن بول ادن
برسیز و یردسزا بشینگا و چین اخمیر
آلمق لیغینگ و ختی گلهدیر .

اولیم سسینی اشید یب دیخانینگ

الیندا کی ای تی پالته سینه گوزی دوشن
آبی او لمک لیگینه گوزی یتدی و
اوز بانینده او یلاب دیخانه بالبار یب
گوره ین- اگر ممکن بولسه او لمدن
غو تیلیب بیلا رسیکام دیب دیخانه
آید یهدیر :

دیخان آغه ! سن منی او لدیرمه،
بول ادن بولمز ایشلر یمه بولسه
سندن کچیرمک ایسه یارین و گلچکده
بولبالسی خلقه آزار بو لر بالی
ایشی اتمان دیب و عده بریب بول
ادن ایشیمه دام جریمه او چین
اوریباید اکی بال لریمدن قیرق کوبزه
بالی سنگه بره ین دیب دیخان دن
امان دیلا یهدیر .

دیخان سونگه هم یورک یو آه لبق بیله
بقیب او نی او لدیرمک لیگه گونگلی

بولمان ادن و عده لر ینی نا خیل
اتیان لر ینی گور جک بولیب آبی نی
هم غو بیر یب دیر .

اوندن سونگ دیخان آتینی یاتن
یر بندن توریز یب او ینه آلیب
غید یب دیرده آتینگ سا غر یسینه
چرشالان یلیم لری یو و یب دیر .

شول گونینگ ارته سی ایر بیلن
شغال و عده ادن توو یغینی کتیر یب
دیخانه تابشیر یب دیر سونگ دیخان
شغالی توو یب بیر درخته باغلا یهدیر .
شغال آید یهدیر :

دیخان آغه ! من وعده ادن نارسه می
کتیر یب برن بولسم - ایندی منی
نامه او چین درخته باغلا دینگ-؟

دیخان آید یهدیر :

دو غری- سن ادن و عده لر ینگه و فا
اتد ینگ بونه موندن او ننگی ادن
ایشلر ینگدن حساب بر سکلینگینگ
گیرک . دیهدیر . او نینگ ایز یندن
سوجک هم و عده ادن غو زبسینی آلیب
گلیب دیخانه بر یهدیر . دیخان سو جگی
هم شغال بالی بیر درخته باغلا ب
اونگه دام او ننگی ادن ایشلر یندن
حساب سوره جق لیغینی آید یهدیر .

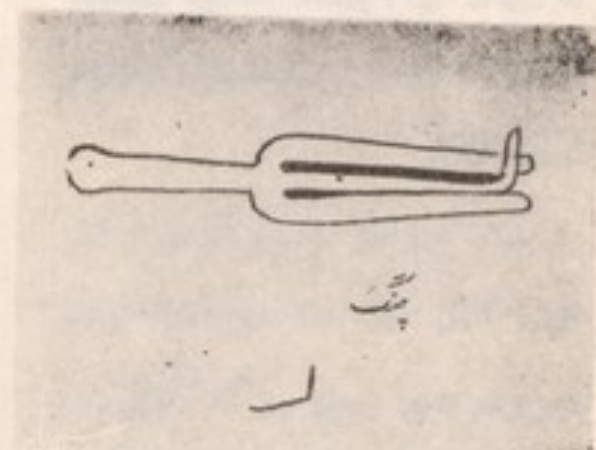
میگذارند و عقب کار خویش میروند
یعنی معمولاً در جایی خانه ها مربوط به
کدام دیوار و نه از مشخص نیست بلکه
هر کس میتواند از آن استفاده نماید
و باعث سرگرمی خود و یاد دیگران
گردد.

۵- (دو تار)

در ولایت غربی و جنوب غربی
افغانستان بیشتر از دو تار استفاده
میشود و علاوه بر مجالس شادی
در دهات که همیشه دو تار نوازی
در آن محافل حاضر است در شهرها
نیز در محافل دوستان و دعوتها
در شب نشینها مخصوصاً شب های
در از زمستان که عده از دوستان مرد
دور هم می نشینند (و شب چره) در
میان میگذارند دو تار نوازی کسبی
باشوقی با نغمات دو تار خویش بر
رنگینی مجلس میفرزاند.

۶- (چنگ)

غالباً یک آله کوچک فلزی است
که توسط دختران و مردان در
صفحات شمال و شمال غرب افغانستان

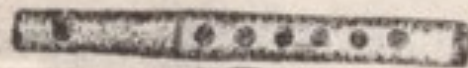
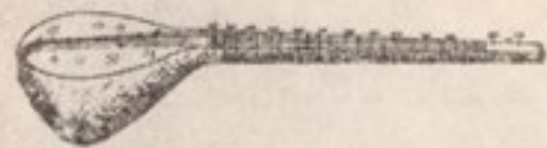
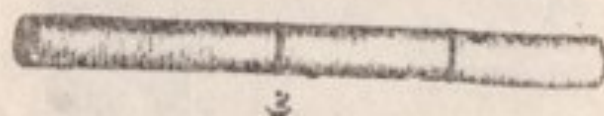
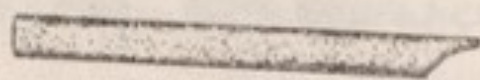

لحظاتی که دور هم می نشینند توسط
یکی از آنها نواخته میشود و بعد دست

بدرست میگردد این آله توسط دست
و دهان نواخته میشود.

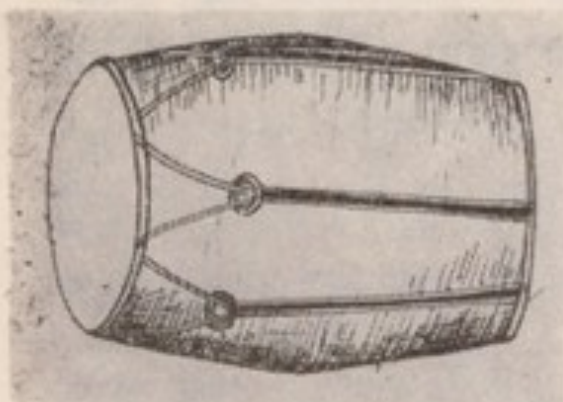
۷- (نای)

یک آله موزیک بادی است که در
سراسر افغانستان مخصوصاً چوپانان
و گاوچرانان حینیکه گله های گوسفند
و گاوهار ابد چراگاه میگردند برای

مشغولیت خود آنرا مینوازند. از
همینجا است که (نای) را در افغانستان
معمولاً (نای چوپانی) نیز میگویند.
دوم - سازهای دو گانه (دویت)
معروفترین دسته نوازندگان ساز
های دو گانه در افغانستان دسته
نوازندگان (دهل و سرنا) میباشند

که نه تنها در افغانستان بلکه در
کشورهای دیگری نیز مثل هند ایران
ترکیه و غیره این دو گانه هنری

به کثرت یافت میشود. نوازندگان
دهل و سرنا معمولاً در مراسم عروسی
مراسم ختنه سوری - عیدهای مذهبی
میله های تابستانی - روزهای نهال
شانی در حاشیه میدان های سپورت
بهلوانی - اسپدوانی نیزه بازی بزکشی
گاو جنگی - شتر جنگی - در ساحه
فعالیت های دسته جمعی ساختمانی مانند
حرکت سازی تعمیر سازی حفر جو بها
و کانالها و غیره نغمه سرانی دارد
دسته نوازندگان (دهل و سرنا) مربوط
به قسمت خاص از افغانستان نمیشود
بلکه در سراسر کشور این دو گانه
هنری را میتوان یافت. یگانه وقتی
که بین (هنرمندان) دهل و سرنا
و سایر هنرمندان موسیقی موجود
است اینست که در تمام زمینه های
موسیقی میتوان نوازندگان شوقی
و کسبی را یافت که در آن زمینه
ها هنرنمایی میکنند بدون از هنرمندان
(دهل و سرنا) که ایشان صرف

(نوازندگان) کسبی اند و اغلباً این کسب را سلسلتابه ارت برده اند.

سوم - سازهای سه گانه (تربو) دو نوازنده با هم به شکل مسابقه

بارقابت هنری هنر نمائی میکنند همیشه

نوازنده سوسی نیز وجود دارد که

بعیث ضرب نواز و یا نقطه اتصال

بین دو هنر مند است یا بهتر بگوئیم

ارتباط دهنده دو هنر منداصلی بسا

همدیگرشان میباشد. مثل مسابقه

(دوتار و تنبور) که بازیر بغلی

همراهی میشود با مسابقه و رباب

نواز که دهل نوازی آنها را همراهی

میکند و یا هنر نمائی های یک دهل

نواز و یک زیر بغلی نواز که رباب

نوازی با آنها همراه میشود. در اجرای

سازهای (سه گانه) نوازندگان

نخست با رتیم های آرام و سست

شروع به اجرای آهنگ میکنند و پس

از هر روند که هر دو نوازنده با عین

ریتم سلو دی را اجرا میکنند - ریتم

های تیز و تیز تر شده میرود تا اینکه

به نقطه اوج خود در سیدو دیگر اسکان

تیز شدن ریتم میسر نیست و در آنجا

است که نغمه به پایان میرسد و معلوم

میشود که کدام نوازنده مهارت و

چیره دستی بیشتری در اجرای نغمه

از خود نشان داده است.

چهارم - سازهای چهار گانه -

معروفترین انسابل های چهارگانه

با کوارتت های سازی افغانی عبارت

از انسابل چهار گانه (لوگری)

میباشد که سازهای آن عبارت اند

از (رباب - هارمونیه - سرنده و دهل)

به این انسابل چهار نفری در افغانستان

معمولاً (ارکستر رقص لوگری) می

گویند زیرا بیشتر در اجرای سلو دی

های (رقص لوگری) تخصص و مهارت

دارد و خواهی رقص کننده در میان

باشد یا نباشد این انسابل در محافل

و مجالس شادی بیشتر به اجرای نغمات

و سلو دی های رقص افغانی مخصوصاً

رقصهای لوگری میرود از دکه هیجان

انگیزترین و شادترین بخش موسیقی

معلی افغانی است.

پنجم - انسابل های پنج گانه - شش

گانه و غیره.

انسابل های پنج گانه یا پنج نفری

مثل انسابل نوازندگان (تنبور

غیچک دسبوره زنگ و زیر بغلی)

انسابل شش گانه یا شش نفری مثل

انسابل نوازندگان (تنبور و غیچک

و غیره)

انسابل نوازندگان (تنبور و غیچک

و غیره)

انسابل نوازندگان (تنبور و غیچک

و غیره)

انسابل نوازندگان (تنبور و غیچک

و غیره)

انسابل نوازندگان (تنبور و غیچک

و غیره)

انسابل نوازندگان (تنبور و غیچک

و غیره)

انسابل نوازندگان (تنبور و غیچک

و غیره)

دسبوره زنگ - چنگ و زیر بغلی

و انسابل های بز رگتر که با اشتراک

نوازندگان دیگر آلات موسیقی محلی

مثل (دف نواز - فلوت نواز - و سنگ

و غیره)

انسابل نوازندگان (تنبور و غیچک

و غیره)

انسابل نوازندگان (تنبور و غیچک

و غیره)

انسابل نوازندگان (تنبور و غیچک

و غیره)

انسابل نوازندگان (تنبور و غیچک

و غیره)

انسابل نوازندگان (تنبور و غیچک

و غیره)

انسابل نوازندگان (تنبور و غیچک

و غیره)

انسابل نوازندگان (تنبور و غیچک

و غیره)

انسابل نوازندگان (تنبور و غیچک

و غیره)

انسابل نوازندگان (تنبور و غیچک

و غیره)

انسابل نوازندگان (تنبور و غیچک

و غیره)

انسابل نوازندگان (تنبور و غیچک

و غیره)

انسابل نوازندگان (تنبور و غیچک

و غیره)

انسابل نوازندگان (تنبور و غیچک

و غیره)

انسابل نوازندگان (تنبور و غیچک

و غیره)

انسابل نوازندگان (تنبور و غیچک

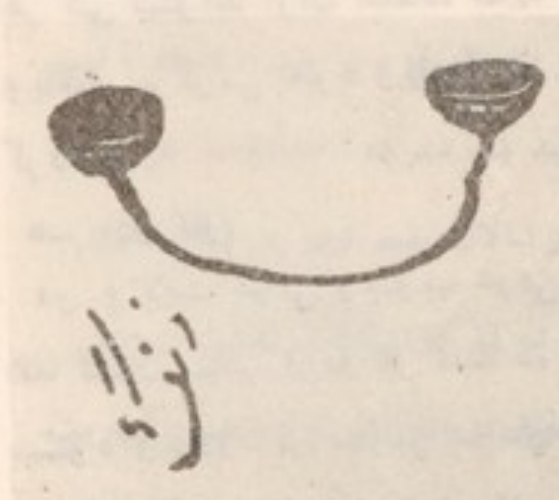
و غیره)

انسابل نوازندگان (تنبور و غیچک

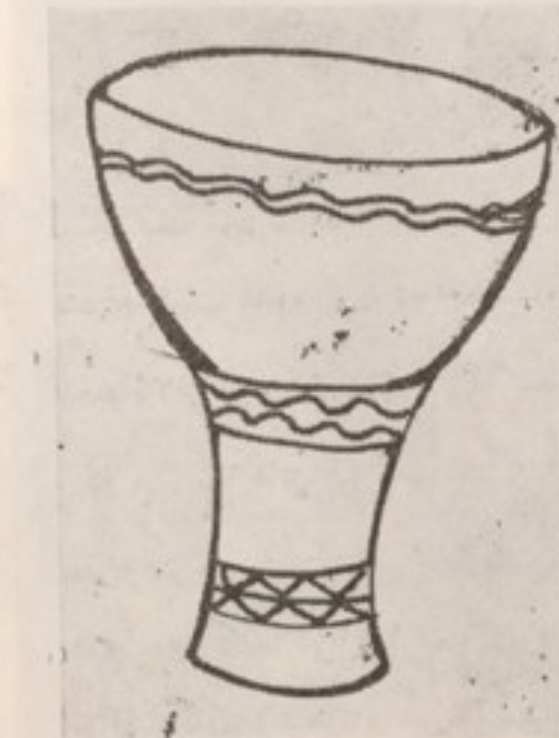
و غیره)

انسابل نوازندگان (تنبور و غیچک

و غیره)

نواز با هم بصورت دسته جمعی هنر نمائی میکنند و تمام نوازندگان عین سلو دی را با هم یکجا مینوازند این هنر نمائی بیشتر در صفحات شمال افغانستان معمول است نغماتی که توسط این انسابل ها نواخته میشود بیشتر همان آهنگهای محلی است تا نغمات رقص که بصورت مسلسل یک آهنگ در پی آهنگ دیگر اغلباً در عین مقام یا (تون سکالا) نواخته میشود و گاهی اجرای یک پارچه که مرکب از چندین طرز و نغمه مختلف میباشد تا حدود نیم ساعت نیز دوام میکنند.

بزرگه ناوی

هنوي ته په ژوند کښې دالو مړی او وروستی موقع وچه د پادشاه سره دې یو مخای په یوه غونډه کښې حاضر شې. پنځې پادشاه ته مخ وازاوه او ورته یې وویل :- زه به دې خلکو سره یو دوه خبرې وکړم که تاسو ما سره ژبه کوئ عچه زما دخبر و تر پایه پورې ماته اجازه را کوی عچه وغیر بیرم نو ښه، په پای کښې څه چه مو بیا خوښه وي هغه کوی !! به دې صورت زه ددوی پنځې توب ثابتو لای شم او که نه همدا او سر ما خپله خبره کړې ده دوی پنځې دي، نوره ئی نه کوم، څه چه مو خوښه وي هغه کوی !! که جزا را کوی او که سزا !!

پادشاه وویل : اجازه دده زه ددې ټولو خلکو مخ کښې تاسره ژبه کوم چه خو چه ستا خبرې نه وي خلاصې شوي تاته هیڅو که هېڅ ونه وایی. خلکو ته اسر کوم چه ستا خبر و ته غور غوروي او د زره په غور د یې واورې. شروع وکړه !!!

د جگو دیوالو نو سیوري لیر او پتی دي. دکابل تیز لمر د سیره مور د ظالمو څپر وغوندي د سړي سر گد لڅوي. خو په اسمان کښې هلته دلته لیر څه اوره گرځي او داتو قع دڅچه وریځی را پیدا

شی او دلمر هغه ونیسی ... به سلگونو او زرگونو دهقا نان ، غلامان او درباریان دخپلو دد پری نه گیر چاپیره ولاردي. ټول پخپلو خو لو ډوب وړي، تیري، سترې، ستو مانه منتظر دي چه څه اوړي؟؟ پنځه پادشاه ته نیر دې دخپلو په ډیری ولارده. مخ لو څوي او خوله پرا نيزي .

هغه مخ لو څوي چه لمړې دحسن دنداري تاب نه شی راوړلی او له شرمه یې په وریځو کښې پتیري او هغه خوله پرا نیزی چه کله گل شی کله غوتی کله گل شی کله غوتی او پادشاه یې د ساده بنایست په تنداره محوه شی، زره پرې پایلی ، بی واکه، بی اختیاره لکه مجسمې په شان مخای په مخای ولاروي او ستر کې یې ستر گوته او غور وونه یې خولې ته نیولی وي. هغی خپله وینا داسې شروع کړه:

— زما ورونیو او پلر ونو ! زه یوه بزگره، دیو بزگر لور او دبل بزگر ناوې یم.

زه په ساده ژبه تاسو ته دوه ټکی اوروم لومړی داچه زه دلته څنگه راغلي یم؟— بله داچه تاسو ته سی ولې و ویلی چه تاسو پنځی یاست؟.

تاسو ته معلوم ده چه زمو نیر او ستاسی دکلیونه هره ورځ په سلهاو

تنه کر گران به وار راځی او دلته کار کوي . لو اولور ، کسب او کار، کوراو کلی ، سیالی شر یکی ترې پاته وي . دچا چه و اروي او را نه شی، نو یایې کور دسلک ته اسر تالا کیري او یایې پادشاهی سپاهیان را ولی او دلته ددیوال په مهره کښې ایشو دل کیري او پخسه پرې تیر بیري .

پرون زما واده و. بیگا مانتام د سیره کور ته تللی یم، نن زما د سیره وارو چه دلته راشی او تاسو سره پادشاهی دیوال جگه کړي . هغه لیر بیخو به و، سربې هم خو ږیده، زره یې نه کیده چه راشی او خپل وار تیر کړي. ما هم ورته ووی: څه کیري چه که نن ولارنه شی او بله هفته چه ستا وار راځی بیا دوه ورځې ولارشی ؟

هغه وویل : نه کیري . د پادشاه امر دی . که ولارنه شم نو یا به مې کور تالاشی او یا به مې سر پکښې ولار شی... هغه باندي زما زره و خو ږید دهغه کالی مې وا غوستل او دهغه په مخای زه راغلم. هغه، دهغه سپین سړي مور او سپین ږيري پلار چه هر څه وویل ماد هیچا ونه منل او راغلم . دحاضری په وخت کښې مې دهغه په نامه حاضرې ورکړه او تر اوسه پورې مې دهغه پر مخای تاسو سره

کار و کړه. زه د پلا نکي کلی اوسید
 سو نکي، د پلانکي لور او د پلا نکي
 ناوې يم ...
 په دې وخت کښې دهغې د تو رو
 کو ځيو په منځ کښې دهغې سور
 سپين مخ داسې پر پښیده لکه دخوار-
 لسمې سپوږمۍ چه د تو رو ور پځو
 په منځ کښې ځلېږي . په اسمان کښې
 لږې لږې ور پځي هم راپيداشوې وې
 او اسمان پرگه پرگه و . دلمر ټيکلی
 کله په ور پځو کښې پټیده او کله
 ترې ښکاره کیده. دلمر تاو کم شوی
 و. دې خوا او هغې خوانه شمال هم
 لگیده او دنا وې د زلفو تا رونه يې
 کله ناکله په سپين گلابي مخ او تورو
 ستر گو جال جال خو رول را خو -
 رول . په پځو شما لو نو د سترو
 خټکرو کار گرو دتن خولې وچيدې
 او هغوی يو رنگه خوند وړه هوساينه
 او ارامۍ حسوله .
 دناوې خبر و ته ټول غلی او آرام
 وو او د زړه په غوږونو يې اوريدې.
 نا وې په خټو ککړ په نکر يز و
 سرو لاسو نو دشا سره د خپل مخ
 خواره واره وپښتان په دواړو خواوو
 وو هلې او په لږڅه جدیت يې خپلو
 خبر و ته دوام ورکړ :
 زما پلر ونو او ورونيو !!
 ما مځکښې وو پل چه تاسې نارينه
 نه يې ، دنا رينتوب نه زما مطلب
 غيرت ، همت او زړه ورتوب دی .

تاسې لږ ځانته وگو رۍ !!
 هم دا اوس تاسې دلته په زرگونو
 تنه ولاړ ياست . څو که غلامان يې
 او څو که بزگران .
 غريب بچا ره خلک ،
 دهچا په کور کښې ډوډی نشته ،
 بچيان مو وپي دي ، کورو کښې مو
 ډوډی څه چه تاسې کورونه نه لری .
 بزگران د بادارانو زميندارانو همسا-
 يگان دي او غلامان په شاهي بار کونو
 کښې اوسی . په خوارۍ او ځاری
 کښې زيرې او مړه کيری .
 په ژوند کښې يو ښه او ارامه ورځ
 هم نه وینی . ان تردې چه دواډه په
 ورځ کښې هم له کار او بگا ره خلاص
 نه ياست .
 تاسې لږ ځانته وگوری !!
 هم دا اوس دلته په زرگونو تنه
 ولاړ ياست !!
 ستاسې تر شاددې هيواد ټول اولسونه ،
 ټول دهقانان په زرگونو نو زرگونو
 خلک ، ولاړ دي ...
 مگر تاسې داسې رابښکيل شوي ياست
 چه د يو سړي په اسر مړه او ژوندي
 کيری . داهم تاسې غوندي يو سړی دی .
 بلکه تاسې تر ی غښتلی او بجا غلی
 ياست . خو افسوس چه دده په اسر ، دده
 دکورنی ، خپلو انو او ملگر و
 دخو شالی او ارامۍ دپاره ستا سو ټول
 ژوند په غم ، کس او اونا ارامۍ
 تير يږي .

نو ځکه زه ويلي شم چه يوازې هم
 دوی نارينه دي او تاسې ټول ښځي
 ياست .
 د نارينتوب نه زما مطلب غيرت او
 زړه ورتوب دي .
 که تاسې کښې زړه وي ،
 که تاسې کښې غيرت وي ،
 که تاسې کښې نارينتوب وي ،
 او که تاسې کښې سر يتوب وي نو
 ددې يوه سړي دښکېلاکه نه ځانو نه په
 اسانه خلاصولی شی . !! په آسمان کښې
 ور پځي وروورو زيا تی شوي دي
 او دلمر مخ يې چو رپټ کړی دی . په
 خلکو يخ سيو ری دی و آخوا دې
 خوانه يخ شما لونه لگيری . دلبر يو
 افقو نونه ورو ورو د تا لندي
 دغر ها راو ازرا ځی او د بر ښنا
 يو نيم پرکا ځلک و هی . هو الړه
 نا آرامه غوندي ښکا ري او د جگر او
 تو نان انتظار کيری . خلک ټول غلی
 او ارامه دي . يو نيم تجر په کاره
 سپين ډيري دهقان کله کله اسمان
 ته وگوري او ځان سره نژدې ولاړو
 ملگر و ته ورو ورو ووايي :
 باران ر اروان دی ، زور و ر باران
 به وشي . ور پځي سات په سات گڼې
 گوري کيری او تو ريری . ډلی به هم
 وشي ... خلکو ته دناوې خبر و خو ند
 ورکړی دی او دهرچا په رگونو
 کښې دغيرت وینی غور ځنگک و هی .
 دناوې هره خبره دپادشاه په زړه

میخچله

وقتی به لجن چاهلوسانه گفت :

- برادر لاجول کن، سیدهد، نذر سنجیه
را میدهد، من از ش سیکرم، بی آبی بس است
هر چه نباشه کلان قوم است، خان
است، پدر کرده است

«تیر انداز» خا سوش بود و در حالت
خاموشی چنان بانگهای قهرآلود
به سوی ملا میدید مشلیکه میخو است
بانگاه بش او را برمه کند. پس از لحظه
ها خاموشی که ملا در برابر نگاه های
خشم آگین وی به خود می لرزید با
لهجه خون سردانه گفت:

- جناب ملا صاحب شما را به خدا
قسم که بگو نید، همیشه بیوه، یتیم،
غریب و بیچاره از دست این خان بیرحم
در نزدت به شکایت نیامده است؟

ملا به رسم تایید ریشش را تکان
داد.

باز «تیر انداز» ادامه داد :

- در باره همین نذر سنجیه، چند بار من
و سایر دهقانان نزد خردت نیامدیم
و خواهش نکردیم تا او را قانع سازی
که بیش ازین دست ظالمش را از سرمایه کوه تاه
نماید.

ملا باز هم ریشش را به رسم تایید
جنباند.

و «تیر انداز» با خنی ساکت ماند، سپس باز
خطاب به ملا گفت :

- آیا خردت همیشه پشتیبان و حامی خان
و ثروت مندان نبوده ای؟ و آیا خردت

همیشه ما غریبان و زحمتکشان را در
برابر آنان ملامت نکرده ای؟

ملا که از لجن ملایم «تیر انداز» ترشش
زایل شده بود، دستهایش را از یخن
چینش رها نیده بانو که پنجه های دستش
به شانه کردن ریشش آغاز نمود دو بعد
بالجن ملانی گفت:

«تیر انداز»: پشت این گپها چه می گردی
نباید از اندازه ات زیاده تر گپ بزنی،
باید ما و شما در برابر خان و ثروت
مندان احترام داشته باشیم، آنان عزیز
کرده هستند.

هنوز ملا سخنهایش را به آخر نرسانیده
بود که «تیر انداز» پشت محکمی بسه
دهنش کوبید. تا که میخو است مش
دیگر روی له اش کند ملا گریخت. در حال
فرار چینش افتد و لنگش برگردنش
حلقه شد.

«تیر انداز» با یک جست قوی خود را
به سوی رسا نیده از پشت گردنش محکم
گرفت و فریاد زد:

ملائی که شفاعت گر خان و پیسه دار
و پشتیبان و مدافع استیما رگرو ستگر
باشد باید به جزای اعمالش برسد این به
گفت و با پشت داسش چند ضربه
سخت در پشت شانه های ملا کوبید و
بعد چنان لگدی محکم در پت رانهایش
فرود آورد که وی نیز مانند خان در
میان حوض سقوط کرد. وقتی ملا در بین
لوش های حوض التید «حکیم» و «کریم»
متوجه شدند که خان هم با ندموش

ترشده در میان لوشها و عافهای هرزه
حوض شتنک می زند.

«تیر انداز» که باز خشمش اوج گرفته
بود زود زود سنگ و کلوخ را جمع
آوری کرده به سوی آنان پرتاب مینمود.
وقتی آنان تلاش می کردند که از حوض
بر آیند «تیر انداز» با حواله های لگد
آنان را دو باره به حوض می انداخت
سر انجام از عصبانیت زیاد خودش را هم
به دنبال آنان به حوض انداخت. پادستهای
نیرو مندش از گردن آنان می گزشت و
سرهایشان را به هم جنگلی داد. هیچ
کسی از ثروت مندان جرات کرده
نمیتوانستند تا او را ازین عماش باز دارند
و دهقانان بی چیز و کم چیزها دمانه
می خندیدند و به «تیر انداز» آثر این می
گفتند.

آنگاه هیکه «تیر انداز» خوب داش را
خالی کرد خطاب به دهقانان فریاد کشید:
- برویم همه گندم ها و سنجیه های
خان را درو کنیم، دیگر خان به حاصل
کار ما حق ندارد. زمین مال کسیست
که روی آن کار میکند. یا الله برویم
برویم!

«تیر انداز» به پیش و سایر دهقانان به
دنبالش به سوی کشتزارهای گندم خان
پورش بردند باخشم و غرور دانه های
شان را هر چه با شتاب تریه دسته های
گندم می انداختند و هر چه سریعتر
پشتاره هائی از گندم درو شده به وجود
می آوردند.

«حکیم» و «کریم» بانگاه های تعجب آمیز و شگفتی زده آنان رامی دیدند...
«حکیم» که تبسم شادمانه بر لب داشت
به «کریم» گفت :

- برادر اصل مطلب را نگفتی.

- اصل مطلب، همین مطلبی که انگیزه این عمل نجات بخش شد.

- واضح بگو برادر چه خواهی بگوئی.
- مینجمله رامی گویم، مینجمله. این مینجمله چه است که اینقدر سرو صدا انداخته.

«کریم» از بازوی او گرفته بسوی کشتزاری کشانیدش که «تیر انداز» در آنجا با شتاب دروسی کرد، وقتی نزدیک او رسیدند با کمال احترام سلام کردند. «تیر انداز» هم به رسم احترام داسش را به زمین گذاشته چند قدمی به طرف آنان پیش آمد. پس از احوال بررسی «تیر انداز» دستمال کمرش را که باز شده بود محکم کرد و بانو که پیراهنش دانه های سیمگون عرق را از رخسار آفتاب زده و سردانه اش پاک نموده، سپس با وقار خاصی گفت :

- چیزی امربود ؟

«کریم» به جانب «حکیم» دید و «حکیم» بالحن تشریفات آمیز گفت :

- ببخشید که شمارا ازین کار افتخار آمیزتان بازداشتیم، فقط میخواستم در باره مینجمله چیزی بدانم. «تیر انداز» آنان را به سوی بلوانی باخود برد که

که گندهش به طور کلی درو شده و تنها مینجمله در آن باقیمانده بود. آنگاه خطاب به «حکیم» گفت :

- این است مینجمله.

«حکیم» دید که یک غنچه گندم از سو راست در پیرامون یک دسته گندم دیگر پیچیده است و آن را طوری تنگ در آغوش گرفته مثل یک عاشق نوجوانی معشوق تازه جوانش را بغل زده باشد. شاخه های گندم به شکل زیبایی گرد هم پیچ خورده و خوشه های شان نمودی از شگوفه راه و جود آورده اند.

بعد «تیر انداز» ادامه داد :

در کشتزارهای سیر حاصل و قتی که گندم در آن خوب نموسی کند ازینگونه مینجمله ها به ثرا و انی دیده می شود. در بین دهقانان سر زمین ماعقیده برین است که مینجمله را بدون نذر نباید درو کرد هر کس به قدر توانش به خاطر مینجمله نذری تهیه می کند. بعضی ها بره و یا گوسفندی را باورند در بالای مینجمله می کشند و گوشتش را با هل قریه تقسیم می نمایند و بعضی ها، حلوا می کنند و بعضی ها هم تیر (نان روغنی) می باورند. بعد مینجمله را درو کرده به طور جدا گانه تکانه پاک می کنند و یک مشت از گندم آن را گرفته روی

خرمن می باشند و متبانی راه اقرار میدهند. خلاق ماعقیده مند است که این عمل خرمن را بر برکت می سازد.

اساساً باید نذر مینجمله را صاحب زمین داد و هم در رسم و رواج آن را عملی و مراعات کند، ولی خان ما با اینکه از حاصل زمین بدون هیچ کار و زحمت پنج حصه میگیرد اگر خرمن هم بر برکت شود، پنج حصه برکت هم نصیب او می شود باز هم از دادن نذر مینجمله سر بازمی زند و به رسم و رواج دیرین مغرو رانه و بازو راوری پشت پامی زند.

وقتی سخنها او بدین جا رسید «حکیم» و «کریم» با تبسم معنی داری گفتند :
بعد ازین انشا الله که از دادن نذر مینجمله و عملی کردن رسم و رواج آن سر بازمی زند.
«تیر انداز» هم که تبسمی بر لبه اش نمودارش گفت :

- بعد ازین دیگر او صاحب این زمین ها نخواهد بود و ما هم دیگر او را تکلیف نخواهیم داد که نذر مینجمله را بدهد.
هر سه نفر شادمانه خندیدند و دوستانه با هم خدا حافظی کردند.

پایان

بزگره ناوی

باندي دتنه ردگو زارونو په شان
 لگيري، مگر له يوې خوانه يې دې سره
 دخلکو مېخ کښې ژبه کړې ده چه
 دخبر وتر پايه پورې به ورته څه نه
 وايي اوله بلې خوانه چه ددې خبرو
 سره دخلکو دلچسپي گو ري فکر کوي
 چه که په دې وخت کښې ورته څه
 ووايي نه چه خلک ځای په ځای د ده
 په ضدو پارويي، نو خبرې ورته په
 زړه کښې اچوي او ځان سره وايي.
 زه به زړور، زگر م... ځان به در باندي
 و پيژم، دوسره اسانه هم نه ده ..
 ناوی شيبه په شيبه جدي کيږي..

په لوړ غر وايي :

اي خاڼو !

اي مريو :

اي بزگرو ! تاسې په ډيره اساني ددې
 ظالم دظلم له پېچو څخه خلاصيدلي شئ
 ناوی په زوره، په چيغه، داسې په چيغه
 او کړې بکه چه غري يې د اسماني او
 شيرد روازي تر منځ کړنگه وهی
 ، انگازه کوي او هنگي يې اوريدل
 کيزی ، وايي :

اي خاڼو !

اي غيرتی اولسه ! !

اي زمانارينه و پلرونو او غيرتی
 ورونو ! ! !

که تاسې هر يو دختو ددغه ډيري
 نه يو موقي ختې واخلئ او په دې ظالم

يې گوزار کړی عدادخو ډيري به دده
 به سر جوړه شي او تاسو به ترې ازاد شئ .
 دې سره په ډيره تيزي ، ناوی يو
 موقي ختې رااخلئ او بادشاه پرې ولی
 او وائی : اههې ! در وائی خله ! !
 دناوی د(دروايي خله!) د چيغې سره
 په اسمان کښې پر پښنا پرک وهی او
 تالنده داسې غر سپري چه ته به وايي
 اسمان په زمکه ولوېد ! ! !

دناوی دا کار ديو پلان شوی منظم
 حرکت په ډول دټولو ولاړو ها ضر
 پنو له خوا تکرار کيږي، ته به وايي چه
 يو منظم لشکر د خپل لوی قوماندان
 په قوماندې حرکت کوي، هر يو يو
 موقي ختې رااخلئ او بادشاه پرې ولی
 او وائی : اههې ! در وائی خله ! ! !
 داسمان نه ډير پښنا پر کاژ يا تيري .

تالنده غريږی . باران ورو ورو
 زياتيږي، دخلکو دقهر په توفان کښې،
 دسترگو په رب کښې، دختو دډيري نه
 بيا دبادشاه په سر ځلي جوړ شوی وی او
 بادشاه پکښې خپن شوی اوسې .

د اسماني غره د ديوال نه هغه
 وروستی سړي چه دبادشاه دوروستی
 امر له هغه دديوال په سهره کښې ايښو
 دل شوی و او په سهره ورباندي لاسه نه
 وه تيره شوی او ختگران دبادشاه په
 امر لاندي کښيو تلی وو، ورو ورو
 ځان دختو نه اېستلی و او په منله منله
 خلکو تهراروان و

په ميدان کښې له پاته شونو ختو نه
 يې يو غټ غوانه اري جوړ کړ او په
 هغه ځلي يې ډيري گوزار وکړ چه
 بادشاه پکې خپن و .

دا پر بادشاه تر ټولو وروستسې
 گوزار و چه دې سره هم دقا لندي يو
 زور وړ گوزار و او ريډلی شو . داسې
 دناوی سپره و . دناوی دراتنگ نسسه
 وروسته په کور کښې زمکې ورته
 ځای نه و ورکړی او دکار ځای ته
 يې ځان رسولی و . مگر دخپل بادار
 په امر دپخسو تيرولو په قضا رکښې
 دريډلی و . ناوی چه دي وليد ورته
 يې کړه : ته هم راغلي ؟

- هو !

- څه چی څو ! !

دوی دواړو په نکر يزوسره لاسونه
 او ښي په ختو ککړ خپل کور خوا
 تهروان شوو .

باران شيبه په شيبه زياتيده او په
 شيبو شيبو وريده .

ستړی ستړي سانه بزگران او سرنيان
 ښي اولاسونه په ختو ککړ په خو شيبو
 او ټوپونو خپلو کورونو خوا ته
 روان شول، او په لاره کښې يې دخپلو
 وجودو ډيونه کپونه کول
 باران دوسره زور شو و چه خدای
 مې دې غاړه نه بندوی تر کوره پورې
 به دچاپر توگا بن هم وچ نه وی پاته شوی
 . . . گوا کي اسمان هم خپل ډک
 زره تشاوه ! ! !

داسمانی او شیردروازی د غرونو
په سر، د پادشاه په ظلم، غرور، تکبر،
خو دخواهی، لمان مننی لوبی او استبداد-
اداو زموږ د زیار کښو خلکو بزگر-
انو غلامانو د تن په خو لو، د لاسو-
نو په تناکو، او د زړونو په بولیو-
جوړ شوی دیو الوانه خای په خای و لار
پاته شوو خوچه په کلونو کلونو،
عمرو نو عمرو نو او پیر یو پیر یو
د بارانو نو، واورو او د لویو په مقابل
کښې خپل ټینگار او ثبات و ښی . . .
د ظلم دیوال نیمگړی پاته شو . . .

دا سبب دد په مانی زلزله گله شوه .
چاچه دغه دیوال د خان د ساتنی د پاره
جوړاوه پخپله د هغه تر پښو لاندی
خښ شو
د کوشانیا نو دوروستی سلسلې
رو وستی با چا (د خلکو په قهر) اخته
او زموږ په هیواد کښې ددی کورنی
پا چینی د تل د پاره ختمه شوه . . .
او د غلامی دوره ورسره . . .
باران په شریق وریده .
بزگره ناوی او بزگر زوم خپل
کور ته روان شو او بزگران ،

غلامان او نوکران خپلو خپلو
کورونو ته .
زه هم په ختیو ککړ لا سونه او
ښی تری راروان شوم
دولس سوه کاله مهې مزل وکړ
پرو لورو ژورونه و او ښتم ، پیری
سرتو دې مهې ولیدلې ، پیری و اوری
دلی او بارانونه رابا ندی و وریدل .
. او دادی خیشته پښت سرو-
هلی پرو هلی ستری ستومانه و رسیدم
ستاسو خدمت ته !!!

گزارشی از اجراءات ریاست کلتور وزارت

اطلاعات و کلتور پس از انقلاب پیروزمند ثور

- ریاست کلتور با فهم این مطلب که تغییرات بنیادی اقتصادی پس از انقلاب فرهنگی هرگز بی تأثیر نمی‌تواند بود و انقلاب کبیر ثور در پهنای تکانه‌های سختی که بر بنیان سیستم تولید جامعه وارد می‌کند، برمسائل فرهنگی نیز تأثیر به‌سزا دارد و در جهت شکوفایی کلتور، شاخص عمده و عامل تغییردهنده به شمار می‌آید، پلانها و برنامه‌هایی را سر دست گرفت که قسماً به پایانش رساند و قسماً در ماههای نخست سال (۱۳۵۸) خاتمه خواهد پذیرفت.
- در شمار برنامه‌های روی دست میتوان از این پروژه‌های ارزشمند یاد کرد:
- ۱- موزیم خانه رهبر بزرگ خلق در کارته (۴) به تقریب نخستین سالگرد انقلاب ثور گشایش خواهد یافت.
- ۲- آرشیف ملی به تقریب نخستین سالگرد انقلاب افتتاح خواهد شد.
- ۳- کتابخانه کودکان به افتخار نخستین سالگرد انقلاب و به مناسبت سال جهانی کودک، گشایش خواهد یافت.
- ۴- نمایش آثار (طلاتپه) در موزیم کابل.
- ریاست کلتور توانست که در سال (۱۳۵۷) سیمینار بین‌المللی مطالعات کوشانی را در کابل دایر سازد و نتایج سود مندی از آن برگزید. در همین سال، قرار دادهای کلتوری گوناگونی با کشورهای برادر، عقد شد و یا کارهای مقدماتی آن پایان پذیرفت.
- به‌علاوه، یک قرار داد اختصاصی میان موزیم کابل و موزیم‌های اتحاد شوروی و همچنان قراردادی میان مؤسسه باستان‌شناسی افغانستان و مؤسسه باستان‌شناختی اتحاد شوروی در مورد حفريات «دلبرچین تپه» و «طلا تپه» امضاء شد. در همین سال توانستیم که پیشنهادی مبنی بر شمول افغانستان در کنوانسیون میراثهای فرهنگی و طبیعی، ترتیب کنیم و مراحل آنرا بیما بیم افغانستان را در این کنوانسیون شامل سازیم.
- در اینجا، گزارشی را از اجراءات هر يك از ارگانهای ریاست کلتور در درازای سال (۱۳۵۷) ملا حظہ می‌کنید:
- الف- در بخش حفريات:**
- ۱- حفريات دوره سیزدهم «تپه شتر» عده مربوط ولایت ننگرهار که هنوز هم جریان دارد و در اثر کاوش و کاوشهای قبلی به تعداد زیاد آثار پر ارزش بدست آمده است. همچنان حفريات دوازدهم «تپه‌توپ» این ساحه نیز جریان دارد.
- ۲- هیئت‌های باستان‌شناسی خارجی: به اساس موافقه کلتوری که بین مقامات افغانی و مالک دوست به امضاء رسیده، هیئت‌های باستان‌شناسی مالک داخل قرار-دار به اشتراك نماینده افغانی که عضو مدیریت عمومی باستان‌شناسی است در ساحات باستان‌شناسی کشور با جمهوری دموکراتیک افغانستان همکاری کرده‌اند. هیئت‌هایی که به باستان‌شناختن افغانی کمک می‌کنند عبارت اند از:
۱. هیئت باستان‌شناسی شوروی که در «طلا تپه» شبرغان مشغول حفريات بودند (۲۱۶۱۸) اثر بیمانند و گرا نیما به یاری آنان به دست آمد و فعلاً کارشان متوقف است. باید افزود که قرار داد کلتوری، پس از انقلاب کبیر ثور بین اتحاد شوروی (کشور دوست) و جمهوری دموکراتیک افغانستان تجدید شد.
۲. هیئت باستان‌شناسی فرانسوی که در ولایت تخار در ساحه تاریخی «آی خانم» کاوش کرده و

آثار جالب و ارزشمندی بدست آورده اند.

سرروی مناطق شمالشرقی کشور نیز توسط هیئت مشترک افغانی و فرانسوی صورت گرفت.

۳. هیئت باستان شناسی جاپانی که به ادامه حفریات قبلی هیات افغانی در قسمت غربی (سگندر تپه) به

حفریات پرداخت و همچنان سرروی مغاره های بامیان و نمبرگذاری و فوتو-گرافی میکل و عکاسی رسمیهای دیواری بعضی از مغازه ها ذریعه کامره های استریو توسط این هیئت ادامه دارد.

۴. هیئت باستان شناسی انستیتوت افغانی باستان شناسی برتانیه که دوره پنجم حفریات شهر کهنه کندهارا آغاز کردند و اکنون کاوش در آن ناحیه توقف کرده است.

ب- سرروی مناطق ساحه های باستانی :

بطور مقدماتی، توسط هیئت باستان شناسی، ساحه های زیر سرروی شده است :

(۱) «کافر قلعه» نزدیک تنگی-سیدان.

(۲) قریه «کجکوه» علاقه داری کوهیند کوهستان.

(۳) «کوه توپ» ولسوالی بگرام ولایت پروان.

(۴) «قول لیج» غوربند.

(۵) تپه «اسپند غوندی» ولایت پروان.

(۶) قریه «منگل کو کچن-سار» ولایت پروان.

ج- در بخش ترمیم و حفظ آبدات تاریخی کشور :

(۱) کار ترمیم دوره دوم بازار سر-پوشیده خلم ولایت سمنگان.

(۲) پیشرفت کار ترمیم آبدات تاریخی ولایت غزنی.

(۳) ترمیم بودای نشسته در ولایت بامیان نظر به پلان که فعلا کار آن توقف کرده است.

۴) ترمیم «روضه مبارک» ولایت بلخ و کاشی کاری «گنبد حرم» مسجد آثار ارزشمند نورستان از موسسه

جامع روضه مبارک که فعلا یکجا با کار ترمیم «نظرگاه» جریان دارد.

۵) ترمیم مناره های (مصلی)، قلعه نیز پرداخته و توانسته کار موزیم

اختیار الدین، گازرگاه شریف و نوساز غزنی را هفتاد درصد پیش

مسجد جامع هرات که هنوز جریان برد و موزیم بلخ را مجددا احیا

کند و به تدویر کورسهای سوادآموزی هم بپردازد.

۶) ترمیم «ستوپه گندره» که فعلا کار آن توقف کرده است.

۷) ترمیم «خرقه مبارک» در ولایت کندهار که فعلا کار آن جریان دارد.

۸) پاک کاری و ترمیم «چاه بست» که فعلا نیز جریان دارد.

در ساحه موزیمها

الف- در بخش نمایشگاه ها:

موزیم کابل، این نمایشگاه ها را در طول سال گذشته برگزار کرده است:

(۱) نمایشگاه آثار کوشا نیمهادر موزیم کابل.

(۲) نمایشگاه فوتو باجکت کوشا-نیمهادر سالون بناروالی.

(۳) نمایشگاه اموال ملی شده دوستان نادری در نندارتون مرکزی.

(۴) نمایشگاه اموال ملی شده دوستان نادری در موزیم کابل.

ب- در بخش اصلاحات داخلی موزیم :

تشکیل شعبه های اتنولوجی و اتنوگرافی، سکه شناسی (از دوره یونان- باختری تا دوره کابل شاهان)

اسلامی (از قرن ۹ تا قرن ۱۸ میلادی) پیش از اسلام (از پنج هزار قبل از

میلاد تا نهمصد میلادی)، موزیوگرافی، لابراتوار عکاسی، نشرات و تبلیغات

انسجام و تنظیم امور علمی (کنفرانس ها و تدویر کورسها)،

ترمیم و لابراتوار آثار موزیم و کتابخانه علمی و مسلکی.

ناگفته نماند که موزیم به نشر پامفلت و پوست کار، ترتیب

(۱۳۱۰) تا (۱۳۵۲) با

کلیکسیون آثار باستانی و استحصال آثار ارزشمند نورستان از موسسه قاجاق و آثار بدست آمده از حفریات نیز پرداخته و توانسته کار موزیم نوساز غزنی را هفتاد درصد پیش

مسجد جامع هرات که هنوز جریان برد و موزیم بلخ را مجددا احیا کند و به تدویر کورسهای سوادآموزی هم بپردازد.

در ساحه آرشیف ملی افغانی

قبلا تلاشهای مذبو حانه بی صورت گرفته بود تا با چند تا نسخه تزئینی، آرشیف به اصطلاح تاریخی ساخته شود و هرگز کار در همین سطح هم به پایان نرسید و آرشیف تاریخی تاسیپیده دم انقلاب، بی هویت و نهفته باقی ماند.

پس از انقلاب کبیر نور کوشش به عمل آمد که شالوره آرشیف ملی پی ریزی شود. از یکسو کلیه اسناد، مدارک و شواهد زنده تاریخی در آن گردآوری و صیانت گردد و از سوی دیگر ترتیب و تنظیم مواد آن بر اساس معیار های بین المللی باشد. برای این مامول، مطابق حوصله

مالی وزارت اطلاعات و کلتور، تعدادی از کتب و اسناد ارزشمند خریداری شده به تعداد معتدنا بهی از کتب، اسناد، طومار ها، عکسها، وثایق و مقاوله ها از اموال ملی شده آل یحیی، وزارت عدل، شورای سابق و ریاست تمیز مطالبه گشت. مادر این جریان،

سیزده هزار و نهصد و دوازده قطعه سند مهم را از وزارت عدل و در حدود پنجاه دوسیه قابل دقت و مهم را از ریاست تمیز و بیش از پنجصد دوسیه، سند و تصویب تاریخی را از

پنجصد حلقه فیتسه آواز از -
ولسی جرگه و مشرانو جرگه لغو
شده و دوهزارو یکصدو هفتادو سه
سندو یکصدو دوازده البوم عکس از
ادوال ملی شده خانواده نادری بدست
آوردیم که با اسناد و نامه های
شخصی و کتب خطی، مایه های
است برای یک آرشیف ارزشمند.
اینک، کار فهرست نگاری و کتلاک
سازی چهار هزار جلد کتاب، مجموعه،
جنگ، بیاض و سند و دیزپهلوی آن
میکرو فلم گیری کتب و اسناد ارزشمند
ادامه دارد و به همین منظور شعبه
میکرو فلم آرشیف ملی باوسا یل
و ابزار نو مجهز شده است.

آرشیف ملی افغانستان به
تقریب نخستین سالگرد انقلاب
کبیر نور، گشایش خواهد یافت.
در ساحه کتابخانه ها

الف- نام «کتابخانه های عامه» به
«کتابخانه های خلق» تبدیل شد تا
خدمات بیشتری برای خلق
کشور انجام دهند.

ب- به تعداد (۹۸۹۱) جلد کتاب
ملی شده خاندان غدار نادری به
کتابخانه های مرکز و ولایات انتقال
یافت.

ج- به تعداد شصت هزار جلد کتاب
ضبط شده از گمرکهای کابل و هرات
به کتابخانه های خلق فرستاده شد.
د- کتابخانه یی برای خلق خیرخانه
گشایش یافت.

ه- کتابخانه های «میربچه کوت»
و (جوزجان) به زودی افتتاح میشود.
و- مجله سه ماهه یی به نام «کتاب» از
مجرای کتابخانه های خلق به نشر
آغاز کرد تا در راه معرفی، بررسی،
نقد و کاوش کتابها و نسخه های
خطی و چاپی، گامی بردارد.
ز- تعداد زیادی از کتابخوانان

به شعبه های مختلف کتابخانه
های خلق، مراجعه و استفاده کردند.
در ساحه فرهنگ خلق

به پیروی از ماده بیست و یکم
خطوط اساسی وظایف شورای انقلابی
که (ایجاد یک سیستم مترقی فرهنگ
ملی و در گام اول تأمین شرایط لازم
برای تکامل هنر و ادبیات، تعلیمات
و نشرات به زبانهای مادری اقوام و
ملیتهای ساکن افغانستان) را توصیه
میکند، ریاست کلتور
پیشنهادی را مبنی بر سازمان دادن
اداره یی برای گرد آوری، بخشش
و نشر فرهنگ خلقهای افغانستان
عرضه داشت که در نتیجه، مقام
صدارت برای این پیشنهاد صحنه گذاشت
و اداره یی بنام «آمریت فرهنگ خلق»
به میان آمد.

اداره «فرهنگ خلق» به جای
تشکیل کوچک و نام نهاد (فولکلورو
ادب) نشست تا برای تعمیم آرمان
های انقلاب، فرآورده های فرهنگی
ملیتهای گوناگون را جمع آوری کند
و فرهنگ گسترده و غنی و باروری را
که زندانی سینه ها و حافظه هاست
ثبت و نشر نماید.

ما با اتکاء به این باور که فرهنگ
خلق را میتوان به طور منظم گرد آورد
و بر آن قضاوت و داوری کرد، تجویز
گرفته ایم تا از سال آینده، گروه های
مختلفی از کارکنان این اداره را به
شهرها، روستاها، دره ها و فلاتهای
کشور بفرستیم تا افسانه ها، قصه
ها، ضرب المثلهای، رسم و رواجها،
آهنگها و سرود های خلقی را گرد
آوریم، ثبت کنیم عکاسی نماییم و بدین
سان دین خویش را در حدود امکانات
موجود در برابر خلق ادا سازیم.
از گانه های اداره «فرهنگ خلق» گرفته شده.

- عجالتاً اینهاست :
۱- مدیریت پبستوی (فرهنگ خلق)
۲- مدیریت دری (فرهنگ خلق)
۳- مدیریت ازبکی و ترکمنی (فرهنگ خلق)
۴- مدیریت بلوچی، پشه یی، نورستانی و اردو زبان (فرهنگ خلق)
۵- مدیریت رقص و موسیقی محلی (فرهنگ خلق)
۱- مدیریت مجله (فرهنگ خلق)
۷- کتابخانه (فرهنگ خلق)

در ساحه پروژه بین المللی هرات

به اساس مذاکره دولت جمهوری
دموکراتیک افغانستان و موافقه
یونسکو، در سال (۱۳۵۷) تجویز
گرفته شد که مناز «جام» از انهدام
نجات یابد.

همچنان ترمیم مسجد «زیار تجا»
به اساس پلان پروژه در ثور همین
سال شروع شد و علاوه بر آن،
پروژه بین المللی هرات در راه
احیای مجدد هرات، صرف مساعی
زیاد کرده و برای رشد و انکشاف
رشته های مکتب بهزاد، کاشی سازی،
شیشه سازی، کلالی، حجاری،
حکاکی، قالین بافی، ابریشم بافی،
سرامیک و غیره صنایع دستی به
تحقیق و پژوهش پرداخته است.

سرروی آبدات تاریخی:

کار سرروی آبدات تاریخی هرات
با همکاری یک استاد و شاگردان
پوهنخی انجنیری قسمتا در سال
(۱۳۵۷) به اتمام رسیده و یک قسمت
مواد توصیه شده آن از طرف یونسکو
در ایتالیا چاپ و پروسس شده است
و برای قسمت دوم آن نیز تجویز
گرفته شده.

